

XIII. évfolyam, 139. szám

2013. május

Irodalmi Jelen

Jász Attila:
Tarkovszkivágások I.

Czakó Gábor:
Még egy ember

Tózsér Árpád versei

Potozky László:
Kiképzés

Kántor Zsolt:
Szótár a párnán

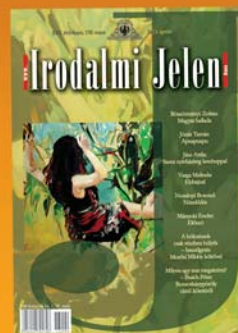
Vesztergom Andrea:
Záróra

Stiller Kriszta:
Lélekvesztő

Az olvasóbarát kritikus
és a kiismerhetetlen prózaíró –
beszélgetés Fekete J. Józseffel

A fordító kalandor –
beszélgetés Gy. Horváth Lászlóval

„A kortárs irodalomban
szinte mindenki sárvári” –
beszélgetés Nagy Gáborral

Előfizetés az Irodalmi Jelen folyóiratra

Előfizetési díjak:

**6 hónap: 3500 Ft
40 RON**

**12 hónap: 6000 Ft
72 RON**

**A feltüntetett árak tartalmazzák
a postai költséget!**

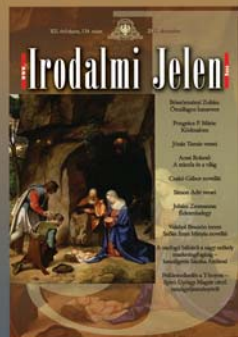
Elő lehet fizetni a:

0040257280751 (128 belső),

0040727223071 telefonszámokon;

on-line:

<http://shop.irodalmijelen.hu>

JÁSZ ATTILA

TARKOVSKYKIVÁGÁSOK I.

repülés/Rubljov

Ha nagyon akar az ember, tényleg tud
repülni, ha nagyon akar, akár, nézheti

a világot felülről, folyókat, mezőket,
dombtetőn templomot, napfényt szétért

tükörszilánkjait a vízen, hangyaembereket
levéltutajon, sajnos nem ez a természetes

állapota, ezért lezuhan folyton, és ebben semmi
szimbolikusság nincs, angyal akartál lenni.

fácska/Rubljov

Ezt a nyírfácskát eddig észre se vetted,
naponta mentél el mellette, de most
itt kell hagynod, nem látod többet, milyen

gyönyörűnek tűnik, annak repül majd
neki az az őrült paraszt, szárnyát és kezét
törve a templomtoronyból, alatta hal meg.

pocsolyatükör/Rubljov

Mély tócsa tükrén a fák közt két molnárika
szalad, kerülgetik a leveleket, meg-megállnak,

kitartóan sodorja őket a szél a pocsolya tükrén,
a fák koronájának tükörképén nyomot hagynak,

karcolatot, a vizes homokon barázdabillegető
tollászkodik, drótszerű nyomokat hagy maga

után, faroktollai lesodornak néhány pitypang-
pelyhet, miközben a kis ejtőernyőket csodálja,

váratlanul a tócsa felé is tesz egy mozdulatot,
csőrével felcsippenti az egyik molnárkát,

A lombok sejtelmes rajzolatán koncentrikus
köröcskék, elsimulnál végre már te is.

JÁSZ ATTILA

látomás/Rubljov

Kovácsoltvas szögekkel verik át tenyerét, a vér
lecsorog a frissen vágott nyírfakeresztről a hóra,

a domb fele átitatódott már, akár egy Nádor
Tibor-festmény, sötét folt terjed szét a szántó-

földeken, a távoli tömeg elégedett, alig érthető
mormolása hallatszik: „Megfeszítettük megint!”

megváltó/Rubljov

Belemarkol a friss hóba és mohón a szájába
tömi, égerfák meztelen ágai között elhagyott
csókafészek feketéllnek, mindenki térdre
ereszkedik előtte a hóban, belemarkolnak ők is.

pókháló/Iván gyermekkora

A gyerekkor pókháló mögötti arc,
faágak és bokrok szövevénye között
egy szál klottgatya, iszapos folyó-
mederben mezítláb járkal a nyár.

átmenet/Iván gyermekkora

Nincs olyan, a kút mély, még nappal is látni
lehet benne a csillagokat, távoli lövöldözés,
akár az eső, megered és abbamarad,
imbolygó faárnyak, kinek a szemével nézel?

megérkezés/Solaris

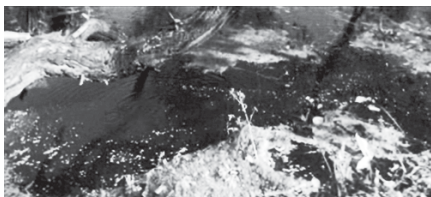
A mérőóra halványzöld körvonala.
Szemed hozzászokott a sötétséghez,
miközben csak repültél és repültél,

halk csikorgás odakint, fém karcol
üveget pislákoló csillagfénynél, figyel-
metlenségből szalasztasz el egy fontos

pillanatot, a megérkezés lebegtetését,
Narancsszín ég, lila felhőfoszlányok,
higanyfényű óceán örvénylik alattad.

óceán/Solaris

Olajos tócsa szivárog a bádoggannák
alól, ragacsos lábnyomok körülötte,
üres égre néző domború tetőablakok
világítják meg a csőszerű folyosót,
alul némán vonuló hullámok dombjai

feketéllenek, az ablaküveg mögül
alig látszik az óceán lassú mozgása,
emelkedik és süllyed, akár egy em-
beri mellkas, mintha éppen most
fagyna meg, talán csak álom az egész

megint, lebukó napok kései fényében
megcsillanó fekete üvegszilánkok,
kábeltekercsek zizegnek halkán,
érzed és tudod, amit éppen látsz
tőled is függ, bizonyos értelemben

könyvtár/Solaris

Üres a folyosó, először egyenes, mint
egy labirintus, aztán váratlanul jobbra
fordul, a könyvtárban sötét van, ki-

tapogatod a villanykapcsolót, nincs itt
senki, csak széthányt könyvek, egyen-
ként dobálod őket földre, nem találsz

sehol a keresett példányt, enyhe huzatot
érzel, papírszalagok zizegnek levél-
susogást imitálva a szellőzőnyíláson.

nyomda/Tükör

Elhagyott utcán fut, zuhogó esőben, fedetlen
fejjel, arcát a kerítés rácsai tagolják, ahogy

fut, a gyárkapunál megáll, ellenőrzik, majd
rohan tovább hosszú folyosókon és géptermeken

át, nehéz vasajtók nyílnak csikorogva, dön-
dülnek mögötte, a félelem, hogy elrontott

valamit vezet kapkodós lépteit, az ijedtség,
és már a zuhany alatt áll, hosszú haja élő

kalligráfiaként tapad izzadt hátára, nem jön a víz,
csak hörög a csap, egyetlen csepp lóg a semmiben.

haj/Tükör

Ugyanazzal a színésznővel játszad el
anyád és feleséged alakját, csupán hajukat

változtatod meg, így tükröződnek egymásba,
egyikről a másik jut eszedbe, és fordítva,

ahogy önmagad sorsában apádéra ismersz,
válás és magára maradottság, konty és

kiengedett haj, a szeretet képességének
kétségbeesett meg- és visszaszerzése,

reggeli vízcsepp függeszkedik, lóg, sötét
ágvég, nyúlik, nem tud lecseppenni.

idő/Tükör

A múlt vize rozsdás a kútban, tele emlék-
szeméttel, megismernek és könnyeznek

a fák minden hajnalban, nem lesz semmi
baj, ne félj, pedig csak boldog akartál lenni,

ugye?, rozsdafoltos levelek kapaszkodnak
kétségbeesetten, nedvesszürke ágakba.

CZAKÓ GÁBOR

MÉG EGY EMBER

filmnovella

Film az 1944–45-ös délvidéki vérengzésről, aminek semmi köze nem volt az ún. újvidéki Hideg napok barbár eseményeihez, melyeket a korabeli magyar országgyűlés is elítélt, kezdeményezve a felelősök megbüntetését, és a sértettek kárpótlását. Ez a politikai döntés példátlan a II. V. H. történetében.

Tito 1944. május 24-én írta alá a kezdeményezésére elkészített Rendelet a katonai bíróságokról, valamint a katonai bíróságok szervezeti felépítése és hatásköre elnevezésű okmányt. Ebben meghatározta, kiket kell háborús bűnösnek és kiket népelleniségnek tekinteni. A idézet a 13. szakaszából: „Háborús bűnösöknek tekintendők (...) a megszállók és az őket kiszolgáló hazaiak terrorapparátusának és fegyveres terrorista alakulatainak funkcionáriusai (...)” A 14-ikből: „A nép ellenségeinek tekintendők: (...) az ellenséget szolgáló más fegyveres alakulatok tagjai, (...); mindazok, akik bármilyen módon (...) az ellenséget szolgálják; mindazok, akik rákényszerítették a népet, hogy adja át fegyvereit a megszállóknak; mindazok, akik elárulták a népi harcot és szövetkeztek a megszállókkal; (...), mindazok, akik támogatták és támogatják a megszállókat.” Tehát bárki. Feladat: „a délszláv többség megteremtése Bácskában és Bánátban.”

20-40 000 közé teszik a minden eljárás nélkül lemészárolt magyarok számát. Sok svábot és horvátot is meggyilkoltak. Elsősorban papokat, értelmiségieket, iparosokat, gazdákat, tisztviselőket. A Bački Jarak-i haláltáborban az anyakönyvek szerint 1944. december 3. – 1946. április 15. közt összesen 6429 személy pusztult el a legembertelenebb körülmények között. Több tucat ilyen működött Jugoszlávia-szerte, a „fölszabadulás” után.

ACz. család egyik tagja földet bérel '44 tavaszán Csurogon. Mihály Csurog tanyavilágába költözik, ahol a dobrovoljác szerbek szívesen adják bérbe földjeiket.

A család összegyűlik a csurogi tanyán, s úgy dönt, hogy ott helyezi el a család értékeit, mert jönnek az oroszok. Ez meg is történik.

Arcok: Ilona 6 éves, Mihály 9 éves, Teréz 15 éves, édesapjuk, Márton 35 éves, édesanyjuk, Rozál 32 éves, Imre, Teréz szerelme-udvarlója 20 éves, Kocsis, Parancsnok, Jegyző és mások.

★

Az oroszok tovarohannak, a német–magyar hadak elmenekültek. Nyomukban vonulnak bolgár és jugoszláv seregek, majd következnek a szerb partizánok irreguláris erői, melyek a magyar, sváb és horvát férfiak egy részét lemészárolják vádemelés és eljárás nélkül, a nőket és gyermekeket „lógerekbe” terelik.

★

Imre belép a Petőfi Brigádba.

★

A tanyát partizánok kifosztják, Mártont többedmagával a szemégtödörhöz terelik. Ütik, szögelik, fűrészelik, nyúzzák őket, majd a gödörbe lökik. „Mért nem ordítsz? Könyörödj az életedért, kurva-magyar!” Közben pálinkáznak, harmonikáznak, tamburáznak, táncolnak. Két partizán szakszerűen gyűjti az értékeket.

★

Két lóger alakul a Temerin melletti Járeken. Az egyikbe a környékbeli svábokat, a másikba a magyarokat gyűjtik. A lóger a falu egy-egy körülrészén, tíz-tizenkét, szögesdróttal körülvett ház, ahol több száz asszonyt, öregot és gyermeket zsúfolnak össze, akik semmi ételme nem kapnak. Mindegyikben naponta több tucat ember hal meg.

★

Kocsis szedi össze a holtakat, s viszi a temetőbe, ahol a föltört kriptákba dobálja a halottakat. Ha a kriptá megtelik, a lógerből asszonyok jönnek, földet kaparnak a tetemekre. Az egyik az őt figyelemét kijaatszva, döglött galambot rejt a köténye zsebébe. A másik csipkebogyót tép a bokorról, ujját a tövis fölsérti.

★

Jegyző írja az anyakönyvbe: 1944 dec. 5. Theresa Bonner, élt 38 évet. Halál oka: végelgyengülés.

★

A magyar lógerben van Rozál, Mihály, Teréz és Ilona. Ilon kérdi édesanyját: „Miért nem küldött tegnap Jézuska ajándékot Mikulással?” „Lehet, hogy még ma megkérdezheted tőle.”

A lógerekben se élelem, se só. Néhányan fakérget rágcsálnak, mások az üres műtrágyás zsákokat nyalják.

Mihály kiszökik az otthonukul szolgáló istálló trágyalefolyóján keresztül. A temetőn át Temerinbe lopózik, és bemászik az egyik ház kamrájába élelmet lopni. Elkapják. Kap egy pár pofont. Aztán kiderül, honnan jön. A család asztalhoz ülteti: nyolc gyerek! A házigazda a Kocsis. Maradék kukoricagöldönt adnak neki enni. Falna. Lefogják. Ne, lassan!

A nagyobb gyerekek átmennek a szomszédba: ki cukrot hoz, mézet, szalonnát, kenyeret, kolbászt.

Sót, sót! – kéri Mihály.

Még az éjjel visszaszökik.

★

A kocsmában partizánok katolikus papot (Petrányi Ferenc) vernek. „Most kérd az Istent, hogy szabadítson meg!” A pap összeesik. A partizánok – férfiak és nők, köztük Marica – kólót táncolnak, közben fölmennek az asztalra, s onnan a papra ugranak.

Imre érkezik szerb katonatársaival. Kártyázik, nyer és fizet a többieknek. Mi lett ezzel a pappal? Kitapostuk a belét. Amikor eláznak, az írnoktól pecsétet üres parancsokat lop.

★

Kocsis alkuszik egy öregasszonnyal: Azonnal agyonlőnek, ha a gyerek megnyikkan! Kap egy pár gyűrűt.

★

A lóger istállójában lakó negyven ember osztozik a Mihály által hozott kevéske ételmen. Imádkoznak: Miatyánk. Mintha áldoznának, úgy kapnak Rozáltól egy falat kenyeret, rajta darabka hússal, a gyerekek kanálka mézet-cukrot és kézfejükre hintett nyalat sót!

★

Reggel Kocsis szedi a hullákat a házak előtt. Egy asszony hosszúkás batyut dug neki, amit Kocsis az ülés alá rejt. Az asszony rendezi a holtakat a szekéren és suttog az ülés mögött. Csöndesen Marikám, egy szót se, amíg Péro bácsi ki nem vesz!

Mennek a temetőbe.

Az asszony halkán énekel a szekér mellett.

★

Jegyző ír az anyakönyvbe, már a második kötet telik be. Eldugja a szekrény alá, s új könyvet vesz elő. Ír.

★

Imre egy piacon tisztíti rendfokozattal. Partizánok üzletelnek, Imre is. Nagy köteg pénz van nála. Kísérete egy szolgaféleség, aki mindenkitől érdeklődik Teréz és családja iránt.

★

Parancsnok jön, Imre széles öleléssel fogadja. Ezt találtam neked! Börtakaróból aranykelyhet vesz elő. A Parancsnok kedvtelve nézegeti. Egy öreg lép hozzájuk, szája tátva, mondana valamit, a Parancsnok belelő a szájába. Imrének: Hogy meg ne fázzon a mandulája!

★

Este Kocsis átadja a csomagot a tegnapi öregasszonynak. Kislány van benne. Ómami! Jó voltam, szót fogadtam, bepisiltem, nagyon fáztam, de csöndben maradtam!

★

Partizánok vonulnak át a temetőn. Egy frissen behányt kriptaföldjéből kéz remeg elő. Partizánok énekelve el.

★

Éjjel. Kocsis elkapja az osonó Mihályt.
Hozzánk többet nem jöhetsz! És sehova nem mehetsz kétszer!
És ha föladnak a partizánoknak?
Kocsis vállat von. Tűnés.

★

Imre másik kocsmában mulat. Délceg partizán nőt táncoltat. Maricát. Kártyázik, nyer, fizet mindenkinek. Elmegy a partizán nővel. Parancsnok föltartóztatja. Te nagyon magyarul táncolsz! Táncol kozákul is, grúzul is, mondja a nő, és a Parancsnokhoz bújna, de az eltolja. Imre: próbáld ki, nagyon jó. Ha akarod, altat, ha akarod, alszik.

★

Hajnalba a lógerben gyermek születik. Anyja meghal.

★

Reggel. Temető, a földből előbújt kéz már merev.

★

Jegyző ír az anyakönyvbe. III. Kötet. Parancsnok belép. Jegyző föláll. Maradj csak, körmölj rendesen. Hol tartasz? Ahol a halál. Parancsnok nevet, belenéz a könyvbe. 4816? Nagy gyilkos vagy te! Kitépi a teleírt lapokat. Akkor ne írjam tovább? Dehogynem! Neked ez a dolgod. Nekem meg ez. A kitépt lapokat a kályhába dobja. Mindenki végezze a munkáját pontosan, rendesen.

„Ne légy szeles./ Bár a munkádon más keres – / dolgozni csak pontosan, szépen, / ahogy a csillag megy az égen, / úgy érdemes“ – folytatja Jegyző.

★

Mihály egy istállóban lapul a jászol alatt. Majd a tehénhez megy, simogatja, becézgeti, letérdel, tejet spriccel a szájába.

★

A lógerben Rozál és a gyerekek Mihályt keresik, de csak suttogva, titokban.

Kocsis szedi össze a holtakat. Köztük van az alsószoknyába csavart újszülött, halott anyja karjában. Együtt teszi föl őket a szekérre.

★

A temetőben a csecsemőt Kocsis belöki az ülés alá. Hazaviszi. A gyerek bög. Miért hoztad el? Kié? Már a mienk. Mienk? Dunába vizet? Nem mindegy? Itt senkinek se tűnik föl.

A gyerekek örülnek a babának.

★

Reggel a lógerben Imre és a Parancsnok. Foglyok sorban. Ilona, Teréz és Rozál.

Imre: Ezek kellene Rukavina tábornoknak. Miért? Tudom én? Az én dolgom tenni, nem tudni.

Parancsnok: gyertek ide. Ők hárman óvatosan előre lépnek.

Imre papírját nézi: Egy fiú is tartozik hozzájuk.

Teréz hátranyúl, megfogja egy kisfiú kezét.

Kifelé, mondja Parancsnok.

A három nő és a kisfiú kimegy. A kisfiú hátranézne, Teréz megrántja.

Mennek. Imre kérdezi: Ki ez a gyerek? Teréz: Még egy ember.

TŐZSÉR ÁRPÁD

Könyveitől búcsúzik

Búcsúzom tőletek, kitűnő munkatársaim, jó volt veletek együtt dolgozni, néha esz mét cserélni, de legtöbbször, sajna, csak élőködni rajtatok, teleróni margóitokat áleszmékkal, ahogy a fagyöngy burjánöz za tele az ágat állevelekkel; jó volt tudni: számíthatok rátok, nem voltatok önzők, részrehajlók sem, nem néztétek, tagja va gyok-e a digitális akadémiának, s egyéb elit irodalmi testületeknek, adtátok szíve sen, önzetlenül az impulzusokat az írás hoz s elnyűtt ereimnek a pulzálásához, ha el kellett döntenem: ölni vagy nem ölni, ott voltak a Raszkolnyikov s Hamlet ne vű beosztottjaitok, akik tanácsaikkal min dig rendelkezésemre álltak; de most ko molyan: jócskán hosszúra nyúlt életem ben volt néhány hivatalom és jó néhány kollégám, de az itthoni könyvtáramat é reztem mindig az igazi munkahelyem nek, végül azon kaptam magamat, hogy

a könyveimet kollégáknak szólítgatom, és feltehetően ők is jól érezték magukat nálam, Dosztojevszkij kolléga teljesen leszokott a ruletről, egyetlenegyszer se észleltem, hogy elszökött volna helyéről, arról a könyvespolcra, amely, ha íróasz talomnál ülök, egy magasságban van a szememmel, az utóbbi időben már Shakespeare uram is kevesebbet sörözgetett, csak néha engedett a cseh Holan csábításának, ha az a Transcendencia nevű kocsmába hívta; lám, megint élcelődöm, kényszeredetten, hogy a búcsú percében el ne sírjam magamat: csökkenteni kényszerülök könyvtáram becses állományát, elkövetkezett a kritikus tömeg pillanata, még egy könyv polcaimra s elszabadul a szinergia: a könyvtárosra rádől kedves könyvtára; vannak ilyen csodák: ki ne ismerné a századik majom kódját: mikor a századik maki is megmosta a burgonyát mielőtt enni kezdte, hirtelen a világ minden majma mosni kezdte a sáros gyümölcsöt; valami morfogenetikus erő hatására mintha mi is egyszerre, mintegy varázsütésre, könyvek nélkül bírnánk a világ minden tudását, az én nosztalgiám se a tudással kapcsolatos most, hanem könyvkollégáimmal: a közép kori scriptorok könnyezhették így meg fölírásaikat, miután a nyomtatott, úgynevezett negyvenkét soros biblia az Úr ezernégyszázötvenötödik esztendejében megjelent, s a Gutenberg-galaxis lassan forogni kezdett.

HÓ ÉS CSEND

Segantini

Egyedül, szemközt a pusztulással,
egy asszony (a nap épp lemegy vagy felkel),
a vén Éva tán az eszkimó-jelenetből:
a halál néz reá üres szemekkel.

Mit húz a lét két pusztá szántalpán?,
farönköst?, leány-öle bozontját?
Hó és csend, régen letarolt erdők.
Valaha turbolya nőtt itt, mondják.

Túlvilági árbocok sora hátul:
a hegyek fagyott erekciója,
tűnődve lejt a szán alatt az űr-tér:
véges alatt a végtelen sólya.

A fehér falu kísértet-tornya
a diluviumból kioldott lélek. –
Hazafelé az egynemű létbe –
ez lehetne a címe a képnek.

A versekhez Giovanni Segantini (1858–1899) **Hajnali mise**
(1885, részlet), illetve **Visszatérés az erdőből** (1890) című
festményeit társítottuk.

KESZTHELYI REZSŐ

EMLÉKMACSKA

Első rész

Pirkadatkor belebotlott alvásom az ébredésbe. Feltápázkodtam, és kitártam a zsalu szárnyait, aztán terjengősen kezdtem nézegetni azt, amit éppen akkor láthattam – valamicskét egy dalmát sziget éppeni világából. Még igencsak csöndesek voltak a képei, meg nem is igazán újdonsültek.

Míg szokatlan, fulladással küszködő, visítással elegy, rekedt nyivogás rontott rám a ház másik, vízszinten nyugvó oldaláról. A bejárati ajtó előtti kicsiny tornácra csörtettem. Három lépcsőfokkal alatt, közepén az udvarnak, tűző napon egy macska. Mikor észrevettem, még hangozabban hallatta fülsértő hangját. Ekképpen esengett.

Szöre sárgásrót, imitt-amott fehér foltokkal. Pofája és mellsője telis-tele friss sebekkel és hegekkel. Nagy és valaha valószínűleg jó felépítésű teste már-már rútul sovány és megviselt. Ellenben tiszta. Visszafordultam. Műanyag tálba vizet eresztettem. Ám a macska, ahogy közeledtem hozzá, fogta magát, és iszkolt. Könnyedén felugrott a szemközti kert terméskő kerítéséből burjánzó vadsóska sövénybe, és eltűnt. Nem öntöttem ki a vizet. Árnyékba tettem a tálat.

Kivittem a napernyőt, talpába állítottam, és kinyitottam; a kerti kőasztalhoz közel, két összecusukható szék fölé. Még vissza kellett mennem ülőpárnáért, pipámért, szurkálóért, dohányért, gyufaért és légycsapóért.

Az asztalra könyökölve szívtam a pipát. Társaságomban fiatal citrom- és narancsfá, oleander, fürtökbe tömörült virágaival, kakukkfű, bazsalikom, borsmenta, sok más helyütt meg hangyák, gyíkok, darazsak. Jól éreztem magam. A helyemen.

Tekintetem egyre-másra a vadsóska sövényre tévedt. Valamelyik hézagában néha-néha megpillantottam a macskát. Onnan kandikált. Engem lesett. Mintha azt fontolgatná: mekkora kockázatot jelenthetek neki. Majd ott se volt.

Nekiduráltam magam, és az előszobába ballagtam, a hűtőhöz. Kikerestem belőle néhány apró, nyers halat, és a fémléces kapu innenső oldalára szórtam, majd lassan hátrálva visszahúzódtam a napernyőig, és letottyantam a székemre.

Kisvártatva ott kucorgott a kapunál a macska. Lehet, szimatot kapott. Felcsigázva tétovázott, aztán átsuhant a lécek között, szájába kapott egy halacskát, és eliramodott, fel, a kertbe. A többiért majd csak visszaviszasomfordál, mikor nem leszek itthon.

A Pokonji dolba, a Nyugalom völgyébe tartottam. Tikkasztó volt a hőség. A kertek szentjánoskenyér- és gránátalmafaínak árnyéka nem tágult ki a keskeny járdáig. Mikor elhagytam az utcát, ösvényre tértem. Az elejét lapos kövekből rakott falak övezik; csak a súly tartja össze őket. Mögöttük fűgefák és levendula. Csakhamar elfogytak mögülem a falak, és ösvényre térítettek, melynek egy pihentetővé szélesedő kanyarulatában szemem elé tárult alattam a völgy. Ilyenkor mindig megálltam.

Félkörben szelíden tagolt dús-zöld, itt-ott sziklafoltos hegyoldalak; lent szőlősorok, lombjukkal hamvas, ezüstszürke színben játszó olajfák csoportjai, imitt-amott néhány tető, cserjésektől burjánzottan. Mindezeket ragyogó fehérséget árasztó partkaréj választja el az öböltől. A kékes felszín alatt szürkéssárga fövenydarabok sötétlő tengeri füvei, szabdalva. És túl az öblön az élénk, tündöklően világoskék, nyílt tenger, az ég karimájáig. A sziget egyik legigézőbb helyén legeltettem a szemem. És ekkor meglepetésszerűen emlékezetembe csillant az egyik ógörög tapasztalat: ha nem lennénk múlandók, sose láthatnánk olyan szépek a világot, mint amilyennek szemléljük. Ezt akkor, úgy tűnik, alkalmatlan voltam odébb fontolni, mert ama észlelésre eszméltetett, miszerint a napfény szomorúsága süllyed a tengerbe. Elálltam a továbbiaktól.

Arra indultam haza, amerről jöttem. Kaptatni könnyebb, mint ereszkedni, nekem. A pihenőszerű fordulóban megálltam, és visszaneéztem. Majdnem mindennapi búcsúként.

Mikor beléptem az udvarba, rögvest láttam: hült helye annak, amit a macskának hagytam. A tálból is elfogyott a víz. Mihelyt az előszobába értem, bevandát, fele bor, fele víz, készítettem, söröskorsóba. Szomjúsán kortyoltam. Utána összecsuksam az udvarban a napernyőt. Már-már esteledett. Jöttment fuvallatok és kerti zamatok. Egyszer csak észrevettem, hogy az oleandernél sötét árnyék ül, meredten. Erőltettem a szemem: a macska. Óvatlanul merészkedett be az udvarba. A macska, suttoztam. Az árnyék hirtelen elsurrant, át a kapun. Valószínűleg a hangom, bármily halkan is, zökkentette ki jólelkű közelítéséből.

En se maradtam. A szobában behajtottam a zsalut, megvettem az ágyat, eloltottam a villanyt, és lefeküdtem.

Milyen is volt e nap? Szokványos? Eseménytelen? Ki tudja? Vannak észrevétlen élmények. Sokan. És általában: az élmények, tapasztaltam, lassan érnek be, teljesednek ki; napok, hetek, hónapok vagy talán csak évek múlva.

Majd alszom.

Másnap reggel szintúgy korán keltem. Nem az ablakhoz igyekeztem, hanem a zuhanyozóba, az öntözőkannáért. Még csak félig-meddig érte a ház tetejét a nap.

Kövek közül kapirgált, csipetnyi földekből összehordott három kert van az udvarban. Kettőt alacsony sziklaszélek védnek; a harmadik, közepén, az udvari szoba ablaka alatt, kőkádban, melyben olívaolajat tartottak elődeink. A legnagyobbat, közvetlenül a kapunál, az udvar végében öntöztem elsőként. Ebbe ültettük akkortájt lelkes hitvesemmel a lilás, fehér és vörös virágú oleandereket, a most még kicsi citrom- és narancsfát meg kakukkfűvet, borsmentát. A kőkádban levélpetrezselem, sorokban. Utolsónak hagytam a szomszéd ház és a zuhanyzó fala sarkába ékelődött. Innen kúszik fel az öreg, fásuló szőlő, és futtatja szét lugasszerűen lombos indáit.

Négyszer vagy ötször fordultam a kannával, mert kevés víz fért bele. Jó alkalom volt ez egy-egy pillantást vetni a lépcsőről a vadsóska sövényre. Egyik részében se volt ott a macska. Igaz, jöttek-mentek le vagy fel az utcában. Mikor végeztem az öntözéssel, a hűtőben és a konyhában sajtthéj-, szalonna- és szaláminyeselek után kutattam. Sikerült összegyűjtenem egy jókora marékba valót. Az oleanderes közelébe kupacoztam, minél messzebb a kaputól.

Eligazgattam a székeket a kőasztalnál. Vitettem az ülepárnákat és a napernyőt. Talpába állítottam, de még nem nyitottam ki. Megszokott széket választottam. Róla pőfekteltem, fél könyökömmel a kőasztalra támaszkodva, átellenben az utcával és a sövényrel, mire már ráesett a fény. Időnként egy asszony rőtta az utcát előttem; az idősebbek feketében. Vágott virágok vagy csokrok a karjukon. Mindennapos látvány ez ilyenkor, hűvösben: vándorolnak a temetőbe, oda, ahol él nekik a lélek.

Ama helyeken, ahol hajósok és halászok is élnek, vagy éltek, magaslik a temető. Miként itt is. Kőfalát keskeny út követi, mirtuszok kíséretében, a nyitott, csak félig tetőzött ravatalozóig. A szélét vörösbarna, repedezett, mélyen barázdált kérgű, vastag törzsű tengeri fenyők övezik; terebélyes koronájuk csúcsát innen, az üléshelyemről is jól látni, ha enyhén balra és kissé felfelé tekintek, és hallom susogásukat vagy zúgásukat, ha fúj a szél.

Szívesen sétálgattam afelé, mikor átélte velem ezt a hitvesem. A temető bejárata a kőfal közepén van. Mögötte egy-két lépcsőfok. Szemben kápolna, tornyában lélekharang. Ami nyomban szembeszökő: az egész temető egyetlen virágtakaró. Nincsenek sírhalmok, hanem tükörfényes kőlapok az elhunytakon. Körös-körül és minden pillanatban hódít a virág és a fehérség. A virág: pillanat. A fehérség: öröklét. Szüntelenül cserélni kell a pillanatokat a fehérségen: virágokkal. Vágott virágokkal. Nem lehet ültetni a fehérségbe, csak pillanatokat helyezni rá. Pokoj duši – Nyugalmat lelkének, olvasom a sírfeliraton. Pokonji dol. A völgy. A zöld völgy. Az öböl. A fehér öböl. A pillanatok nyugalmaé. Az örökkévalóság nyugalmaé. Mintha a holtakkal a virágoszónyeg és a fehér kövek alatt az öböl.

A macska ott állt a kapuban. Véletlenül akadt rá a tekintetem. Az övé nem: rám nézett, majd a kupacra. Hol ide, hol oda. Fontolgatott.

Röviddel ezután, meglepetésemre, minden teketória nélkül a halmocskához kocogott, és nekiesett a nyesedéknek. Gyakran felkapta a fejét falás közben, és pillantást vetett rám. Akkor is abbahagyta az evést, ha valahonnan váratlan zajt, hangot hallott. Valamilyik fél fülét előre-hátra mozgatva figyelt, míg meg nem győződött róla, nincs jelen semmi veszély. Úgy látszott, egyik ösztönévé vált a hirtelen támadó rémület. Mindamellettf elfogytak a falatok. Ő meg körbenyalogatta a száját, és, rám se hederítve, elfutott. Mosolyogtam: azt hiszem, a sziget legrútább macskája szegődött hozzám.

Friss vizet töltöttem a táljába, és a kerítés árnyékába toltam, mielőtt napi sétámra indultam.

Lenn, a Krizna lukában, a Feszület öblében csatlakoztam a sétányhoz. Ő úgy halad, ahogyan a part. Kígyózva, a szakadécai szélén. És következetesen délnek irányul. Csak agávék kapaszkodnak meredélyébe, mely lépten-nyomon szegélyzetté enyhül. Néhol lépcsőszalag tekerődzik le a rövid móló csücskébe. Alattam, szinte fényvízen horgonyzó bóják; fehérek, pirosak, sárgák, csónakok kikötéséhez. Mintha a látóhatár felett járnék, vagy legalábbis rajta. A sétány engem váró, már csaknem utolsó szakaszán, mindkét oldalon fák. Azoknak a törzse, amelyek a tengert takarják, ferdén nő a partsziklákából, lenyomva a déli szél lökéseitől, súlyától; túlevélkoronájuk csúcsa azonban összefonódik a másik oldalon növekvével, és így együtt: árnyas ívekké.

Mikor kijutottam alóluk, a sétány homorú szögben balra fordul, és lassan ereszkedik. Itt kezdődik a Pokonji dol, és itt a legszelesebb. Ez a nyugati, északnyugati oldala. Kevéssel a kanyar után, egy agávé mellett felkapaszkodtam a ritkás, kabóciaktól zengő erdőbe. Éppen csak a sétány fölfe. Van ott egy mélyedés. Két ember fér el benne. Emberfészek. Annak is hívtuk hitvesemmel: fészeknek. A fészünknek.

Miután letelepedtem, megtömtem a pipát. Másodszor próbálkoztam, mire sikerült rágyújtanom. Lassan, kényelmesen szívogattam. Bal könyököm a fészek szélén, egy lapos kőre támaszkodott. Félig ülve, félig fekve nyugodtam. Túlevélárnyékban és rezdüléseiben. Tekintetem a tengerre szegződött. Pontosabban az öböl közepével átellenbe, az alig távoli, kicsi, kör alakú, csonka kúpra emlékeztető szigetre, mely azért nem igazán az mégsem, mert a tetején régi, háromszintű, hozzávetőlegesen kocka formájú épület áll. Világítótorony, egyszersmind népes család vagy családok lakhelye volt valamikor. Ezúttal, ki tudja, mióta, lakatlan. Alatta mészáló, mely rozsdásodik. Halászbárkák, vitorlák és hajók vonulnak előtte, mögötte, nappal is, éjjel is. És óvatosan kerülük.

Jobb kezem mutatóujjának begyét óvatosan végighúztam az ég karimáján jobb vállamtól a balig, és vissza. Erről is, arról is a vállamhoz közeledett távolodásából. A látóhatár valóban karima. Nem egyenes. Érzéssel csodálkoztam. A rejtély, mely nyilvánvaló. A nyilvánvaló, mely rejtély. Egy kör kellős közepén henyélek. Elöttem látóhatár, mögöttem látóhatár. Látóhatár a jobbomon. Látóhatár a balomon. És

a kékség hatalmassága a fejemen, látóhatártalanul. Nem láttam mind a négy körivet, de tudtam: van, a négy. Korčula szigete, például, csak ívhúrként tartóztatja a szemet. Imígyen múltam az időt. És mulatságosnak, mosolyra késztetőn furcsának találtam magam.

Játszadoztam a képzelettel. Bárhol heverhetek, ülhetek, állhatok, mindig egy kör középpontjában. Ha lépegetek, sétálok, szaladok, irányt változtatok, odébb viszem ezt a pontot, és módosul a körvonal, és annak megannyi pontja; cserélődnek. Rövidítettem a kör húrját, akár a sarkamig és lábujjaim hegyéig. Azon belül: csak én. És tágíthatom, végigfuttatva tekintetem a tengeren. És azon túl? Nagyobb vagy kisebb körök érintik amonnan. Az érintők is változékonyak. Hiszen nemcsak nekem van köröm, hanem minden dolognak és lényeknek hasonlóképpen. És érintőznek.

Kialudt a pipám, és elgémberedett a bal karom. Négy-öt túlevelet összefogtam, és azzal piszkáltam ki a hamut. Karomat néhányszor a magasba lendítettem, aztán meg a combomra nyugtattam.

Felnéztem.

Számomra a látható égben nincsenek látóhatárok. És mivel nem érzékelem, hol a mennyek szemhatára, és nem tudhatom, van-e érintő amonnan, bármekkora kiterjedésű, homorúnak ható tértelenség, nekem az ég látvány.

Most mézfátyolosan gyöngylik levegő-kékje, és fehér, kisdud felhők érintgetik. És talán ők szülték eme tűnődésem: igazán illő lenne ide, ha egyszeriben szállingózni kezdene a hó abból a felhőfényességekből; aztán mind sűrűbb tömegben, gomolyogva. És a pelyhek, hullásuk szerint, az aláérkezésük pillanata előtti pillanatban szertefoszlanak a tengerről, a kerek sziget palástjáról és mészkövérről, a sétányról, agávéről, túlevelekről, az öböl karéjáról, a liget tömött zöldjéről. És rólam.

Ezúttal se közelítettem a hullámverést, csupán a duruzsolásáig, mikor a sétányon andalogtam az ösvény lenti végébe, és rátértem a kapaszkodójára. A pihenőszerű fordulóban megálltam, és visszatekintettem. A mai nap itteni idejének elköszöntére is. És ekkor hívatlan szívaggály: nincs emberfia, aki az én emlékeimet élni tudná.

A tálból kilocsant a víz. Nemrég történhetett, mert még ott volt a foltja. Valószínűleg megijesztette valami a macskát, azért lépett vagy ugrott a tál szélére. Mit adhatok neki, ha jön? Kenyéren kívül nemigen akad más. Hát akkor azt, ha egyébként eszi a kenyeret. És persze a vízről se feledkezhettem meg.

Miközben estebédet falatoztam, majd borozgattam, még ingadozott némi fény narancssárgán a szőlőindákon, és a kicsi kerteken a nap. Csend vert tanyát az udvarban és az utcában – megnyugodtam.

Oldalogva közeledett a macska, lentről, a lépcsőkön. A kapuban megállt, ágrólszakadtan. A hasa összehorpadvá, láttam a lélegzését.

Kitartóan nézett engem, és szinte egykedvűen. Az oleánderesnél a kockákra vágott kenyér. A macska azonban nem oda, hanem a tálhoz ballagott. Lefetyelt egy keveset, és csak aztán, mint aki tudja, ott találja, a kenyérhez.

Ette. Az utolsó kockáig megette. Körbenyalogatta a száját, majd, ültében, mellső lábával és nyelvvel tisztogatta a fejét, fülét, pófáját, mellét és az oldalát. Végezetül feldomborította a hátát, aztán jó nagyot nyújtózkodott. És elment. Nem a szemközi kertbe, hanem tovább, fel, a lépcsőn.

Hálátlannak tűnt. Hogy az volt-e? Nem olyan biztos. Egyszerűen: a maga ura, nem szolgálalkú; kiszolgáltatottsága ellenére sem az. Mintha csont és bőr rótságában-fehérségében lett volna benne valami királyi.

Esteledett. A temetőből asszonyok szállingóztak, feketében. Köszöntek a kerítésen át. Én is köszöntem. És készülődtem lefeküdni.

Riadtan ébredtem, kusza döbbenetben, és felfoghatatlan szorongás nyomasztó súlyával a mellemben kászálódtam ki az ágyból. Elnyújtott és valószínűtlen léptekkel, mezítláb haladtam végig a másik szobán az ablakig, és sarkig tartam a zsalut. Egész életet magába foglaló, roppant és különlegesen rideg nyugtalanság járt át. Visszabotorkáltam az éjjeliszekrényhez, rágyújtottam.

Aztán az ablaknál álldogáltam. Enyhe és szeszélyes légáramlat emelgette a függönyt, és szétszórta a hamut. Volt ebben a látványban valamiféle tűnődő érzékenység és tapintatlan gyöngédség. A zaklatott ijedelem, amellyel keltem, szétesett, de ismét belém feledkezett, mihelyt tépelődni kezdtem, vajon mi válthatta ki: a hely, ahol éppen téblábolok, vagy az, amihez szüntelenül és régóta szeretnék eljutni: a nemérés bizonyosságához.

Nesztelenség. Tetők. És idegeimbe beékelődött a már tiszta, fogalmatlan rettegés. A függöny meg-megérintett. Fehérre hajlítgatta fehérjét. Túrtem ezt egy ideig, aztán az alig parázsló cigarettát kiejtettem az ablakon. Ha tennék még valamit, szavakkal pasziánszoznék; kiteregetném őket, és sokfélesegeimből szándék nélkül alakulnának egy pillanati.

Odaléptem a könyvespolchoz, és leemeltem az értelmező szótárt. Felütöttem az m betűnél; Macska: kerek fejű, nyúlánk testű, hosszú farkú, behúzható karmú ragadozó háziállat. Nem volt ínyemre a szócikk. Az állat, meg a házi. Az á betűnél keresgéltem; állat: Olyan élőlény, amelynek idegrendszere, mozgásszervei és érzékszervei vannak. Hadd lássam akkor, mi a házi, mármint a háziállat: hasznáért vagy más értékelt tulajdonságáért a ház körül vagy a gazdaságban tartott állat.

No hiszen, ezt a macskát aligha tartja bárki is a hasznáért, még kevésbé az értékelt tulajdonságaiért; sem a ház körül, sem a gazdaságban. Ráadásul még egér sincs bárhol. Kóbor állatnak szokás hívni az ilyet. Ám ez a szokás nem pontos. A rőtfehér macska csatangolni csatangol ugyan, de ide-oda kószálása nem céltalan, hanem módszeres és következetes, létezését fenntartó. És hogy ragadozó? Az is, aki azonban eszi a kenyeret; jobbadán szükségből, valószínűleg.

Zaklatott ijedelmem csitulni kezdett. Inkább bosszús voltam, mint rideg nyugtalan. A szócikk miatt, mely nem említi az értelmet és az érzést. Önkéntelenül az n betűig lapoztam; Növény: a talaj, a víz és a levegő szervtelen anyagaival táplálkozó, ezeket szerves vegyületekké átalakító, rendszerint helyhez kötött élőlény. Innen, csaknem kapkodva a t betűig;

Tárgy: különálló létezőként érzékelhető anyagi jelenség; ez utóbbi meg: valamely lényeg megnyilvánulásának külső formája; és a lényeg: a valóság tárgyainak és folyamatainak alapvető, meghatározó tartalma, amely nélkül azok nem létezhetnek. Ismét a t betűnél: tartalom: az, amit valami magában foglal, valaminek a lényege, veleje. Eddig játszottam, és ezek a fogalomlapok rakódtak ki.

Elégedetlen voltam a kirakóssal, és mert békétlen: ingerült, akárcsak a szótár böngészése közben. És ugyanazon okból. Többször felbukkant a lapokon: Élőlény, létező, sokféle ismertetőjegy kíséretében; viszont változatlanul soha: érző, értelmes. És én egyszerűen nem hihettem, hogy annyi mindennek nincs érzelme és értelme. Az e betűhöz pörgettem a szótár lapjait; ember: termelőeszközök készítésére, kultúra teremtesére való képességével az állatvilágból kiemelkedő, legfelsőbb rendű élőlény; és még többek között: kellő értelmi, erkölcsi színvonalon álló személy. Folytattam a játékot, immár teljesen tudatosan: Termelőeszközök: az anyagi javak termelésében használt munkaeszközök és munkatárgyak együttesen; kultúra: Az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége. Félrelöktem a szótárt.

Odahúztam a széket az ablakhoz. Leültem, és a háttámlának dőltem. Bámultam ugyanazt. A tetőkertet, meg a szemközti krétasápadt hegyoldalt. A gerincen egy-két fa sötétlett a merevkék és forrósdódó égbe. Minden áldott nap ugyanott, egyformán. Akár el is tűnhettek volna, akkor is ott, nem változva. Nem mutatkozik lehetetlen, sehol.

Fenn, a magasban azonban vitorlázó sirályok: óriás, keringő hópolyhek, akik sohase hullnak le, és sohase tűnnek el. Én meg csak bámészkodtam tovább, mintha nem láttam volna eddig, amit látok. És eszembe ötlött valami nagyon kézenfekvő: azoknak a sirályoknak nincsenek tárgyai, és a macskának sincs; egyáltalán: nincs olyan élőlény vagy létező, akinek lenne valami; nincsenek tárgyai a szélnek, felhőnek, fának, kőnek, esőnek, miként a tárgyaknak sincs tárgyuk. Minden mindegyiknek saját lény a tárgya és egyszersmind eszköze, amivel, ugye, képtelen kiemelkednie a többiből, még a tenger se képes erre, rengeteg létezőjével, és hát persze, minden mindegyikük nem is hoz létre önnönmagán túl még egy cseppnyi anyagi és szellemi értéket se. A sirályok tárt szárnyakkal keringenek, az óramutató járása szerint. Hátranéztem, a vekkerre. Ideje feltennem a kávé.

A konyhába mentem. Kitisztítottam a kávéfőzőt, megtömököttem, és rátettem a gázrózsára, amit nem gyújtottam meg. Kivettem a napernyőt, a talpába állítottam, de nem nyitottam ki. Elrendeztem a székeket a kőasztalnál. Még ki kellett hordanom az ülőpárnákat, a pipát, szurkálót, dohányt, gyufát és a légycsapót. Fél könyökömmel az asztalra támaszkodva szívtam a pipát. Tekintetem gyakorta a vadsóska sövényre tévedt. Semmi, pedig már-már jóleső érzéssel nézegettem volna a macskát.

Hát akkor járok egyet, a közelben. Végül is messzire jutottam. A sétány északnyugati végéig, ahol kicsi öblöt vájt a tenger a part szakadékos

sziklafalába, vagy az engedte magához a tengert. Csak egyetlen fa van a közelében, melynek árnyékát körbejáratja a nap az ágak alatt. Ott helyezkedtem el. Heverek egy túlevelű fa ritkás árnyékában, mellettem szikla nyúlik hosszan, és merül alá a vízbe, szemközt hatalmas színanyag domborodik, és lélegzik halkán, lassan, és kékségein tiszavirágok felhői és szitálása. Mennyeieknél kellett elmúlniuk tőlem, mire megjelenhet ez a látvány, és most éppen ebben testesíthetnek meg, az udvari deszka klozettól az Uránusz zümmögéséig. Halott életek verőfényei egy még mindig gyermeki önállapoton.

Mintha jobb könyökömről nehezedve nyugodnék, tökéletes mozdulatlanságban, és nyár van, egészen holdtalan, csillagos éjszaka, én meg bal könyökömről támaszkodva nyugszom, tökélyében a tétlenségnek. Mintha előttem a tenger homályló virrasztása, és sejtelmem sincs, mi történik, és mi múlik el, itt és majd, csak érzem, anélkül, hogy az érzés megnyilvánulna bennem: megítélhetetlen anyagjelenségekben fog, ami maradék még; nem esik meg velem semmi: múlok, és nincs jelentése, és az élet nem kifejezés többé. Fájdalom sincs, és öröm sincs, sem ellenszegülés, még merengés se. Bámészkodom a hullámokat, a fehéret kékre, a fehérre kéket; ahogyan az vágok, ami vágok, és mégsem az.

Minduntalan belebonyolódok szemem szemébe. Otthont tűnök áttűnése a többi otthont-tűnöbe – és viszont; létezők és nemlétezők, ébrenlétek és álmok járogatnak át egyikükből a másikéba; mineműségükkel engem végeznek el, én pedig őket, mineműségemmel; és szemem, ha bármennyire kihűl is gyakran, sehol se képes ürességet találni. Még agyam szokásos tompultságát is látja; és azt is: nincs olyan végtelen eleventelen elevenség, amely ne ültetődne át lényembe, szemem szemébe, látásom nézésének látásába.

Fél könyökömről támaszkodva heverek a túlevelű fa ritkás árnyékában, melyet körbejárat a sziklán a nap, és nagyon szeretném, ha onnan jelennék meg ide, ahol semmi se mozdul, és olyan puhán áll a hóesés, ahogy itt van, ami megtörtént, és itt van, ami lesz. És annyira eljutok magamhoz a mindenekből és magamból a mindennekhez, hogy nincs más élni, és ilyenkor van, amit élek, és már-már annak se lehet mondani.

Beszélik: a természetvilág az emberi szemmel látja magát; ha nem lenne ez a szem, akkor nem látna semmit, legfeljebb és csupán azt, amit állatszemek láthatnak. Én ezt kétlem. Érzésállapotom kétli. Mert nem hiheti, hogy az a megannyi formája, színe, az a megannyi viselkedése, alakulása, tulajdonsága a természetnek csak nekünk látható, csak a mi szemünkben szól. Ezt nem hihetem. Nem. Hanem: egymásban, egymásnak. Ötnél, hatnál több érzéssel és érzékeléssel. Színszemek, tárgyszemek, testszemek, növényiszemek, légszemek, űrszemek: milliárd és milliárd szemek egybeforrása. A szem nélküli szemek, a szem nélküli látás. A billió éteri érzékből. Egyedüli szívem gondolta, egyedüli eszem megérezte ezt.

Közben hurcolkodtam az árnyékkal a fa törzse körül, míg nem megnyúlva túl nem feküdt rajtam. Úsztam, törülköztem, öltöztem, és a sétányra kapaszkodtam. Magamon mosolyogva ballagtam hazafelé.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

MEGTALÁLTALAK

Mint frissen ejtett sebre,
úgy nézek rád.
Réveteg
mennyt álmodoztam rólad!
Most, hogy betelt a sorsom,
tiéd vagyok.
Tiéd mindhalálig, szent föld,
örök eszme.
Néha úgy éreztem,
kifutok az időből,
üres kutak mélyén kerestem víztükröt.
Bejártam a kontinenseket,
tavak csillogó szemében kutattalak,
havasok rejtett útjain
rénszarvasok tekintetében
véltelek felfedezni,
s riadtan eszméltem magamra
vágyaím meleg fészkében.

Nem kérek tőled semmit,
most, hogy rád találtam,
ha kell, ringatlak
sok bajt látott karomban,
s gyűjtöm az erőt, hogy újra,
ha kell, százezerszer
négy égtáj felé kiáltam:
megtaláltalak, Hazám!

MÁRAI ÉBRESZTÉSE

Látod, a láncok, a hidak, a krúdys barátok,
az élet mindenütt aggályos kalandor.

Hitted: hited maradandó.

A múlt héten újrifestették
a kassai szülőházban a szobákat.

Kérdezte a festő,
mi a kedvenc színe, mester,
intettél, mintha mindegy lenne,
színezzék ki étellel.

Valér, az író –, emlékszel a regényre,
az elfeledett fiókra, a hatlövetű pisztolyra,
egy töltény hiányzott a tárból,
a második már kollégád életét ontotta –,
benne volt a rendőrségi jelentésben;
a valóság éber fele keveredett az álommal,
a sejtelen váltotta magát ténnyé,
varázskeverékké,
midőn szoroz és összead az ihlet,
kivonhatja-e az ember magát magából?

Ez a végzet?

Azt mondtad, mágia az írás, magasztos alázat,
elszabadult, vad folyók hömpölygése,
sodrásban az élet színes törmeléke,
cipeli magában a káprázatos mindent,
mit sem törődve kórral, ragállyal;
az idő üszkös uszályról integet,
ha kitartóan rajta a tekinteted,
még visszanéz rád, mint örvény,
ha sokáig ott felejtet szemed,
magával ránt egy ismeretlen test
kietlen tájaira, ahol semmi sem fáj,
senki sem bánt;
az éj fodros árkdjai
alól csak az álmos világ tekint le rád.

Ne aludj nyugodtan!
Sebesebb, örültebb lett e föld,
mióta vak fájdalok úztek tova.
Minden utcasarkon éles pengék villognak,
s bár úgy tűnik,
béke van,
a fák bőre alatt is gyöngyözik a félelem.
A jövő vacogó foggal,
hóbuckák között didereg,
a szkepszis állványzatáról színpad
az eleven valóság vergődése.
Aki az érvek hálójából szabadulni igyekszik
irgalmat sugároz,
foghíjas térképet rajzol
a tudat merevlemezére.

A hajótörött érzelmek kúszása
a remény fővenyén új attrakció
a San Diegó-i szörfözők mindennapjaiban.
Aki mindenüket feláldozná
egy órnyi semmittevésért,
ott sereglenek
a lehetőségek homokhullámain.
Az erezett ég alján
sötét fényeket rajzol körük
a kilátástalanság,
és árnyak osonnak kitárt karjaik fölött,
megízlelik a láthatárt.

Ébredj újra!
Vértezd fel magad a szóval;
az írás zabolátlan, vad folyójára figyelj!
Légy utazó,
óceán kóbora,
életed csak élettel tudod életre kelteni újra.

KARODBA BORULT ÉG

Tiltakozz!
Mit ér a mai táj?
Összeborul a sínek közti világ.
Kiveti magából a láz a
riadt képet, arcodon ódon máz a
ragyogás. Égetnek a kínok,
széttépett emlékek darabját írod.
Mily érzés, benn a szabadulás
fojtott, megkövült élmények után ás.
Rian a lélek, s ha szertenéz,
magasba lép. Tekinteted kelevéz,
átdöfi a múltat, amerre
véred lát, ott keres az alélt este.
Tűzbokrok ölébe hiába
temet, fojtana szerető igája.
Karjaidba borul az ég és
menekít. A lázadó szellem ért még.
Bomlik már a piacgazdaság.
Senkié a föld!
A Hazádra vigyázz!

POTOZKY LÁSZLÓ

KIKÉPZÉS

Megismerkedésünk idején a Mester régóta került a nyilvánosságot. Több mint tizenöt év telt el legutóbbi regénye óta, és semmi jel nem utalt arra, hogy a közeljövőben újabb kötettel jelentkezne. Sokan azt rebesgették, kiegészített már, és egyetlen épkézláb mondatot sem képes papírra vetni, mások szerint megcsömörlött az irodalmi ármánykodástól, gyomra már nem veszi be az állandó protekciózást és tekintélyelvűséget. Nem is nagyon tartotta a kapcsolatot senkivel, nemzedéktársai, az öregfiúk, akikkel egy-egy zsírosabb honoráriumból egész heteket mulattak át az átkos békeidőkben, mind nyugdíjba mentek már, és maguk mögött hagyva a nagyváros zsongását, csendes, vidéki porfészekben húzták meg magukat. Egyedül ő nem volt hajlandó visszavonulni, még a szerkesztőségben is feltűnt néhanap, átfutott egy-egy kéziratot, kihúzott néhány fölösleges szót, rendbe tette a központoszást – nehogy a szemére hányják, hogy a semmiért veszi fel azt a kis pénzt, ami a prózarovatért járt neki.

Én is ugyanúgy sétáltam be a szerkesztőségbe, mint mindenki más, aki húszévesen megrögzötten bízik önnön zsenialitásában, és képzeletben már százszor elsírta magát a stockholmi városházán, miközben kezét rázott a svéd királlyal. Jelentősebb publikációm akkoriban még nem volt, firkálmányaimat csupán vidéki újságok hétvégi mellékleteiben közölték, mert ha egyébre nem is voltak jók, öt-hatlekknyi ürességet remekül ki lehetett tölteni velük. Egyetlen hosszabb novellát vittem magammal a Mesterhez, tipikus hemingway-i történet volt tóval, fenyvesekkel, horgászokkal, mindez megspékelve egy brutális gyilkossággal, s hogy biztos legyen a hatás, az elejére odabiggyesztettem egy szép dallamú, fellengzős mondatcímét. Bekezdéseim akkurátusan legépelve, egyetlen elütés nélkül sorjáltak a lapokon, melyeket egy külön erre a célra vásárolt mappában szorongattam a hónom alatt, miközben bekopogtattam a Mester szerkesztőségi szobájába, és meg sem várva a választ, nagy lendülettel benyitottam.

Nem mondhatni, hogy szívélyesen fogadott volna, kezdeti lelkesedésem még azelőtt alábbhagyott, hogy az ajtót behúztam magam

mögött. Egyszerű, fiókos asztalnál ült, nem köszönt, még csak rám sem nézett, csak intett, tegyem le, amit hoztam. Jó öt percbe telt, míg felpillantott a kéziratból, amin épp dolgozott, meglepődve nézett, mintha csak most léptem volna ki a falból, majd rámutatott az asztala előtti fotelre, és szótlánul visszatemetkezett munkájába. Helyet foglaltam, ülni mégiscsak kevésbé volt kínos, mint egy helyben toporogni, és így közelebből szemügyre vehettem őt: balról asztali lámpa világította meg az arcát, az árnyak úgy tapadtak meg a szeme alatti gödrökben és a bőrét felszántó ráncokban, akár a kosz; fejbőre sápadtan villant ki zsíros tincsei alól, különösen a feje tetején ritkult meg a haja, mely fésűt talán hetek óta nem látott, és jócskán benőtt a nyakába. Mindemellett a soványsága volt a legszembetűnőbb, tömött vállú, keményített zakójában úgy festett, mint a kisebbik testvér, aki jóval testesebb bátyjától öröklí minden ruhadarabját, beleértve a nadrágját is, amit úgy fog össze derekán az öv, akár zsák száját a madzag. Az oldal aljára érve lecsapta a ceruzát, és a szemüvege fölött rámpillantott. Ezt nekem hoztad? – bökött a mappára, majd meg sem várva a választ, kinyitotta. Ez mégis mi? Novella, feleltem. Maradjunk annyiban, hogy szöveg, mondta, és hogy inkább az érdekelne, mi a fészkes fenéért van lefűzve. Arra gondoltam, úgy talán elegánsabb lenne, habogtam, mire ő, hogy az eleganciának a lapszélek közt a helye, nem a margón, és hogy most úgy kell lapoznia a kéziratot, mint egy könyvet, attól pedig meglehetősen távol áll. Na mindegy. Jöjjenek vissza két hét múlva, vagy legyen inkább három, mert mostanában eléggé foglalt, közeledik az uborkaszезon, s ilyenkor minden szarság a nyakába szakad. Megértettem?

Zavaromban az ajtót is elfelejtettem becsukni, úgy hagytam el a szerkesztőséget. Az utcára kilépve olvadó aszfalt bűze csapta meg az orrom, a forgalom zajai lomhán, eltompulva jutottak el hozzám. Szerettem volna kiülni a főtér valamelyik teraszára, egy hideg sör talán megnyugtatót volna, a pénzből azonban még egy szegénykonyhás ebédre sem futotta. Trolira ültem, hazaindultam, de alig léptem be az ajtón, máris megcsörrent a telefon.

A vonal recsegésében először fel sem ismertem a hangját, különösen, hogy már nem tegezett. Magázódva mondta el, jónak tartja az írásomat, és ha nekem is megfelel, valamelyik nyári számban szívesen leközli. De addig is érdemes volna elbeszélgetnünk, látogassam meg valamikor a szerkesztőségben. Például holnap. A viszonthallásra.

Az egész délutánom ráment, amíg sikerült találnom valakit, aki hajlandó volt kölcsönadni némi pénzt. Először borral akartam kedveskedni a Mesternek, de aztán eszembe jutott az egyik interjúja, amelyben kategorikusan kijelenti, sem a különböző szőlőnedűk, sem a sör nem a szíve csücske, sokkal szívesebben fogyaszt égetett szeszeket, mert ami nem képes a torkot megmarni, az arra sem érdemes, hogy leguruljon rajta. Becsomagoltatni az ajándékot nem maradt pénzem,

meresztette is a szemét a titkárnő, amikor másnap reggel a háromnegyed-liternyi töménnyel betoppantam a szerkesztőségbe, és közöltem vele, a Mesterrel van találkozóm, már vár rám.

Egy rég nem látott cimbora szívélyességével üdvözölt, de igazán akkor derült fel az arca, amikor megpillantotta kezemben az üveget. Poharakat vett elő íróasztala fiókjából, az első koccintás után összetegeződtünk, hisz végső soron kortársak vagyunk, mondta, mit számít az a négy-öt évtizednyi különbség?

Délre szinte az egész üveg vodkát betermeltük. A Mester azt javasolta, sétáljunk egyet, ma már úgysem szándékszik többet dolgozni. Kitántorogtunk a szerkesztőségből, a lépcsőházban nyomogatta egy ideig a felvonó gombját, majd jó párszor megdöngette a fémajtót, amíg eszébe jutott, a lift évek óta nem jár. A lépcsőnél megtorpant egy pillanatra, muszáj belém karolnia, magyarázta, nem egyébert, csak a mélylátása miatt, öreg korára ugyanis már nem úgy érzékeli az ember a térbeli dimenziókat, mint húszévesen, friss aggyal, meglátom majd én is.

A közeli parkba menekültünk a hőség elől, az egyik félreeső ösvény mellett találtunk egy üres padot, arra ültünk. A Mester előkerített egy zsebkést, és pengéjével kifeszítette az üveg szájából az adagolót: nagy kortyokban nyelte a töményt. Igyekeztem én is lépést tartani vele, ám hamarosan feladtam, és szájtátva hallgattam eszmefuttatásait, hogy mit érdemes olvasni és hogyan, ki való a szemétkébe és kit zabált fel méltánytalanul a feledés, közben meg reménykedtem, hátha lenne számomra még néhány dicsérő szava, mert azon kívül, hogy reggel elismételte azt, amit a telefonban mondott, semmi biztatót nem hallottam tőle.

Mihelyt elfogyott az ital, bevágta egy virágágyásba az üres üveget, aztán belém karolt, és megkért, kísérem el hazáig. Csak most eszméltem rá, csúnyán berúgtam én is, bármennyire igyekeztem, a járda teljes szélétében sem volt elég kettőnknek. A Mester valahol a város szélén lakott, útközben betértünk egy apróska éjjelnappaliba, ahol rövid huzavona és ígéretés után hajlandóak voltak hitelbe adni neki valami gyanús színű, nejlonpalackos hamistöményt. Meghívását, hogy menjek fel vele a lakására egy utolsó italra, képtelenség lett volna visszautasítani, arra sem hagyott időt, hogy rábólintsak, máris betuszkolt a lépcsőház ajtaján.

Másfélszobás lakását, mint mesélte, egyetlen elbeszéléskötet honoráriumából vásárolta annak idején, amikor még volt becsülete az irodalomnak, és nem feszített minden féltehetség három-négy kötettel a hóna alatt. A nappaliba vezetett, intett, foglaljak helyet egy rakás könyvön, mert azon a fotelen kívül, amelybe belevetette magát, más ülőalkalmatossága nemigen akadt. A falak mentén, ahogy illik, könyvespolcok sorakoztak, az alsó szinteken egymás hegyén-hátán, számkivetetten hevert a csupa filléres krimi meg idejétmúlt filozófiai értekezés, de feljebb, szinte elérhetetlen magasságokban, katonás

rendben sorakoztak a könyvek. Gerincüket vajsínű, mintázatlan védőborító rejtette el a szem elől, ezekre érdemes ügyelni, magyarázta a Mester, mert az írott szónak a pornál és a nedvességnél is nagyobb ellensége az avatatlan tekintet. Vastag sötétítők rekesztették ki a szobából a napfényt, egyedül a tévé képernyője világított, a Mester hosszasan váltogatta a csatornákat, mondván, nincs mit ezen a szaron nézni, kivéve, ha focimeccset közvetítenek vagy szépségversenyt, aztán félredobta a távirányítót, és a frissen vásárolt italt kezdte szopogatni. Kérsz? – nyújtotta felém az üveget, én meg nagyot húztam belőle, tudtam ugyanis, ha nem kerülök sürgősen egy hullámhosszra vele, semmit sem fogok érteni abból, amit egyre sűrűbben botló nyelvvel próbál elgagyogni nekem.

Az egész délutánt átbeszélgettük. Éjfélre annyira eláztunk, hogy a Mester javaslatára kiálltunk a teraszra, és nyolcemeletnyi magasságból alávizeltünk az utcára, mert így koronáztak meg ők is minden ivászatot azokban az átkos békeidőkben. Aztán a nyakamba csimpaszkodott, és azt mondta, szemtelenül fiatal vagyok és tehetséges, illene őt visszavinnem a szobába, túlságosan fáradt már az olyan badarságokhoz, mint a járás. Elcipeltem a fotelhoz, majd én is leereszkedtem a könyvrakásomra, és hallgattam tovább eszmefuttatásait, egészen addig, amíg mondatai teljesen szét nem hulltak, és monológja szépen lassan horkolásba nem váltott.

Reggel, amikor felébredtem, nem tudtam eldönteni, a fejem fáj-e jobban vagy a hátam, melyre szögletes mintákat véstek a keményborítók szélei. A Mestert a konyhában találtam, elnyúlt arccal biccentett, és egy befőttesüveget nyújtott felém, kétujjnyi zöldes folyadék lötyögött az alján, mutatta, hogy egy húzásra, én meg szót fogadtam, s csak amikor lenyeltem, éreztem meg az ecetes uborkalével elegyedő vodka ízét. A legjobb orvosság ilyenkorra, mondta, majd magamra hagyott az öklendezéstől eltorzult arcvonásaimmal, és visszament a nappaliba, ahová én is követtem hamarosan, hogy megköszönjem a vendéglátást, és elbúcsúzzam tőle.

– Hová mész? – kérdezte, és került a tekintetem, mintha valamivel megbántottam volna.

– Haza. Vagyis pontosan még én sem tudom, hova.

Kérdőn vonta fel a szemöldökét, én meg elmagyaráztam neki, sürgősen el kell hagynom az albérletem, és olyat kell keresnem, ahová az egyetemi év kezdetéig fél bérért is beköltözhetek, jobban mondván ott hagyhatom nyárára a cókómom, mivel azt, hogy a szünidőt is itt töltssem a városban, nem tudom megengedni magamnak.

– És mennyi holmid van?

Restelkedve vallottam be, négy-öt utazótáskában elfér mindenem, még saját ágyneműm sincs, mindössze a ruháimat meg a könyveimet cipelem magammal mindenhová.

– Csak azért kérdezem – mondta a Mester –, mert annyi a kisszobában is elfér. Pokrócot meg tudok adni, és ki tudja, talán egy párna is kerül neked valahonnan.

Még aznap áthurcolkodtam a Mesterhez, és berendezkedtem a kisszobában. Kipakolni a bőröndjeimből nem nagyon tudtam, szekrény nem volt a helyiségben, a polcokat pedig mindenféle kacat borította. Volt ott minden: kátránytól eltömődött pipa, szétpüfölt írógép-szalag, cipősarok cipő nélkül, a kedvencem mégis egy kitömött macska volt: kövér, tigriscsíkos jószág, farkát kunkorítva, szelíd üvegtekintettel meredt a semmibe, először azt hittem, egyik múzeumból vette kölcsön a Mester megboldogult ifjúkorának valamelyik húzósaabb estéjén, aztán kiderült, az első feleségéé volt.

Az asszonyt kora legjelentősebb képzőművészei közt tartották számon, tárlatai gyakran szólították távoli vidékekre, kedvence etetését ilyenkor a férjére bízta, aki akkoriban jóval többet aludt borpecsétes asztalokon, mint ágyban, nem csoda hát, hogy szerencsétlen jószággal végzett az éhhalál. A Mester különösebben nem kedvelte az állatot, ám hogy feleségét kiengesztelje, felkereste egyik ezermester ismerősét, aki többek közt a taxidermiához is értett. De bármilyen szépen állt is a macska bajsza, bármennyire is élettelen csillogott az üvegszeme (sőt, a Mester szerint, ha az ember elég közel hajolt hozzá, még a dorombolása is hallatszott), az asszony mégis benyújtotta a válókeresetet. Pedig jó nő volt, mondta a Mester, eljött velem vidékre is, amikor az egyetem után kihelyeztek tanárnak...

De talán ez az egész macskás hiszti csak kifogás volt, folytatta a Mester, tudja a franc. Mert valójában sosem tudta megemésztetni, ami a leánykával történt – az lehetett a baja, hogy magán kívül senkit sem hibáztathatott: végső elkeseredésében még azt is a fejemhez vágta, hogy miért nem szóltam rá, miért nem dugtam ki a fejem a vodkásüvegek mögül? De hát a fene gondolta volna, hogy ilyen piszkok tudnak lenni azok a vegyszerek, az orvosok akkoriban nemigen törődtek az ilyesmivel, mit érdekelte őket, hogy a kismama, aki jobbnál jobb festményekkel kedveskedik nekik egy-egy figyelmességért, hány órán keresztül áll az állvány előtt annak a rohadt festékhígítónak a gőzében? Amúgy szép kislány volt, életemben nem láttam még akkora szemeket: ha léteznek, az angyalokat egészen biztosan róla mintázták, csak hát három hétnél több nem jutott neki, gyöngye volt a kincsemnek, s a szíve sem járt rendesen. Talán ezért hagytam kifingani azt a kurva macskát... Egy képem sincs a leánykáról, neve sem volt, mit fotóztunk volna rajta? Na, de ez van, nem mész le valami innivalóért?

Én meg indultam szó nélkül, igyekeztem a kedvében járni, abban reménykedtem ugyanis, hogy a nyár végére nemcsak egy májnagyobbodással maradok, hanem hajlandó lesz elolvasni a többi írásomat is, és ellátni néhány jótanáccsal. Ám ő fölöslegesnek tartotta, hogy a szemét rongta mindaddig, amíg el nem magyarázta a lényegét, melynek ismerete nélkül annak sincs értelme, hogy az ember papírt fűzzön az írógépbe. Azt azonban, hogy mikor szándékszik beavatni, elfelejtette közölni velem, így hát váraкоztam türelmesen, és századjára

is végighallgattam a számtalan, minden alkalommal egyre gazdagodó anekdotát.

Napjaink nagy részét a félhomályos nappaliban töltöttük. A sötétítőt tilos volt elhúzni, nem a fény miatt, magyarázta a Mester, a látvány az, amit képtelen elviselni. Mert semmiről sem mállik olyan undorítón a vakolat, semmin sem ül szürkébben a penész, mint az előre gyártott elemekből összetákolt tömbházak falán, különösen alkonyatkor. Olyan táj ez, amiben nem lehet túlélni – ha egyszer beléd költözött, véged.

Egyik délután kimentünk a teraszra, és elmesélte, mi minden nőtt ki a földből, és mi minden tűnt el. Valahol ott, mutatott a távolba, azoknak a tömbházaknak a helyén volt a mocsár, ami egész gyermek- és kamaszkorát kiszolgálta. Alig tanult meg járni, már békára vadászott a zsombékban, de mindig elengedte a szerencsétlen brekkencseket, sajnálta őket megcsonkítani, a fiúknak pedig inkább azt hazudta, egyet sem fogott, nehogy kinevessék vajszívűségéért. És még az ábécét sem ismerték rendesen, amikor füzeteiket a térdükhöz erősítve, korong híján a kopogóvá fagyott lócitromot kergették a februári jégen, forró, megsűrűsödött nyálukat köpdösve, hörgő torokkal, titkon a tavaszi olvadásra vágyakozva: képzeletben már lopkodták is a városzéli zöldségesek kerítésleceit, hat-hét szélesebb deszka elég volt egy jobbfejta tutajhoz, mellyel a mocsár legeldugottabb zugait is bebarangolták. Négyen voltak jóbarátok, ő volt a legkisebb, állandóan verekednie kellett, ha csáklózni akart, aztán mire megnőtt, a többiek már leszoktak a vízről, a nádasban bujkáltak lihegve, és kezükkel a szoknyák melegét kutatták. Aztán az én hátamat is megszurta a sás, kacsintott a Mester, a nevére nem is emlékszem, úgy be voltam állva...

– És a mocsárral mi történt? – kérdeztem.

Az új, országos városrendezési terv, az történt vele. Egy hétbe sem telt, és végeztek vele a dömperek, annyi homokot töltöttek bele, hogy a Szahara kiapadna akkora veszteségtől. Azt a vizet pedig, amit nem tudtak megfojtani, egy árokban vezették el. Földalatti, ott fut a sugárút alatt, sokat üldögéltem a partján, amíg nem fedték be. Egy darabig még őrizte a mocsár szagát, pedig csak úgy csillogott a gépolajtól; mindenki oda ürítette a mocskát, egy csomó szemetet ringatott magán, én meg minden konzervdobozhoz, minden egyes gumiabronchhoz kitaláltam egy történetet. Veledd egykorú lehettem akkoriban, úgy terveztem, megírok vagy tizenhét könyvet, aztán piába nyuvasztom magam. De mielőtt még egyetlen sort is leírhattam volna, szinte belefűlledtem, alig tudtak kiszedni a traktorgyári munkások. Nem, ezt nem akartam megírni soha. Hogyhogy miért? Azért, mert egy írónak nem árt némi jótékony önzés: te fűzöd a lapot az írógépbbe, nem a lap fűz be téged. Mit gondolsz, ha mindent odaadsz a papírnak, a végén mi marad neked?

Valahányszor így kioktatott, kedvem lett volna cigarettafüstté változni, hogy a mennyezeten szétfolyva, szép lassan eloszoljak a

levegőben. De nem lévén más kiút, a könyvekbe temetkeztem. A Mester azonban nem engedte, hogy a felső polcokról válogassak, mert azok az övéi, az övéi az utolsó betűig; nem, te bolond, nem én írtam őket, ilyesmire sem én, sem más földi lény nem képes, csak azok az örültek ott Latin-Amerikában... Inkább tedd magad hasznossá, hozz egy üveg spirituszt vagy egy nőt, mit szólsz? Amúgy ugye mondtam már, hogy ide bárkit felhozatsz, de mindig csak párosával, a szebbiket nekem, a másikkal meg, nem bánom, megkínálódhatsz te. De végső soron az sem baj, ha csak egyre futja a tudásodból, megdolgozom én, aztán ami marad belőle, az a tiéd! Mit nézel így? Attól, hogy a látásom meggyengült, nem biztos, hogy máshol is ellágyultam!

Ilyesmiket mondott, ha nem volt benne szesz, aztán amint leereszkedett szeme elé a köd, mintha kicserélték volna: az egész valójában csak nagyzási hóbort, magyarázta, muszáj hizlalni a listát, másképp nem érezzük magunkat elég nagy kannak, és mindezt azért, mert félünk tőlük, és egyúttal rettegünk, hogy nélkülük maradunk: csupa anyakomplexusos idióta vagyunk mind egy szálig! Mi az, hogy gyengébbik nem?! Ezt is mi találtuk ki a saját megnyugvásunkra...

Egyik este bekeretezett fényképet állított a fotel karfájára, vendégünk lesz, mondta, viselkedj rendezen, majd kiitta az utolsó kortyot az üveg aljáról, és újat bontott. A cigarettát már nekem kellett meggyújtanom neki, semmiképp sem tudtam vele megértetni, miért nem parázslík a szűrő vége, bármilyen hosszasan is biztatja a gyújtó lángjával. Behozott egy harmadik poharat, és a kép elé állította; tölteni akart bele, ám az ital a képre loccsant, végigcsordult a hamuszínű, jellegtelen háttéren, a lakktól fényes hajon, aztán előntötte a babaszépségű arcot, és elveszett a mély kivágású estélyi ruha dekoltázsában. Hopp, mondta a Mester, és ingujjával megtörölte a portrét fedő üveglapot, milyen kétbalkezes vagyok, pedig ha valakire, hát őrá igazán vigyáztam. Nem volt már fiatal, amikor hozzám jött, tudta jól, ki vagyok, de én fűt-fát megígértem neki, csak hogy felhúzhassam ujjára a karikagyűrűt. Elvált volt ő is, a csodálatos mégis az volt, hogy az évek a legkisebb nyomot sem hagyták az arcán, sőt, a bőre azután is sima maradt és feszes, hogy a fiú megszületett. Annyira elbűvölt a szépsége, hogy az első öt évben még csak félre sem kacsintottam, de akkor feltűntek a szerkesztőségben a magukat írónak képzelő csitrik, akik már azt is honorálták, ha az ember szóba állt velük, nem is beszélve arról, ha leköszölte a firkálmányait. És ő, bár nem mondott semmit, biztosan megneszelte valahonnan, miért nyúlnak egyre hosszabbra a szerkesztőségi gyűlések, miért kell harmadjára is tisztafejezni az agyonszerkesztett oldalakat – tudom, mert ahogy fiatalodott és nőiesedett a prózarovat, úgy változott az ő arca is: minden rövid munka egy szarkaláb, minden hosszú menet egy barázda a homlokra.

Nem csoda, hogy meglépett mellőlem, és attól kezdve csak a fiúnak élt. Valójában nem is haragszom, hogy elvadította tőlem, mégis mit

tanulhatott volna az a gyerek az apjától? Ennek ellenére nemrég meghívtott az esküvőjére, felcsinált valami kislányt, a franc tudja, mi lesz a vége. Nem biztos, hogy elmegyek, messze van az ide, félek az utazástól. De talán mégis jó volna ott lenni, addigra meglesz a gyerek is, azt mondják, kislány lesz és Hanga: álmodtam is róla valamelyik éjjel, a térdemen lovagolt, ahogyan az unokák szoktak a nagyapjuk térdén lovagolni, és hallottam a szívét, erősen vert és egyenletesen, a legjobb mégis az volt, hogy tudtam, elmúlt már három hetes, túl van minden veszélyen, sőt, valójában nem is volt veszélyben soha. Ezen kívül semmi sem számít, kit érdekel, mekkora birodalmat építettél magadnak, úgyis szarból van az egész, és szarból van a trónusod is, és szarból formázták a koronát is a fejedre, egy nap pedig, meglásd, a szádba folyik a leve, és megértesz majd mindent. Addig meg ne baszogass egyfolytában, hogy min dolgozok éppen, meg hogy mikor lesz új könyvem – miért nem lehet hagyni az embert nyugton elhallgatni?! De ha annyira érdekel, hát tessék, megmutatom, told azt a kurva fotelt a polchoz!

Nyújtottam a kezem, de ő ellökte, inogva mászott fel a fotelre, azt sem tudtam, hová álljak, hogy ha megtántorodik, ne a padló fogja fel zuhanását. Módszeresen lerámolta féltve őrzött felső polcait, a keményborítók élesen csattantak vagy épp lágyan puffantak, attól függően, hogy a parkettán vagy a szőnyegen értek földet. Miután végzett a polcokkal, átgázolt a szétdobált könyvek közt, és sarokig tártá az előszobai szekrény ajtaját: elnyűtt lakkcipők, levert orrú bakancsok, szakadt sportsukák kerültek elő a poros sötétségből. Aztán a kamra következett: a polcokról befőttesüvegek zuhantak alá, szilánkjai kőkeménnyé száradt lekvár, bűzössé savanyodott uborka közt vegyültek el.

Először újságpapírnak hittem azokat a telis-teleírt, befőttesüvegek aljától foltos lapokat, melyek a polcokat borították, de az apróska betűkről csakhamar kiderült, hogy írógép verte őket a lapokra. Nos, ennyi az egész, lihegte a Mester, mazsolázhat sz kedvre, majd lerogyott a konyhaasztal mellé, és karjára borulva elaludt.

A cipők kitömésére használt lapokon elmosódott a félkész regény, azokon viszont, melyekkel a felső polcok könyveit borította be, olvasható maradt a szöveg. A mondatok ízetlenül, zavarosan követték egymást, sehol sem érződött rajtuk a Mester egykoron oly sokat magasztalt virtuozitása. Nem is olvastam többet, inkább rendet raktam a nappaliban meg az előszobában, és lehordtam azt a háromzsáknyi szemetet, amit a konyha padlójáról takarítottam fel.

Mindez egy augusztus végi éjszakán történt. Másnap reggel a Mester korán költött, itt az ideje meghálálnom, mondta, hogy olyan türelmes voltál hozzám. Már neki is fogtam volna, hogy előkeressem a kézirataimat, de ő leintett, először a technika, mondta, addig nincs miről beszélnünk.

Villamossal mentünk ki a város szélére, onnan már nem volt messze a tenger. Borús nap volt, kevesen voltak a parton, csak a hullámtörőkön üldögélt néhány horgász, és szomorúan lógatták a botjaikat. Sétálgattunk egy darabig a fövényen, aztán a Mester hirtelen megtorpant, itt jó lesz, mondta, ez lesz a te műhelyed. A közelben talált egy hegyes végű gallyat, kikaparta a homokból, és a kezembe nyomta, hogy lássak szépen munkához. Mert papírom most a fövény, a tenger hullámozása pedig a mértéktartásban lesz segítségemre: karcoljam bele a nedves homokba, ami eszembe jut, és hagyjam, hadd mossa el a víz. Majd ismét írjam le ugyanazt, ezúttal azonban tömörebben, és várjam ki, míg a hullámok ezt is megcenzúrázzák. És így tovább, egészen addig, amíg minden szó a helyére nem kerül, s ha a víz már nem tudja nyomtalanul leradírozni a mondataimat, talán érnek is valamit. És csak nyugodtan. Időd, mint a tenger, nevette el magát a Mester, és magamra hagyott. Néztam távolodó alakját, míg nem belevesztett a hullámtörőkön átcsapó víz permetébe, aztán munkához láttam.

Késő este értem haza. A Mester a foteljában aludt, nem ébredt fel a kulcszörgésre. Kerestem egy pokrócot, betakartam vele, majd leültem a könyvhalmomra, és elnéztem a sötétítőt, amint ide-oda lobogtatja a szél. Kint, az utcán fáradtan morajlott az esti forgalom, a motorzúgás mögül pedig, titkosan és alig hallhatóan békakuruttyolás, csáklyacsobbanás, feltűrt szoknyák suhogása hallatszott. Akár a lidérc, úgy törtek fel a régmúlt idők zajai a megfojtott mocsár mélyéről, szétszaladtak a külváros betonfalai közt, és kissé megkésve, de a Mesterhez is eljutottak. Ott hancúroztak körülötte egész éjszaka, és vigyázták keserédes álmát.

SZÓTÁR A PÁRNÁN

KÁNTOR ZSOLT versei

Új kabát

Új kabátja van a télnek,
horgolt jégvirágból, hó-szövetből.
Ha jön az éj, begombolja egyből.
És cigit gyújt, amikor sötét lesz.

A hit gomb, méregből letépett.
Teóriák folynak a nevedről.
Angyal prédikál ünnepi beszédet,
a nekünk szótt, virtuális terekről.

És a mondás nem emel föl!
Mert ma belül, mélyen van az ének. –
A vér, amiben szellem van és lélek.

Nem áll mára össze, mi akkor eltört.
Hiszen minden vallás benne égett,
így szertefoszlott a tudott és az értett.

Ásónyom, elföldelt föld.

Szótár a párnán

Lábjegyzet növi be a lelket.
 Botrány, ahogy múlnak a percek.
 Mint teória, bűg a villanyóra,
 szánkót szegel apám virradóra.
 Aki még az imént lisztet szitált,
 most kolbászt tölt és méheket igazgat.
 Faparipát ácsol kisfiamnak,
 ez nem hintaló, mondja, ez angyal!
 Megjavítja a csapot, a kilincset,
 neki ecseteljem, mi az ihlet?
 Számára üdülés az írás az illemhelyen,
 nekem meg száz fecni, citátum a fekhelyem.
 Karalábé, zeller, friss petrezselyem.
 A butélia borral csordultig legyen!
 Vágd a kapát a földbe, semmittevő,
 a szorongás begyógyul, seb összenő.
 Mert a kivárás, a műgond nem erő.
 Mint az öröklét, túlcсорog az idő.

Partra száll a vers

Mire felsorakoznak a betűk, összeáll a mondat.
Kihúzzák magukat, hirtelen lefogynak.
Mint egy szakasz katona, sapkák simléderrel,
egyszerre lépnek, töretlen sikerrel.
Bakancsok, talpak elvágólag, ügyesen.
Egy szuszra lép a szöveg-tömb a fehér szőnyegen.
Nincs kibeszélés, a sorból kidőlés, csak díszlépés.
Összhangzattan, kánon és vízmérték.
Precíz egyen-beszéd: így kérték.
Partra száll a vers, az epika, mind csak kézirat.
Mindegy hol. Legyen az Dubai, USA, Irak.
A grammatika és a fonéma vissza nem ugat.
Minden betű-agy, betű-tett csak rész s elem.
Nem személy, csak egy elbeszélés: történelem.
Az alázat az egyetlen, ami gyümölcsöt terem.

Bár Istené a világegyetem. A főiskola, az egyetem.
Övé minden kredit. Övé a paraszt, a söpredék, az elit.
Tulajdona a test, a lélek, a szellem s a lift,
amivel le-fel, üzemel. Ha kell, kegyelmet ad s nevel.
Gondoskodik és megterít. Ad ötletet,
nem mindig ad hozzá málnaöntetet.
Kihúzzák magukat Neki az elgörbült terek.
Áthatolhatatlan. Nem volt gyerek.

Miként múlik el, ami megmarad?

Nagymama a kukában guberált,
amíg Pláza papa a Bibliával bíbelődött a kanapén,
lehet, hogy kidobta a nyakkendőjét
a molyette kravátlival együtt,
mondta az öreg, miközben a Róma-levél fölé hajolt.
Ahelyett, hogy megadná néha a köteles jóakaratot,
selejtezed a holmikat? Vén fejjel, szólt közbe az asszony,
ne gerjeszd a haragot, a test gondolata halál, a szellemé élet.
Nem rendelkezhetsz a saját testeddel, förmedt rá az atya.
Te meg nem uralkodhatsz fölötte, replikázott a mami.
Ó, megvan a csipesz, ez a kis ezüst penge,
itt van, fogd, mondta a babuska.
Atyec fölpattant és a mama fenekére vert a Bibliával.
Köszönöm, te minden álnoksággal és hájjal
megkent pesztonka, nem korrekt, ahogy tékozlod
az időt. –
A mama megkapaszkodott a könyvespolcban
és pofonnal felelt. Kis cirógatás volt ez inkább, nem ütés,
de fájhatott, mert az idős bika felszisszent.
Azután leteperzte a perzsaszőnyegre a gyenge nőt,
Nem volt baj, a váza felborult ugyan, de nem tört el.
Víz nem volt benne. Csak rezgő, zöld venyige.
Én az erkélyen eregettem a szappanbuborékokat,
egy órája üldögéltem ott szótlánul.
Mintha olvasnám a Jadviga párnáját.
A függönyt elhúzta kicsit a szél,
ezért láttam néhány filmkockát, amit nem felejték.
Épp hogy kigombolkoztak és hang nélkül
lettek egyé.
Akkor elrohantam Ildikóhoz, a szomszédba.

A bor metafizikája

Hamvas Béla-gramma

Gyülekeznek a méhek, darazsak,
a tavirózsa bibéibe gabalyodva.
A pók épp most hálózza be a zöld legyet.
Majd átsétál a cserje gallyaira, s az erdő hirtelen
kinyílik előtte, mint egy nyálkás, életteli száj.
Kiengedi fotocellái közül az éjszakát.
Rázúdítja a sötétet az üvegházra, de túlömlik
a verandán is, eléri a parkot, a folyóparti köveket,
a dűnéket, a lankákat, rátapad a fekete celofán
a sétányra, a háttámla nélküli, piros padokra.
Bevonja, mint a lakk, a búsongás, az estét.

Az elmúlt napot bárányfelhők fújják ki magukból.
Kottafejek, hangvillák és bárányfelhődúcok az égen.
Kondenzcsíkokon tűnődik a Hold. Hogyan válnak köddé?
Isten elkap egy repülőgépet, mint egy legyet,
markában tartja, majd megkönyörül. Nem vágja földhöz.
Egyelőre kegyelmet gyakorol, bár keze felemelve van.
Majd rácsukja a pasztell csillagkupola fedelét
a fuvallatra, hogy langyos eső gyanánt bársonyszőnyeg
guruljon le a Mennyből, mint pergamen tekercs,
méz, gyanta és mohás kérgek szaga kíséri a rítust.

Megfürdik a dióhéjban egy szentjánosbogár, világít a háta,
akár egy pici zseblámpa a vonakodás dzsungelében.
A kislíu is megjelenik, parittyával. Oda céloz a toronyból.
Arra a fölizzó, piciny pöttyre, aki éppen iszik.
Kérészéletű kérészek kertészkednek a hínárok között,
a felhők baglyokká változnak hirtelen, huhog a magasság,
kelepel a mélység, csattognak a kormoránok.
Fekete rigók hangja veri fel a néma csipkebokrokat,
s mintha lángholna és izegne-mozogna a félhomályban
az ige: vagyok aki vagyok. Galambok röppennek fel.

A víztükörre fölmerészkednek az iszaplakók,
az árvaszúnyogok, a suttogó lárvák s énekelni kezd
a csend. A kisfiú megfeszíti a csúzli gumiját,
csíkos kavics csobban a vízben, az idő kihagy,
a bogár elröppen, az eső eláll, a cseppek plüss
szövetét átítatja a tehetetlen szurok. A Hold kiszabadul
a fogságból. Hangyák vonszolják a hídon az elalélt kiflivéget.
Szóra bírják végre a titkot? Ki tudja? A Balaton vizére
rácsukódik a laptop. Kéküveg nyár, sehol és többé soha!

Frigyláda-dilemma

Csináljanak ládát sittim (akác) fából,
két és fél sing hosszút (67 centi)
és másfél sing széleset, másfél sing magasat.
És borítsák be színtiszta arannyal, kívül-belül!
Szerkesszenek rá arany pártázatot,
öntsenek hozzá négy arany karikát.
Válasszanak ki rudakat is sittim fából,
azokat is megborítva arannyal.
A rudakat dugják a láda oldalain levő karikákba,
hogy azokon hordozzák a ládát.
A rudak álljanak szüntelenül a karikákban,
ne vegyék ki azokból.
Legyen a ládában bizonyosság,
a törvény kőtablái, a mannás korsó.
Áron kivirágzott vesszeje.
Két kerub legyen rajta vert aranyból,
s terjesszék ki szárnyaikat fölfelé.
A láda közepe felé nézzenek,
a vérre, ami engesztelést szerez.
S ahol a dicsőség megjelenik.
S ott, én is szeretnék megszületni.

A legeldugottabb odú

Ott –

ahol az egek egymásba nyílnak –
 s az összes csillagkép új lap –
 ahol az univerzum kinyílik mint egy gömbhéj
 és a titkokban a könny méz
 ahol minden higgadtan felkínálja magát
 a mohó elmének

ott

ahol a lüktetés töve
 tapintható élet
 ahol belátható mi rejtve volt
 ahol élővel fog kezét a holt
 ott ahol az örökkévaló is természetszerű
 (s a pillanatok egymásba gyűrtek mint a fű)
 ahonnan a nagy úr (s az ívek)
 könnyedén áttekinthetők
 ahol az álom egy ösvény
 és átsétálsz rajta önként
 hogy tudd nincs több fény
 csak Te magad
 ki mások fényforrása vagy

ott

ahol a kagylóból balzsam csurran
 és simogatás nő ujjaidban

ott

ahol nagyon is szeretni lehet
 az elröppenő percek
 mert visszajönnek s tetszenek
 valahol a legbékésebb estély zsöllyéi között
 ott ahol csak egy kis hit kell
 hogy eljátszhass képzelt növényeiddel

ott

ahol a titkok burka felhasad
 ahol egy vagy velem
 mint a szótó és a rag –
 ott vár valami
 amit nem lehet színlelni s játszani –

A verseket John Singer Sargent
 festményének részletével illusztráltuk

VESZTERGOM ANDREA

ZÁRÓRA

versek, novellák

Kyrie

*...de mintha mégsem állna össze egybe,
hiába forgatom, marad, viszonylag;
az ördöglakat-titka, nyitja, csendje
egy részletekben olvasott iszonyoknak.*

*A láb alatt üvegcserep kavicsra
kilép a nyár. A vére mégse jár át,
besűrűsödve cseppje visszaissza
gyermek-arcú bíbor kálváriáját.*

*Színekbe folyt a tegnap, és a völgyben
egy árkot megtelítve úgy maradtak
a cseppek, mintha újra visszanőne
a körvonal. Az újraírt alaknak.*

*Amint a kezdet, úgy a vég: volt a por,
s belőle nőtt a gyilkos és a káosz,
megfeszítve Golgotán a sok lator
között ne térjen ő, csak önmagához.*

2003 – Az első

Hírhető kerület leghírhedtebb utcája. Még a falak is izzadnak, a házak szinte összeérnek, nincsen terük lélegezni, egymás aurájába torlódnak, szinte egyetlen hatalmas háztömb az egész kerület.

Félek, nyilván.

Igazából nem is félelemnek hívják, s talán nem is a látványtól tartok. Hanem attól, hogy sosem fogom elfelejteni.

– Egy hete ment be a lakásba – mondta a telefonáló. – Persze, részeg volt. Kijönni senki nem látta azóta. Az ajtó zárva, nem tudjuk, mi van vele.

A körözést már akkor kiadtuk, amikor megszökött a „rehabról”.

Matematikus doktorként értelmiségi karrier várt rá. Csinos feleség, két jóra való, udvarias gyerek, egyetemi tanári állás. Hamarosan talán az önkormányzati kis bérleményt is le lehet cserélni egy peremkerületi családi házra, néhány év, és összegyűjtenek annyit, lesz kert, autó, kényelmes igényberendezkedés, önerőből, becsülettel.

Az asszonyka nem bírta kivárni. Talált valakit, aki mindezt azonnal biztosíthatta. Elment. A gyerekeket is magával vitte.

Ő pedig egyedül maradt. Motivációk nélkül, célok híján, s pusztítani kezdte önmagát.

Először csak munka után ivott.

Utána már munka előtt is.

Aztán munka közben is.

Szinte észre se vette, hogy elveszítette az állását.

Később már azt se vette észre, hogy az élet egyáltalán folytatódik körülötte.

Igazából az se tudatosult benne, amikor megtalálták az utcán és bevitték. Élt tovább. Vegetált. Nem gondolkodott. Nem értette a gondnokság alá helyezést, de nem is érdekelte. Nem ismert meg, nem beszélgetett, akkor talán már elveszítette azt a képességét is, a kommunikációt. Egyetlenegy esetre emlékszem, ami hasonlított némi kommunikációra: mintha olyan mozdulatot tett volna, amellyel kér egy cigit. Adtam neki. Elszívta, s szó nélkül visszament a szobájába, és lefeküdt.

Aztán telefonáltak, hogy csak szólnak: megszökött, tudjak róla. Nem tudatosan, egyszerűen csak kisétált az intézet területéről. Hogy hogyan, azt azóta sem értem, de én sok mindent nem értek. Ez csak az egyik ilyen „nemértem” dolog az életemben.

Kimentem a lakására, az ajtó zárva. Körözés, persze, ennyit tudok tenni.

S hamarosan jött a bejelentés a szomszédától, mely szerint látták bemenni. Kijönni azóta senki nem látta.

Az ajtó be volt zárva, ugyanúgy, mint amikor legutóbb ott jártam.

Annyi különbséggel, hogy most nálam volt egy engedély, mely szerint feltörhetem a zárat, egy lakatos segítségével, járőri felügyelet mellett.

Éreztem, tényleg éreztem, hogy bent lesz.

Két perc, és megadja magát a zár, ne aggódjon, biztatott a lakatos.

Két perc, és...

– Hölgyem, látott már valaha egyhetes hullát? – kérdezte a járőr.

A szag, az már ott volt, az már szivárgott az ajtórésein át, még soha nem éreztem, de TUDTAM, hogy EZ az.

Ott volt, valóban.

Azokban a percekben nem voltak érzelmeim.

Egyszerűen csak néztem, tettem, amit kell, mindennemű érzelem nélkül.

Ő volt az első hullá az életemben, akit én találtam meg.

Záróra

Záróra után a sarokban szürke folt,
könyököm az asztal lapjára ragadt,
elaludtam mégis. A sör kifolyt,
s jött a pincérnő, festett és dagadt,

izzadsága ráncot szántott az estre,
cinóber ajkakkal mondta, hogy „fizess”,
néztem, szinte prostisra van festve,
s a hóna alja foltos és vizes.

A tekintetét mégis szinte szépnek láttam,
nem volt abban gonosz. Csak éppen elgyötört.
Talán egy gyermek várja a kongó, üres házban,
s miatta húz le még egy extra kört,

talán bűtört néz nappal és részletet fizet,
alszik a buszon, amint a piacra jár,
csirkeszárnyat válogat, vesz tízet,
hisz annyit eszik az a lakli nagy számár,

örökké fáradt, tévét sose nézhet,
eltűri mindig a bömbölő zenét,
a pamlagra nyúlik, mint a kivérzett
elejtett tetem, s újra testeket cserélt,

a levelek az asztalon hasálnak:
a feladóra néz, sóhajt és legyint,
a vége mindig ugyanaz a dalnak,
rendet bont a gyerek és lógott már megint,

intézzzen hozzá újabb szentenciákat,
vagy fröccsöt öntsön belé, hisz ahhoz úgyis ért,
de mindegy is talán... a téma várhat,
s pofon se csattant, mit annyiszor ígért,

s a fiú, a lakli nagy gyerek
az anyjára néz, és szégyellős kamasz
válik belőle... a szürkülő szemek
szűkülő részében kinő a tavasz,

... s én nézem az asszonyt: feje oldalra billen,
bizonyára zárna, menne már nagyon
a fiához, minél messzebbre innen.
Indulok. Persze. S az álmom otthagynom.

2003 – Csontsovány

Szintén hírhedt kerület, de toronyház, kilencedik emelet. A lakóját sosem láttam, egyszerűen csak kaptam a kirendelő határozatot, mely szerint a gondnoka leszek.

Többször kezelték a pszichiátrián, mert egy régi-régi sokkhatás miatt valami megbomlott az agyában.

Döbbször olvastam az eseteiről:

Egy vidéki gyermekotthonban nőtt fel, meglehetősen elmaradott, mindennemű komfortot nélkülöző intézményben, koedukáltan, kicsik-nagyok, együtt. Ő nagynak számított már, a maga nyolc évével, s szívesen segített a kicsik ellátásában. Etette őket, segített öltöztetni, játszott velük.

Egyik éjjel hatalmas vihar tört ki. A gondozók féltek, s megkérték őt, hogy kísérjen ki egy kis ötévest a WC-re. Ő is félhetett, biztosan. Egészen biztosan.

A WC az udvar végében volt, ők pedig mentek át az udvaron.

Hatalmas villám, a kicsi ment elől, s az ő szeme láttára égett szénné az apró gyerek.

Ez sok-sok évvel ezelőtt történt. Túlélte, sokkot kapott, s ezután már soha nem volt „olyan“, mint azelőtt. Retardáltként élte tovább az életét. Szellemileg, lelkileg egyaránt.

Megkísértem meglátogatni. Senki nem nyitott ajtót.

Aztán megint a szomszédok.

– BIZTOS, hogy bent van. Mintha terhes is lett volna, és most olyan szörnyű szag jön a lakásból, mintha rohadna valami.

Okulva az előző esetből, többé nem indultam egyedül lakást feltörni.

Nehezebben ment, pedig vérprofi lakatost hívtunk. A hevederzárát több mint fél órán át kellett fújni. Ültünk a sarokban a linóleumpadlón, és találgattunk: vajon bent van, vagy csak ételmaradékok. Mert a SZAG, az jelen volt. Nagyon erősen.

Enged már, enged, nyögte a lakatos izzadva, miközben a járőrök unatkozva sóhajtoztak.

Engedett, valóban.

Ahogy kinyílt az ajtó, mindannyian, akik vállalkoztunk arra, hogy belépünk, azonnal kihátráltunk.

Igen, a SZAG.

Nyilvánvaló volt, nem vitás, de ezt is végig kell csinálni.

Fokozatosan.

Csontsovány macskatetem az előszobában.

A fürdőkádban valami véres, magzat-formájú húsdarab.

A kád mellett pedig a nő.

Talán hetek óta.

Iskolák és börtönök

*Amiért még érdemes lehet?
Most a hinták színesen dalolnak,
képpé formáljuk a fényeket,
mely talán megszürkül maholnap,*

*ha más ajtók nyílnak előttük,
s a beljük plántált szeretet
gyűlölni kezd. Mintha lelőttük
volna őket... furcsa gyerekek,*

*mert mások. Mindegyik megtéved,
kit az apja nem ütött agyon,
s kap érte francos öt kis évet:
gyermekélet, persze. Nem vagyon.*

*A megmaradók majd küzdenek,
a törvényeknek pisztolyuk van,
nézik csatánkat csepp őrszemek
a bezárt autizmusukban.*

*Templom van, tudjuk. S az iskola?
Reményik óta most félsiker,
az igazságokból iszkol a
tartás. A gyermekhúst tépi fel,*

*módszeresen szaggatja csontig,
hogy a holnap már bizonytalan,
és a megélhetési prostik
új reneszánsza... Iszony, ha van*

*ekkora, benne mind szédültek.
Plántálás helyett majd öntözők.
Szegregált világban szépülnek
iskolák helyett a börtönök.*

2003 – Egy cigi

Hírhedt kerület pereme.
Hajléktalanszálló, a prérin.
Még nincsen betonozott út, de már ígérik.

Többször voltam itt, viszonylag kulturált szálló, legalábbis a többihez képest.

Több gondnokoltam is lakik itt, de most konkrétan egyet keresek. Megbeszélt időpontra jövök, kissé nehézkesen ballagok, egyrészt fullasztó meleg, homoksivatag-hangulat, másrészt pedig pocakom van, de tökéletesen jól viselem.

Hajléktalan fiú. Néhány évvel idősebb csupán nálam. Kedvelem, mert őszinte. Gyermekeiten. Enyhe értelmi fogyatékos, sokat sír, mert sokat bántják. Ő pedig becsületes.

Többször előfordult, hogy kért kölcsön egy-egy ezrest. Mindig megadta, amikor megérkezett a fogyatékosági támogatás.

Kellene az aláírása, hogy véglegesen elhelyezzük egy olyan intézményben, ahol élete végéig élhet, ahol felügyelet alatt lehet, gondoskodnak róla. Megbeszéltük, hogy ma találkozunk.

Az árok mellett sétálok. Nem sietek, ráhagyással indulok mindig, hogy biztosan odaérjek.

S akkor a SZAG.

Valahonnan a közelből érzem.

Az árokból, talán.

Túlságosan régen kaszáltak errefelé.

Félek széthúzni a gázt, a szag erősödik, muszáj.

Meglátom...

A rendőrök meglepően hamar kiérnek.

– Adjon egy cigit! – kérem az egyiket.

Zavartan néz rám: – De hát hölgyem, ön terhes.

– Ah, igaz – nézek a nyolc hónapos pocakomra.

Aznap éjjel megszülettem a második Kisfiamat.

Amiért még érdemes lehet

*Összeláncolt hinták a játszótéren,
a kapun lakat, de játszol. Kérem
a kezed. Gyere, hadd vezesselek
befelé: meleg van. Remek gyerek*

*lehetnél, ha nem kódolnák beléd
az önsorsrontás megannyi jelét,
tiszteletet kivívó harcokat*

a képzelt hataloméért. Karcolat
csak a gyermekév, ha visszanézed
majd kronologikus körképed
felnőttként... első kicsi gengszterek
lábai előtt gyengék fekszenek,

mert ütni már tudnak, mint a nagyok.
December. Karácsony. Kint s bent ragyog
a látszat. Rajzolnak ajándékot
a fa alá: mégsem találnék ott

semmi olyat, mi gyermeknek való:
nincs autó, baba vagy hintaló,
csak rács. Mögötte szomorú ember,
pálcikából: az apja. „De megver

anya, ha meglátja, mert ez titok!”,
súgja. S ő az, kit én ma megszidok,
mert nem figyel. Nem kérdezem tőle
már, miért nem jött tegnap. Beszélőre

ment. Nyolc évesen. „Megölelhettem,
képzeld, és beszélgethettünk ketten,
de ne mondd el senkinek!” Tétvesen
jött iskolába. Azt a szert veszem

hetente – preventíve – már én is,
mert reggel az az „Andrea néni”
puszi, hozzábújás nem maradhat
el holmi viszolygásból... alólad

a talaj tán már holnap kicsúszik,
de most figyelj, és számolj ma húszig,
s a betűket leírni, ezt tanuld
meg, csak ennyit! S ha majd az elvadult

otthonokból új vadhajtasokat
oszt a peremre szorult láncolat,
s meghalnak hatodikban, Dunába
csúszott autóban, más csak kába

fejjel olvassa, bulvárhír gyanánt,
 hogy egy osztály az egyik angyalát
 veszítette el... szépít az emlék,
 persze, de az a gyermek még nemrég

itt ült az iskolában, az egyik
 kis lázadóként. Talán a mennyig
 jut... Kivernek pár ablakot naponta,
 mert nem volt, aki fogta és karolta

volna őket otthon. A törzslapon
 az anyja helyett kereszt, s egy barom
 az apja, ki részegen rugdalja
 délutánonként. Legeslegalja

az a réteg, ahonnan ők jönnek,
 s amelyik módszeresen öl meg
 minden csíráztathatót, ami bennük
 elvethető lehetne. Szeretjük

őket. Mást tenni nem nagyon lehet,
 plántálni lelkükbe itt elveket
 is csak addig, amíg falon belül
 vannak. Ha kilépnek, úgylis elül

mindaz, ami majd ahhoz kellene,
 hogy legyen gerince és jelleme,
 mert jónak lenni itt már nem divat,
 s nem talál helyet: jobbat, másikat.

2008 – Kulcsra zárva

Nem hírhedt kerület. Családi ház, nyugalmas környék.
 Egymásra figyelő lakók. Olyan, mint egy kisváros, vagy
 inkább, mint egy falu. Kellemes, rendezett, tiszta utcák.
 Háaspár. Alkoholisták mindketten. Néha otthon laknak, néha
 különböző kórházakban, van, hogy együtt, van, hogy felváltva.

Csütörtökön az asszony elesett a kertben, a szomszédok kihívták a
 mentőt. Saját felelősségére elküldte őket, és bement a házába.

Azóta nem látta senki kijönni.

A szociális ebédet szállító bácsi szól, hogy szombat óta nem veszi be az ebédet. Három ételhordó áll az udvaron, és talán valami baj lehet.

Közeli utca, öt perc séta, megyünk.

A rendőröket már kihívták a szomszédok, két fiatalember tanakodott: törjenek, ne törjenek. Inkább a tűzoltók, nekik egyszerűbb átjutni a kerítésen, itt egy csomó lakat, aztán a házba is be kellene jutni. Nem lett volna nehéz átugrani a drótkerítésen, de inkább nem én. Átugrani még csak-csak, de aztán, hogy odabent mi lehet.

Az egész utca kint állt, nyilvánvalóan.

Amikor a szirénázva-villogva beforduló tűzoltók is megérkeztek, akkor már a szomszéd utca is kint állt.

– Tuti bent vannak, mondom, hogy nem mentek ki, hát figyeltem én, hogy még az ebédért se, ez lett gyanús.

A tűzoltók fél perc alatt beugrottak. Hatan. Idáig tényleg könnyű.

Az ajtó persze zárva. A kulcs érezhetően benne. Belülről. Egyértelművé vált a dolog.

Kezdetleges zár, tűzoltószerszámokkal gyerekjáték leverni.

Az első ajtóról sikerült.

A másodikról nehezebben, azt könnyebb volt berúgni.

A harmadik ajtó is zárva volt. Ezt viszont ki lehetett emelni a tokjából, játszva.

Néhány szekrény odatorlaszolva.

Asztalok, székek.

Zsákok.

Mind kidobálták a tornácra.

Néztük.

A tűzoltók visszajöttek. De csak gázmaszkért és kesztyűkért. Volt, amelyik hányt. Kis fiatalka.

A SZAG...

KŐBÁNYAI FÉNYEK

SZŐKE IMRE MÁTYÁS novellái

HÓESÉS

Férfi jön felfelé a Nefelejcs utcán, lassan, léptei akadoznak. Valamit vonszol maga után: egy halott harci kutyát. Nehéz. Megrántja a pórázt, a halott harci kutya teste siklik a hóban, megakad, megint rántani kell. A férfi arca torz. Szemei kidüllednek, rövid nyakán megfeszülnek az inak. Megáll. Elindul, megáll. Ez az egész nincs. Ez az éjszaka nincs, ez a lélegzet nincs, ez a borzasztó súly mögötte nincs. Ha volna, akkor vége is volna. Kihúlt bal kezét ökölbe szorítja és nézi. Akkor semmi, semmi se volna.

A tizenkettes szám előtt idősebb Polt Benedek havat takarít. Az ajtótól a kapuig már kész az ösvény, most a kerítés mentén tisztítja meg a járdát. Amennyire lehet. Óriás hópelyhek hullanak, mint a tulipánszirmok, sűrűn, hamar felgyűlnek megint. Dolgozik, saját kezűleg eszkábált széles falapáttal. Jó zaj. A szempilláján néha megakad egy pehely, pislog, hullik az ajkára is, mosolyog. Férfi jön felfelé az utcán, az út közepén, léptei akadoznak. Valamit vonszol maga után: egy halott harci kutyát. Nehéz lehet. A férfi megrántja a pórázt, a kutya teste siklik a hóban, megakad, újból rántani kell. A pofáján, a nyakán és az ágyékán szörnyű sebek. Félig takarja őket a hó. A férfi arca torz, szemei kidüllednek, rövid nyakán megfeszülnek az inak. Elindul, megáll, elindul. Idősebb Polt Benedek rátámaszkodik a lapátra. – Az anyád úristenit – maga elé köp –, az anyád keserves úristenit!

Ez az egész nincs. Ez az éjszaka nincs, ez a lélegzet nincs, ez a borzasztó súly mögötte nincs. Mintha eleven kígyót nyelt volna le, dolgozik, tekereg benne az undor. „Bajnok!” Fintorog. Szemei kidüllednek, kihúlt bal kezét ökölbe szorítja és nézi. Előredől. Soha semmit sem kért a jóistentől, csak ezt az egyet. Biztos volt benne.

Tisztázták, megbeszélték. Etette, itatta. „Bajnok!” Megrántja a pórázt, a halott harci kutya teste siklik a hóban, megakad, megint rántani kell. A huszonkettes számnál, a drótkerítés mögött fehér kuvasz futkos fel-alá, szaglászik, ugatni kezd. Messzebből kisebb házörzők válaszolnak. A kuvasz mintha csak megveszett volna, nekiront a kerítésnek. Vicsorog, ugat, vicsorog, ugat. Soha semmi mást, csak ezt az egyet. Megcsúszik a hóban. „Bajnok!”

A férfi a konyhában áll. Lucskos, fekete lábnyomok mögötte, mocskos csík, és az élettelen állat. A pórázt nem engedi el. „Jézusmáriám! Jézusatyáuristen, Jézusom!” Felesége guggol a kutya mellett, remegő kézzel végigsimít a fején. Mintha még érezhetne valamit. „Mi történt veled? Bajnok! Mi történt?” A kutya szederjes nyelve padlóra lóg a fehér, hegyes fogak közül. Pofáján, nyakán és az ágyékán szörnyű sebek. „Kussolj! Öt percig se bírta.” A pórázt nem engedi el. Vonszolja a dögöt a mosogatóig, bal kezébe közepes méretű kést vesz és nézi. „Hol vannak az ikrek?” „Alszanak.” Az asszony feláll, vézna testén fehér hálóing, lila melegítőfelső. Remeg. A férfi nem is beszél, inkább öklendezik, mintha eleven kígyót nyelt volna le, szemei kidüllednek, fintorog. „Mondtam, hogy ma minden megváltozik. Várjatok meg ébren. Mondtam vagy nem mondtam?” Az asszony sír. „Elaludtunk.”

A tizenkettes szám előtt idősebb Polt Benedek megint havat takarít. Az ajtótól a kapuig már kész az ösvény, most a kerítés mentén tisztítja meg a járdát. Amennyire lehet. Óriás hópelyhek hullanak, mint a tulipánszirmok, sűrűn, hamar felgyűlnek megint. Nem tud aludni. Nem is akar. Ki nem hagyná ezt a látványt, a jellegzetes néma zuhogást, a kifehéredő, ezüsttel gazdag fákat és tetőket. Apró jégcsapot tör a kerítésről, szájába veszi, mosolyog. Tolja maga előtt a havat. Jó zaj. A Nefelejcs utca enyhén lejt a nagyobb számok felől a kisebbekig. A huszonkettes számnál ugatni kezd az éber kuvasz, valami gyorsan közeledik. Nagy, családi szánkó. Benedekkel majdnem egy magasságban kifordul jobbra, és megáll az árokban. Három emberi test csúszik le róla: egy nagyobb, melegítőfelsőben, két kisebb, csíkos pizsamában. Idősebb Polt Benedek amennyire tud, siet feléjük. Ököllel ütögeti a mellét, próbál segítségért kiáltani, de alig kap levegőt. Fut. Közben fölfelé is tekinget az utcán, közeledik-e még valami. Nem.

Csupán egy férfi távolodik a Nefelejcs utcán, a magas gát felé megy, ki a Dunához. Léptei akadoznak. Valamit vonszol maga után: egy halott harci kutyát. Nehéz. Megrántja a pórázt, a halott harci kutya teste siklik a hóban, lelassul, megint rántani kell. A férfi arca torz. Szemei kidüllednek, rövid nyakán megfeszülnek az inak. Megáll. Elindul, megáll. Ez az egész nincs. Ez az éjszaka nincs, ez a lélegzet nincs, ez a borzasztó súly mögötte nincs. Ha volna, akkor vége is lehetne. Kihúlt bal kezét ökölbe szorítja és nézi. Akkor semmi se volna. Csak ez a dög.

KŐBÁNYAI FÉNYEK

Atfutott a zebrán a rohadék. Nyomában egy másik, fürgébb és fiatalabb. „Hogy képzelted ezt? Hogy merészelted?” – kiabált utána, és a járdához érve ráugrott. A rohadék elterült a betonon.

Épp a kisboltból jöttem, bontogattam egy doboz cigit. „Nem kellene rágyújtanom!” Egész délután kibírtam, és csökkent a nyomás, enyhült a fájdalom. „Csak ezt az utolsó dobozt!”

Azok ketten tíz méterrel az orrom előtt borultak a betonra. „Most tényleg verekedni fognak? Kellemetlen. Irányt kell váltanom, még valami közöm lesz hozzájuk.” Majdnem biztos voltam benne, hogy a rohadék tolvaj, a másik pedig egy bátor polgár, aki nem hagyja annyiban. „Mit lophatott el?”

A polgár koptatott farmert és ugyanilyen dzsekit viselt, piros sálát. Jobbról, a villamosmegálló felől idős nő futott még utánuk, túsarkú csizmában, apró, esetlen léptekkel. Barna télikabátja lábszárközépig ért, jobb kezében bőrtáskát szorongatott, nem nézett se jobbra, se balra, csak kimeredt szemmel tipegett a két földön fekvő alak felé, mintha elejtett, csillogó gyémántot látna maga előtt.

Besötétedett, de szerencsére a jóisten csokornyí zseblámpával pásztázta Kőbányát, különösen a villamosmegállót, és szemben, a parkon túl a hatalmas templomot; fehér és sárga fények estek a lombtalan fák tövéhez, sújtottak a két földön fekvő alakra. A rohadék gyáván vonaglott odalent. A bátor polgár átkarolta a nyakát, másik kezét ökölbe szorítva ütni kezdte a fejét. Nem úgy, ahogy kellett volna: bütyökkel. Az ökle alsó felét használva, függőleges irányú mozdulatokkal, mintha kalapáccsal szöget akart volna beverni. „Mit merészeltél, te? Hogy képzelted ezt, a kurva anyádat!” Nem tetszett a hangja. Magas, rekedtes fejhangon üvöltött, meg-megakadva, lihegve az erőfeszítéstől.

Kitértem balra. Szívtam egyet a cigarettámból, és úgy döntöttem, inkább a buszmegállóhoz megyek. Sötétebb, de nincs ilyen nyüzsgés. Közben azt vettem észre magamon, hogy undorodom a bátor polgártól, és hogy legszívesebben a rohadéknak segítenék, nem neki. „Miért nem áll le?” A rohadék ímmel-ámmal próbált kiszabadulni a szorításból, és nem ütött vissza. „Ne bántson már – nyüzsgötte –, ne bántson!” Ebben a pillanatban odaért hozzájuk az elegáns, idős nő. Magasnak tűnt és határozottnak, távolodva a jelenettől reménykedve néztem vissza rá. Anyám, ha nem hal meg nyomorultul és korán, most hatvanhat éves volna, és körülbelül úgy nézne ki, mint ez az asszony. Biztosan csitítani fogja őket, gondoltam, és rendőrt hívnak, meg minden. Az asszony azonban nem szólt egy szót sem. A rohadék épp

az oldalára vergődött a szorításban, arca a betonhoz nyomódott, a nő pedig lendületből, groteszk mozdulatokkal rugdosni kezdte a hátát. Túsarkú csizmájában nem volt könnyű sem futni, sem rugni. A piros sálás férfi közben úgy tapadt a rohadékra, mint a legkitartóbb, legmohóbb szerető. Hol megütötte, hol pedig beleüvöltött az arcába. „Ez kellett neked? Nesze, baszd meg! Ez kellett?” A nő vigyázva, hogy el ne botoljon a kalimpáló lábokban, áttipegett a másik oldalukra, inkább a rohadék hasába és ágyékába akart beletaposni.

Néhány perce tartott az egész. A szegycsontom mögött megint jelentkezett a fájdalom, az arcom grimaszba rándult, ahogy leszívtam a füstöt. „Nem kellett volna cigit venni!” Hátat fordítottam a jelenetnek, indultam a néptelen buszmegálló felé, telve büntudattal. „Nem ezt kellene tennünk! Egyikünknek sem!”

Jött utánam a bátor polgár hangja. „Megérte ez neked, mi? Megéééérte?” Az eddig is magas, férfiatlan hang egészen hisztérikussá vált, és mintha nem is a rohadéknak szánta volna a kérdést, hanem az egész kurva lakótelepnek, az összes tanácstalan járókelőnek, önmagából kifordulva, teljes erőből üvöltött. „Hívjak neked rendőrt? Rendőrt akarsz? Mi? Hívjak rendőrt?” A rohadék őszintén vonyított vissza. „Nem érte meg! Kérem, csak engedjenek elfutni innen, nem érte meg, tanultam az esetből!”

Eldobtam a cigit, rágyújtottam egy másikra, és úgy döntöttem, hogy visszamegyek. Félre akartam lökni az öregasszonyt, és meg akartam ütni a bátor polgárt. Zsebembe nyúlva bekapcsoltam a telefonomat, hogy rendőrt hívhassak a rohadékhoz.

Hiába. Mire visszatértem a verekedés helyére, a rohadék eltűnt, a bátor polgár, és az elegáns asszony a villamosmegálló felé tartott. A betonon élénkpiros vértócsa, nem is olyan kicsi. A megállóba érve a fiatal férfi és az idős nő döbbenetn néztek egymásra. A férfi kifújta a levegőt, széttárta a karjait, szinte tanácstalanul, hogy mik vannak. A nő fülbevalót tartott a kezében, a másikkal a fülcimpáját babrálta. A férfi fel-alá kezdett sétálni, majd újra megállt a nő előtt, kifújta a levegőt, széttárta karjait. A nő hirtelen átölelte. Amikor elengedték egymást, megkönnyebbülten felnevettek. Visszaszerezték a fülbevalót, legyőzték a rohadékot. Körbe-körbe néztek, hogy ki látja őket. Én láttam. Újabb ölelés következett. Az út másik oldaláról, leplezetlen gyűlölettel bámultam rájuk. Azután félhangosan kiabálni kezdtem. „Gratulálok, a kurva anyátokat, gratulálok!” Eldobtam a cigit, se lélegezni, se dohányozni nem volt már kedvem. Újra jelentkezett a szegycsont mögötti fájdalom. „Lehet, hogy az én anyám ugyanezt tette volna, és az ő kedvéért én is. Szemét nációk!” – gondoltam értelmetlenül. A jóisten tökéletes zseblámpái rezzenés nélkül világítottak.

LÉLEKVESZTŐ

STILLER KRISZTA versei

Századik vers a szerelemről

Kint szerdai szél szava szisszen.
Árnyékban a fényteli termék.
Rád várva de messze az ablak.
Én állok, a fák menetelnek.

Tél köss neki holdlila sálát,
utcákon a jég citerázik.
Éj lágyan ölelve borítsd be
felhőtakaródba, ha fázik.

Nem tartozom ennyi sikolynak.
Széttépve a tegnapi számla.
Én vérzek – a fák feje gézben.
És hópuha csend ül a számra.

Lélekvesztő

Nincs kérdésem, csak a választ várnám,
tenyerem hűvös levélnehezék.
Fénylő kígyó tekereg a párnán,
és megnyílik a bádoglemez ég.
Szívárványt köp, míg szalad egy felhő,
Tükörben kislányarc, és szűk szemén
árnyék játszik, ami lassan felnő,
suttog: ő nem te, és az én sem én.
Esteledik. Féregzöld a vénám.
Tút vár, vattát és némi alkoholt.
Fehér alak simít végig némán,
mesélni kezd, hol sárkány van, kobold.
Fehér tündér, kapcsold fel a lámpát,
szurokszín az örvény, és nem értem.
Nyiss falat, hogy fény zuhanjon ránk át.
Kicsi vagyok. Lélek a sötétben.

Hajnalhasadás

Jó reggelt kívánok, folyton, már több éve.
Eddig nem jött össze, csak a holdfény lángolt.
Bezártam az ajtót, nem váltam köddé, de
ahonnan jöttem, az mindig más világ volt.
Szürke még a testem, lassan úgy nyolc óra,
Az asztalon rohad háromnapnyi moslék.
Kávéből sem telik, már csak az olcsóra.
Zakatol a szívem, mintha lelket mosnék.
Elég tiszta lett, de mégsem terítem ki,
csak magamban tartom, megint bennem poshad.
Nincs már rajta zárjegy, nem írta még senki:
vigyázat, az álom életet okozhat.

Romantikus vers

istenből lettem ember én
akin az élet átrobog
éles a szemed, döfd belém
ringass úgy, mint a lágydrogok
fogd meg a csuklóm véresen
táncolj, akár a házfalak
ne rejtsd a csontod édesem
a halál úgyis átfarag
külön sem volt túl szép utunk
együtt hogy mennénk többre mi
egymással élni nem tudunk
tanulj meg velem dögleni

ACSAI ROLAND
versei, novellája

TÜKÖRKÉP NÉLKÜL

Üres, tükörkép nélküli pocsolják –
A nincs van.
A van nincs.

BÚJÓCSKA

A fiú nagyszülei kertjében bújócskázott az utcabeli barátaival. Hallotta a hunyó hangját, ahogy számolt. Először azt gondolta, bebújik az ólba, a malac mellé. De amikor a szalmával felszórt döngölt padlójára lépett, meztelen lábára fekete zoknit húztak a bolhák. Gyorsan lesöpörte őket, és akkor vette észre az ólpadlást. Hátrament a létrához, és felmászott rajta. A hunyó még mindig számolt. Odafent körbenézett. Semmi különös, még annyi érdekeset sem talált, mint a nagypadláson. Kosarak, szerszámok, szalma. Aztán a szeme megakadt egy tyúktojáson.

Régóta nem tartottak már tyúkokat, fogalma sem volt, hogyan kerülhetett oda. Amikor felemelte, meglepődött, a tojásnak szinte semmi súlya nem volt. Megrázta, de nem érezte benne a szokásos lotyogást. A tojás sértetlen volt, sehol egy repedés, egy lyuk. A markába fogta, és a héj egyszer csak összetört, pedig meg sem szorította, mintha a tenyere melege kikeltette volna. Ahogy sejtette, a tojás üres volt. Bizonyára olyan régen lehetett már itt – talán több évtizede is –, hogy a fehérje és a sárgája egyszerűen elpárolgott belőle.

Már nem hallotta a hunyó hangját. Hirtelen gyanúsán nagy lett a csend. Várt vagy húsz percet, és mivel még akkor sem találták meg,

lemászott a létrán. A kertben sem látott senkit. Kiabálni kezdett, miután nem kapott választ, arra gondolt, a többiek meg akarják tréfálni. Hamarosan elunta magát, és hazaindult.

Amikor belépett a kapujukon, kutyája nem üdvözölte a szokásos csaholással. A nyakörvet és a láncot találta csak az ól előtt. Lehet, hogy elszökött, előfordult már ilyen máskor is. A házban sem volt senki. A szülei talán elmentek valahová, vagy még nem érkeztek haza a munkából. Vacsorát akart szedni magának a tűzhelyen álló lábasból – a belemerített nagykanál üresen himbálózott benne, mint egy harangnyelv, és megkondította az oldalát. Úgy látszik, elfelejtettek hagyni neki. Aztán fáradtan ledőlt az ágyára, megpróbált érezni valamit, de már képtelen volt rá, a szíve is üres volt, és a feje is; nem volt egyetlen gondolata sem.

Ha gondolkozni tudott volna, talán az a furcsa dolog jutott volna az eszébe, hogy a tojás, amit talált, a semmi tojása volt, és amikor összetört, kikelt belőle a semmi.

NINCS BENNÜK

Elmentek a fecskék,
Vagy itt sem voltak.

Lehullnak a szúrós héjak –
De nincs bennük gesztenye.

MAKKAI ÁDÁM

Óda a becsípődött gerincideghez

Beakadtál és nem akarsz kiakadni
pedig ösztökéllek mindenféle szerrel —
sebésznel is jártam, ki modern lézerrel
akarta utadat röviden kiadni.

Kérlek ne szeress úgy! Vak ragaszkodásod
enyhén szólva perverz — hogy őszintén szóljak,
moccanást se mozdulsz... Jó ez néked? Mondd csak,
nem tudnád talán, hogy kettőnk sírját ásod?

Mert hogyha megdöglök: otthonodnak vége —
hullám elhamvasztják, s téged vele együtt,
nem marad csont s izom, se feszes se petyhüdt.

Ezért szépen kérlek, eriggy a fenébe!
Hadd ne legyek végre ilyen szörnyen elnyűtt,
s te csak költözz bátran mások fenekébe.

Lusta egy barom vagy, kedves gerincideg,
megülsz a medencém és farkcsigolyám közt,
hogy onnét sajogj ki. Kegyetlen vagy s rideg;
célod hogy a fájás fokát szorosra kösd.

Most hogy egy lézerrel lenyestek belőled
farkadat behúztad, fickóságod csökkent —
ámde bosszuvágytól fűtve máris rögvest
fehér vérsejtjeim sokezrét lelőtted.

Így mászott a fájás a bal fenekembe,
míg előtte mindig jobbról furulyázott,
én meg mint kit bosszúálló fúria rázott
csetlettem s botlottam sántán menekedve
s kérdém, hogy így élni kinek lenne kedve?
S te? Csak döftél tovább... Farom vérben ázott.

VELEM, NÉLKÜLEM

Mányoki Endre *tárcája*

CSÖPP
CSÖPP
Csipp,
Csepp,
Egy csepp,
Öt csepp
Meg tíz:
Olvad a jégcsap,
Csepereg
a
v
í
í
í
z

Az emberélet útjának *delén* / egy nagy sötétlő erdőbe jutottam // Ó,
furcsa elbeszélni, mi van ottan / s milyen e sűrű, kusza, vad vadon...

Álmomban egyedül voltam a Paradicsomban.
CSÖPP
CSÖPP
Egy fa alatt ültem, és csepegett a fejemre a víz.
CSÖPP
CSÖPP
Mi tagadás, zavart egy kicsit. Kimondottan idegesített.
Felálltam hát, és sétálni indultam az erdőben.
Ám minden fáról csöpögött a víz. A fejemre, a hátamra, a karomra.
Próbáltam eldörzsölni, de cseppet se használt.
Hovatovább fölösleges volt, hiszen mosakodni éppenséggel nem
volt okom. A bőröm ruganyos volt, és illatos, akár az erdő.
CSÖPP
CSÖPP
Futásnak eredtem, mintha el tudnék a víz elől menekülni.
Hosszú, elnyújtott léptekkel rohantam, egyenesen, de céltalan.

Suhantak mellettem a fák, madarak röppentek föl az utamból, vadak cikáztak a bokrok között. Arcomba ágak csapódtak, bőrömet tövisek, tüskék sebeztek.

Talpam alatt ágak recscentek, tócsák fröccsentek.

Futottam, ugrottam, úsztam a levegőben.

Ha volt is, megszűnt a honnan, és nem létezett a hová sem. Nem volt mióta, és nem volt meddig.

Csak én voltam, aki fut.

A futás voltam.

FUT

FUT

FUT

Átrepültem egy cserjesávon.

Elvakított a fény, mintha belevágott volna a szemembe.

A földre estem, csúsztam és görögtem, mígnem teljes testemmel elterültem a fűben.

„Na, végre!”

A Nap felszárította a bőröm és jólesően melegítette a hátam.

Nem volt miért mozdulnom, mégis a hátamra fordultam. Széttártam karjaim, lehunytam a szemem. Hallgattam a fűben a bogarakat. A testem fölhevült, izzott, lüktetett. Szomjas voltam.

Fölálltam, s körülnéztem.

Egy tisztás szélén voltam, az erdő határán. Odabent sötét volt. Onnan jöttem.

Idekint verőfény, ahová érkeztem.

Odabent minden nedves, idekint repedtre száradt a bőröm.

Visszatérni nincs miért, itt maradni nincs miért.

Elmenni nincs hová.

Egyik lábamról a másikra álltam, karjaim tehetetlenül himbálóztak. Jobb híján a nyakamat tekergettem, tanácstalanul.

ÉS AKKOR

ÉS AKKOR

Még mielőtt szemembe ötlött volna az almafa a tisztás közepén, valami megmozdult odabent. Idebent. Valahol.

„Mintha el tudnék a víz elől menekülni...”

„Na, végre...”

„Tanácstalanul...”

Mi az, hogy tudnék? Mi az, hogy végre? Mi az, hogy tanács? Mi az, hogy mi az, hogy?

Akkor fedeztem föl a fát a tisztás közepén.

Egyenes növéssű, magas, de nem hatalmas. A koronája gömböt formáz. Innen is látni, hogy a levelei sárgásan zölddek, s nem harsányak, nyersek, mint az erdő mélyén. És sejteni, hogy közepes méretűek. Nem tenyéryníyek vagy annál is nagyobbak. Finoman rezegnek, szinte idáig hallani a zizegésük. Nem súlyosak, nem vastagok.

NEM OLYANOK

Közelebbről, hiszen elindultam feléje, már azt is látni véltem, hogy a levelek közt gömbök függenek. Piros és sárga, pontosabban sárgáspiros golyóbisok.

A fa alatt álltam. Felnyúltam és meg akartam fogni egy gyümölcsöt. Tudtam, hogy alma, és tudtam, hogy oltja a szomjamat.

A jégalma a forró tenyerembe tapadt.

Le nem szakadt, el nem eresztett.

ÁLOMMÁSOLAT

Ugyanaz, de a zuhanás után hasítóan fáj az oldalam. Megfordulok, s mellettem Éva fekszik, magzatpózban. Lassan kibontakozik, rám néz, és azt mondja, éhes.

Nem mondom, hogy na, végre, és nem ácsorgok tanácstalanul. Nem töprengek azon, gondoltam-e valamit, s azon sem, hogy kérdezni kellene.

Éva éhes.

OTTEGY ALMAFA

Futunk feléje, Éva megelőz. A fánál bevár, rám tekint, azt mondja: *akkor háromra!*

Tenyerünk ráfagy a jégalmára.

Elmúltak a nagy történetek, mondtam a fiamnak. Nagy történetek nincsenek többé. Felszívódtak, mint víz a homokon.

Nincsenek hősök, sorsok, kihívások és tanulságok. Nincsen regény, csak mesék vannak és legendák, álmok és fantázia. Kivetülés van.

PROJÍCIÓ

Mostanában sokat tűnődöm rajta: hogy ki volnék, ha nem lett volna fa. Az a fa, az almával. De valójában azt latolgatom, el tudom-e képzelni azt, ami nincs. Az embert értelem nélkül.

Egy okos társaságban a minap azon gondolkodtunk, hogyan lehet a kicsit megragadni. A lényegét, a magját, ami nyilván maga is kicsi. Vagy hatalmas.

Egyikünk tüvel átszúrt egy fehér lapot. Az ablakhoz hívott minket, s kérte, tartsuk a fény felé. Én is átnéztem a parányi lukon, és láttam a Napot.

Péter és Balázs jégalmákat akasztanak a mesterséges Paradicsom almáira. Ember alkotta Éden. A Nap ide is lesüt. És elolvasztja a jégalmákat, mielőtt értük tudnék nyúlni. Kívül vagyok a képen. Esélyem sincs átlépni, átzuhanni a cserjesávon. Ami nem is látszik sehol. A vadonom sem. Csak érzem, idebent, mennyire fülleszt, hogyan fojtogat.

Kérdéseim forrása elolvad, elcsöpög. A földbe szívódik, vagy eggyé válik a vízzel, az érrel, amelynek szikláira rágurult. Vagy oda lett teremtvé. Színeit, amelyek a holtukban is élő levelektől megkülönböztetik – s hozzájuk hasonlóvá teszik – a patak magához idomítja.

SZÍNTELEN
 SZÜNTELEN

Meglehet: valóban elmúltak a nagy történetek. Nincsenek többé, eltűntek szem elől. Vagy csak máshol vannak, mint ahol én keresem.

Ők, ámulva nézem, megtalálták, legalábbis az egyiket. Talán az egyetlent.

A tudást, ami megmutatja magát, de meg nem ragadhatom.

Kipereg az ujjaim közül.

Ámulva nézem az almát, ami az agyammá olvad, és az agyat, ami semmivé lesz. Mindenné tehát.

A kivágatban, a résben, mintha tű szúrta lapon át, nézem a Napot. Hogy mit művel.

VELEM

NÉLKÜLEM

Elhangzott Hugyecsek Balázs és Rizmayer Péter Tudás Fája című kiállításán a Faur Zsófi Galériában, 2013. március 26-án

Rizmayer Péter és Hugyecsek Balázs videoinstallációi

Nyugat-Európa szemében a „magyar“ jelzőhöz egyre inkább hozzákapsolódik a „fasiszta“ kifejezés is. De milyen következményei vannak ennek a magyar kultúrára nézve?

A fasizmus bélyege és a mai magyar irodalom

BOLDOG ZOLTÁN tárcája

Most érdemes angolra vagy németre fordítani a kortárs magyarokat, mert nagy irántuk a kereslet. Minden érdekli a nyugatiakat, ami magyar és fasiszta. Mármint, ami magyar, ebből adódóan egyértelműen fasiszta. Legalábbis ezt szűrtem le egy Londonban élő, főként magyarul író egyetemi tanár elbeszéléséből, akinek összegzése annyi: rossz lett magyarnak lenni. Érdemes hozzáolvasni Balogh Réka jegyzetét (<http://www.sciencecaffe.com/hu/p-2013-03-08-1243/union-jack-magyar-rasszizmus-daily-poppins-3>) is a témához, aki egyetemista, jelenleg Londonban él, és kivételesen nem videóüzenetet küldött az elfoglalt magyar miniszterelnöknek arról, mit gondolnak rólunk az ottaniak.

A magyar ugyanis szánni való nemzet lett a nyugatiak szemében, amelyet megfosztottak alapvető emberi jogaitól, ahol lábbal tiporják a sajtószabadságot. Tehát még azt sem írhatnám le, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmánya semmibe veszi a hajléktalanokat. Pedig ez kétségtelenül igaz. Még akkor is, ha rögtön nekem esnének, hogy helytelenül fogalmaztam, mert Magyar Köztársaság és Alkotmány már nem létezik, ugyanis mindkettőt máshogy hívják. De ez egy olyan ország, ahol tévedni is szabad. Időnként kitüntetés is jár érte. Ám ettől érzésem szerint még nem vagyunk fasiszta ország. Pedig külföldön jelenleg ez a legkedveltebb jelzőnk.

Minek köszönhetjük akkor ezt az egyszerre hasznos és kellemetlen bélyeget? Leginkább annak, hogy évek óta külföldre visszük a szennyest, az Unió és egyéb nyugati szervezetek nyakára járunk, és

várjuk a segítséget, mint 1956 előtt és után annyiszor. A belügyeink európai szintű kínos kérdéssé válnak, és ebben nem kis szerepe van Kertész Imrének. Aki a következőket mondta 2009 novemberében: „Szélsőjobboldaliak és antiszemiták uralják az országot. Magyarország bűnei, az álnokság és az emberek kiszorítására való hajlam csak tovább növekszik. Akár háborúról, akár a fasizmusról vagy a szocializmusról legyen szó, egy biztos: Magyarország nem tud továbblépni, mindent újrasminkelnek újabb és újabb festőműhelyekben“. Úgy emlékszem, ez volt az első eset, amikor szembe náciztuk magunkat, kedvelt témát adva a világsajtónak.

Kertész szavai tehát egy fasiszta országgént definiálták Magyarországot, holott a szélsőséges erők egész Európában erősek, és a radikálisok hangja kitűnik a csendes, megélhetésért küzdő tömegből. Úgy, ahogy egy radikális véleményű Nobel-díjas íróé, aki nem él az országban, de ennek ellenére magabiztosan nyilatkozik meg belső ügyeiről. Arról, hogy fasiszták vagyunk. Amit most már nemcsak, hogy elhisznek, hanem előszeretettel ismételnék is. De Kertész Imre végső soron egy hasznos félreértést segített elő.

Miért is hasznos ez a félreértés? Leginkább azért, mert olyan fokú nemzetközi sajnálat irányul Magyarország felé, ami felkelti az érdeklődést kultúránk iránt is. Mit ír az elnyomott magyar író, aki nem beszélhet? Hogyan alkot a magyar a fasizmus közepette? Így aztán a nyugati európeér szomszaja a magyar kultúrát, a magyar irodalmat is, hiszen átélhet valamit az elmaradott Közép-Európa fájdalmaiból. Teret és díjat ad neki. Legyen szó akár a *Torinói ló* című filmről, amelynek művészi színvonala megkérdőjelezhető. Elismerése viszont a fentiek alapján jobban érthető. Hiszen Tarr Béla érdekes, de közel sem kiemelkedő filmje „az elnyomott magyar kultúráért“ láthatatlan díját is megkapta a neves elismerés mellett. Bár ez, úgy látszik, csak a nyugat-európai embernek egyértelmű.

A hasznos, bár kellemetlen félreértés azonban olyan lehetőségeket tartogat, amellyel számolnia kell minden, a piacra valamennyire figyelő ágazatnak, így a könyvszakmának is. Érdemes minél több magyar irodalmat angolra és németre fordítanunk, hogy kihasználjuk ezt a hype-ot. Mert ez is egyfajta árukapcsolás, bármennyire kínos. Egy, a Nyugat szemében fasizálódó ország kulturális nagykövetének lenni, aki egy jócskán eltúlzott állapotrajz cirkuszi majma.

Nagyapámék rádiója

HUDY ÁRPÁD *tárcája*

Régimódi emberek voltak nagyapámék, Isten nyugosztalja őket. Régimódiak – és élhetetlenek. Mindig azt hallottam róluk, hogy mennyire kihasználja őket mindenki: rokonok, szomszédok, ismerősök.

Azt én is tapasztalhattam gyermekfővel, hogy aprócska külvárosi lakásuk állandóan nyitva állt bárki előtt, és a látogatók valóban egymásnak adták a kilincset. Az egyik fő vonzerőt kétségtelenül nagyanyám tésztái jelentették. Nem emlékszem, hogy valaha is hiányzott volna az asztalról legalább egy-két fajta sütemény, ünnepek idején pedig egyenesen roskadozott. Ha valaki betért, nagymama már tette is elé az almás rétesrel, mákos pitével vagy diós bájglival megrakott tálat. Ő maga ritkán ült, egész nap fájós, csúnyán visszeres, befáslizott lábain sürgölődött.

Nagy tata annál szívesebben üldögélt. Napi kiadós sétája után, ha nyugdíjas bádogosként éppen nem akadt semmi kalapálnivalója, letelepedett az említett tésták elé, és komótosan, nagy élvezettel falatozott. Ha vendég volt – márpedig, ismétlem, szinte mindig időzött egy-kettő a házban –, akkor leginkább nagyapám tartotta szóval. Merthogy ő volt a másik vonzerő, az ő kifogyhatatlan mesélőkedve, derűs humora, kellemes, nyugodt beszéde.

Nagyapámék házában nem is hallatszott soha más, mint élőszó. Nem volt náluk semmiféle elektromos hangforrás. Noha a hatvanas-hetvenes években Aradon is beköltözött már a szerényebb otthonokba is a televízió, az „öregeknek” – ahogyan apám nevezte néha szüleit – még rádiójuk sem volt. Pedig szerettek tévézni, rádiózni, amikor vasárnaponként meglátogatták valamelyik gyermeküket a három közül. Én azt hittem, hogy nyilván nem is volt soha rádiójuk, mígnem egyszer, már nagybabcika koromban, ámulva hallottam nagyapámtól, hogy bizony volt már egyszer egy készülékük, méghozzá a háború előtt. És mesélni kezdett, amit mindig is jobban szerettem száz rádiónál és tévénél.

Nagy tata egy Arad melletti nagyközségben született a tizenkilencedik század utolsó éveiben. Színes történetekben elevenítette fel vidéki gyermekkorát, inaséveit és mindenekelőtt az első világháborút, amelyet szinte végigharcolt különböző frontokon. Szerencsésen hazatérve feleségül vette egy dél-alföldi gazdatiszt számos leányának egyikét. Szerényen, néha nehezen éltek a munkásváros peremén bérelt aprócska udvari lakásban. Nagyapám a híres, monarchiabeli vagongyárban dolgozott, ha éppen volt munka. De gyakran nem volt, és ilyenkor – családi szóbeszéd szerint – őt mindig az elsőők között küldték el, mivel sohasem állt a sarkára, nem tiltakozott. Ez is élehetetlenségének egyik bizonyítéka volt, mint ahogy nagyanyámmal együtt kettejüké az, hogy nélkülöző, munkanélküli rokonaikkal, szomszédaikkal mindig megosztották az éléskamrárt és a tűzifát. De talán mégis a rádiójuk története a legárulkodóbb e tekintetben.

Nem emlékszem már, mikor vették, de valamikor a harmincas évek közepe táján vagy a vége felé lehetett. Nagy dolog volt ez akkoriban egy munkáscsaládban, főként pedig manapság elképzelhetetlen örömet és izgalmat jelentett az akkor még a helyi magyarság körében is szépszájú fiatalságnak, vagyis apáméknak. Szép időben az ablakba téttek, felerősítették és az udvaron táncoltak a divatos zeneszámokra. Persze a híreket is nagy érdeklődéssel hallgatták. Azok pedig egyre komorabb dolgokról szóltak. Valahol messze már a fegyverek is ropogtak. Nagyapám csak a fejét csóválta, ő aztán tudta, mi a háború. Nemsokára azonban mindenkinek az elevenébe vágta az óránkénti közlemények. Folytak, majd megszakadtak a magyar–román területi tárgyalások. Következett a bécsi döntés. Milliók tapadtak szívszorongva a rádióra. A románok félték, a magyarok reménykedtek. Aztán megszületett a német és olasz ítélet: Észak-Erdélyt visszaadták ugyan Magyarországnak, de a határtól alig néhány kilométerre fekvő nagyváros, a tizenhárom vértanú városa Dél-Erdéllyel és a Bánsággal együtt Romániában maradt.

Felbolydult a világ. A Maros-parti várost ezrével hagyták el a csalódott, elkeseredett magyarok, mindenekelőtt fiatalok, katonaköteles legények. Köztük húszéves apám. Észak felől pedig ezrével érkeztek a csalódott, elkeseredett románok. Nehéz idők jöttek mindazokra, akik inkább szülőföldjükhöz, családjukhoz ragaszkodtak, és magyar létükre mégis Dél-Erdélyben, román létükre mégis Észak-Erdélyben maradtak. A hatóságok mindkét területen korlátozó intézkedéseket vezettek be az ellenségesként kezelt kisebbséggel szemben. Román részről például rendeletet hoztak, hogy a magyaroknak be kell szolgáltatniuk a telefon- és rádiókészülékeiket. Nagyapám fogta hát a becses fadobozt, és elment vele a megjelölt helyre.

A román hivatalnok, aki átvette a veszélyes népcsoport államellenes tevékenységre használható eszközeit, ismerte nagyszüleimet. „Hát maga

meg mit keres itt, Hudy bácsi?” – kérdezte hibátlan magyarsággal. „Behoztam a rádiót, ahogy mondták” – válaszolta nyugodtan nagyapám. „Menjen már, hát magának nem kell. A maga öccse, a Pista azt mondta, hogy ő szlovák. A nevük tényleg olyan. Ha az öccse szlovák, akkor maga is az. Vigye csak haza a készüléket, aztán hallgassák nyugodtan, nem lesz baj, én mondom” – közölte barátságosan a hivatalnok. „Nem úgy van az – tette le a rádiót nagyapám. – Hogy az öcsém minek vallja magát, az az ő dolga. Mi magyarok vagyunk, és ha ez a törvény, akkor itt a rádió.” Szavaiban nem volt semmi dac vagy kihívás, a világ legtermészetesebb hangján mondta ezt nagyapám. „Jól van, hát akkor hagyja itt, Hudy bácsi” – hagyta rá kelletlenül az elképedt hivatalnok.

Így maradtak rádió nélkül nagyapámék, s némultak el, éppen jókor, a szobában az éter baljós hírei, az udvaron a kor ideges vidámságú tánczenéi. Annál jobban hallhatták derús éjszakákon a repülőgépek gyilkos rajainak zúgását, majd a városhoz közeledő ágyúdörgést is. De a történetnek ezzel még nincs vége. A második felvonás főszereplője nagyanyám.

Teltek a háborús évek, nagyapámék éltek egyszerű életüket, templomba jártak és évente legalább egyszer elzarándokoltak gyalog Máriaradnára, a búcsúba, ahogyan azt késő öreg korukig tették. Negyvennégy szeptemberében pár napra bevonultak Aradra a magyar csapatok, de csakhamar visszatért a román katonaság, immár a Vörös Hadsereg kíséretében. Az orosz megszállók a nevezetes várba kovártélyozták be magukat. Nagy volt a felfordulás, megint egymást érték a rendeletek. Valamikor negyvenötben – a háború már véget ért – híre ment, hogy a magyarok visszakapják elkobozott rádiókészülékeiket. Nagyapám szorgáltatta be, nagyanyám ment érte.

A megadott helyen, valami hatalmas raktárnál, nagy volt a jövés-menés. Sietve érkeztek és még sietősebben távoztak az emberek, némelyik két-három nagy, hangszórós fadobozt is cipelt. Az előtérben egy asztal, mögötte katona unatkozott. Nagyanyám egy ideig tanácstalanul álldogált, majd az egyenruhához fordult. „Keresse ki magának ott bent!” – intett a katona a raktár bejáratára. A hatalmas helyiségben egymás hegyén-hátán heverték a legkülönbébb rádiók. Mindenféle szám vagy név nélkül. Nagyanyám kétségbeesetten járkált a kupacok között, majd kiment a katonához: „Nem találom a miénket!” „Ugyan már, néni, fogjon meg egyet, amelyik tetszik, aztán vigye! Felőlem akár kettőt is, ha elbírja” – rázta le türelmetlenül az őt. Nagyanyám azonban csak a fejét csóválta. Egyedülként távozott üres kézzel.

„Hogy hozhattam volna el a másét?” – kérdezte odahaza nagyapámat, aki helyeslően bólintott. A rádióról aztán nem beszéltek többet.

Mindenütt szorít

ANTALL ISTVÁN tárcája

Cipő! Beszélj nekem Nagy László költészetéről és beszélj nekem Hrabalról! Beszélj még egyszer, mert amikor beszéltél, elégedetten kattintottam le a hangrögzítő tetejét. Készen vagyunk. Viszem a hangodat, hogy hallja más is. Hiszen Bódi László, Cipő egy közülünk! Te egy vagy közülünk, aki a nagy generáció nyomán, a mintaadó példákat vállalva lettél megkerülhetetlen egyéniség. Úgy tűntél föl közöttük, mintha föl sem tűntél volna, mintha mindig ott lettél volna, mintha már hatvannégyben elindultál volna. Velünk való teljes azonosságod, teljes azonosulásod is arról szólt, hogy: volt valahol a Tiszán kétszeresen, háromszorosan is túl egy kisgejőci fiú, aki Kisvárdán járt gimnáziumba. Ott összeállt a barátaival, olvasott és írt, zenét szerzett és szótagszámot számolt, a sárvári diákköltők és írók táborában díjat nyert, szerelmes lett egy költő lányba, s a Cipőfűző zenekarral Nyíregyházán a rádió stúdiójában szokott össze, hogy Budapesten (nagyon csendesen) kikiáltta a Republicot. Azt a zenei köztársaságot, amelyik mindenkit egyenrangú állampolgárnak tekintett, aki ezt a zenét, ezt a műveltséget és magatartást személyesen, barázdákon vagy digitális jeleken át magáénak érezte. Cipő, te a színpadon is lényegre törtél, nem szteppeltél, nem tetszelegtél, nem mutogattad magad, nem viselkedtél, hanem arcodat szinte teljesen eltakarva a mikrofonnal – énekeltél. Úgy szóltál, ahogy kellett, úgy szóltál, hogy előbb a gerincünk kezdett bizseregni, úgy szóltál, hogy lassacskán átszakadt a szívünk megkérgesedett burka. Gyermekké lettünk veled, s az a vekker úgy ketyegett ismét a mellkasunkban, ahogy neked, s ahogy mindig is ketyegnie kellett volna.

Cipő! A te színpadi jelenléted a személyiségedtől volt teljes, legszélesebb gesztusod a zászló lobogtatása, a közönség tapsoltatása, hogy aztán azonmód elfordulj, vissza a fiúk felé, a csapat felé, a nélkülözhetetlen társak felé. Frontember voltál lövészárók és elvakult indulatok nélkül, miközben minden szavad telibe talált. Visszafogottságod adott jelentőséget a zenédnek, a szövegednek, a produkció helyetted beszélt, az lejött a színpadról, míg te mindig ott maradtál, ott maradsz. Ezt csak a legnagyobbak tudják. Amit csináltál,

nem tanultad, hanem tudtad, úgy lested el a mesterektől, hogy már magad is élted azt az életformát, amiből soha nem kellett kilépned, mert tested bőre, sejtjeid magja, létezésed módja volt mindaz, amit tettél. Ugyanolyan voltál magánembernek, mint színpadinak, ez a természetesség tett mindenki másról jól megkülönböztethetővé. Közvetlen voltál, fölhívható, megszólítható, nyitott és elfogadó, de a bizalmasodok, a tolakodók, az okvetetlenkedők úgy peregtek le rólad, mint sűrű szövésű vászonról az esőcsepp. A mi nyelvünket beszélted, a mi szavainkat ismerted, a mi dalainkat írtad, a mi érzéseinket mondtad, a mi szerelmünket élted, a mi életünket haltad.

Fehérek között egy európai, sznobok között egy értelmiségi, szövegírók között egy költő, vidékiek között egy kisvárosi, határon túliai között az együvé tartozás csempészútjainak ismerője, belvárosiak között egy külvárosi, falusiak között az idevalósi. A legbékésebb szabadságharcos voltál, egy XX. századi végvári vitéz, aki legfeljebb a tollát köszörülte élesre, vagy még azt sem, mert a verseid csak a dallamukkal nyerték el értelmüket. A szabad gondolat, a szabad képzettársítás, a zene ritmusára kitett hangsúlyok természetessége volt fontos számodra, ezért sem kottát, sem szöveget nem láttam örökösen félrehangolt, billentyűhiányos zongorádon, ami egyébként csak neked engedelmeskedett. Nem érdekelt a papírmunka, fölálltál képzeleted színpadára és elénekelted, amit akartál.

– Na, mit szólsz, Antalka? És az ember szólni sem tudott, mert már a kezdetekkor készen volt minden benned és általad. Úgy tudtad magadhoz ölelni a világot, hogy egyetlen karolásod a mindenséget fogta fel. Annyiféle karaktert éreztél magadhoz közel, hogy általad és veled az ember minden tartózkodást, óvatosságot, minden gyanakvást, minden ellenszenvet elfelejtett. Tőled csak újabb és újabb emberi élményt, kapcsolatokat, barátságokat lehetett kapni.

Bódi László Cipőnek is ünnepelő volt. Ösztönösen hozzá igazítottuk lépteinket, gesztusunkká vált minden mozdulata, dallamunkká a dala, otthonossá minden gondolata, miénk minden szava. Ezért nem búcsúzhatunk tőled. Egy pillanatra sem hagysz el minket, velünk maradsz addig, amíg képesek vagyunk viszonylag élehető módon benépesíteni ezt a sárgolyóbist. – Ha kirúgjuk magunk alól a földet – nekem adod ezt a mondatodat, Antalka? Neked Cipő. Vidd magaddal. Mert bárhová mégy, velünk maradsz, és a családdal, a gyerekeiddel, szerelmeiddel, barátaiddal, a zenésztársaiddal, a pályatársaiddal, rajongóiddal, közönségeddel, azokkal is, akik már nem láthatnak és hallgathatnak élőben, akik nem érezhetik meleg tenyered baráti szorítását, és sóhajtasodat is csak az újabb versszak kezdése előtti lélegzétvételeid őrzi a lemezen. De az őrzi! Mindörökké. Ámen.

EGY JAVÍTHATATLAN ALKIMISTA

Távoli beszélgetés JÁSZ ATTILÁVAL

– Évtizedek óta ismerjük egymást, mégis a neten kellett utánanéznem az életrajzi adataidnak. Mintha mindig minden fontosabb lett volna számomra veled kapcsolatban, mint a biográfiád. Elsőül tehát a gyerekkorod, a családi környezet, az iskola, a Duna-melléki táj hatása, az első olvasmányok érdekelnek.

– Talán azért is lehetett így, mert mindig azt gondoltam, a művek az elsődlegesek, még akkor is, ha mögöttük egy igazi életnek kell állnia. Volt szerencsém mindenféle családi formációt megélni, ami a későbbiekben igencsak hasznomra lett, munkában és költészetben is. Éltem teljes családban, elvált szülővel, vegyes családban, nagyszülőknél. De gyerekként ez természetesnek és tökéletesnek tűnt, bármelyik verzió, lehet, hogy azért, mert mindig befelé forduló kisindán voltam, és remekül elfoglaltam magam. Anyám gyakran megkérdezte, mit csináltam egész nap, nem nagyon tudtam számot adni, mire ő, nem unatkozta, kérdezte. Nem nagyon értettem, mire gondol. Teljes életet éltem a gyümölcsfákon ücsörögve nagyapám kertjében vagy a dunai holtágnál szöszmötölve kavicsokkal. Olvasgattam is szívesen, Tom Sawyer és Huckleberry Finn kalandjait és Cooper indiános regényeit szerettem legjobban. Neki is indultam néhányszor a világnak, felfedező és kalandkereső céllal, egyszer a kukoricás végéig jutottam, a növény kétszer volt magasabb nálam, másszor meg a Duna-parton csíptek el, hajóztam volna éppen elfele...

– Látom, hogy a Veszprémi Vegyipari Egyetemen három évet végeztél. Akkor még nem volt Bologna-féle alapszak, tehát azt abbahagytad. Mi vitt oda? – a szüleid hatása, vagy a reáliák iránti vonzalom? És mi tántorított el a vegyésztől? Talán már az irodalom? – hiszen Egerben, a tanárképzőn folytattad. Végére is megszerezted a tanári diplomát?

– Jó voltam reál tárgyakból és a családi hagyomány is azt diktálta, mindenki vegyész volt, nagynéném egészen komoly szinten, anyámnak is voltak találmányai, és valahogy természetesnek tűnt a dolog. Egészen József Attiláig. Na, ott bekattant valami, és mondtam, hogy ácsi. Persze, senki nem vett komolyan, negyedik gimnázium első féléve volt, és amikor látták, hogy nagy a baj, a világ összefogva fordult ellenem, szülők, tanárok, még az igazgató is leült beszélni a fejemmel. A végén könyörögtek, hogy ne csináljak hülyeséget, bárhova felvesznek az eredményeim alapján reál szakra, de nem lehet csak így hirtelen más irányba menni. Rábeszéltek, hogy felvételizzek, aztán majd átmegyek ahova akarok. Négy évem ment rá, katonasággal együtt, ahol rengeteget olvastam. Az egyetemről is csak kémia szakra akartak átvenni, radikálisan léptem (ki), diploma előtt. Előtte félévenként visszatoloncoltak az egyetemre, mert nem volt hova lépnem. Utolsó félév előtt megpályáztam egy bakonyaljai kis falu művelődési ház vezetői és könyvtárosi állását, meg is kaptam. Abban a pillanatban otthagytam az egyetemet. Nem volt ez meglepő váltás, mindenfélét csináltam Veszprémben, ami nem vegyészet volt. Színjátszás, zenélés, versírogatás, kultúraszervezés. De. Rengeteget profitáltam később az egyetemi évekből. Megtanultam racionálisan gondolkodni, és fegyelmezetten tanulni. Ezért aztán könnyedén, mosolyogva végeztem el az egri tanárképző kihelyezett tagozatát Budapesten, hogy a szüleim ne hogy azt higgyék, még egy diplomát se tudtam szerezni.

– A Daidaloszi napló, első versesköteted még a főiskolai évek idején, 1992-ben megjelent. Kiszáratva az Új Forrás szerkesztője lettél, és még ugyanebben az évben, 1993-ban megnősültél. Jól következtek, hogy a házasságod révén kerültél Tatabányára, ahol kiszáratva bekapcsolódtál az irodalmi életbe? A következő könyvedre mégis négy évet kellett várni... Igaz, akkor két esztendő alatt három is megjelent, és te már „teljes fégyverzetben” mutattad meg magad.

– Az első könyvemmel nagy szerencsém volt, hogy akkor és úgy túl lehettem rajta. Életem meghatározó témáját, az apa–fiú vagy mester–tanítvány viszonyt felvázoltam benne, a mai napig foglalkoztat. Épp nálatok jelent meg a Kaposi Tamás-ciklusom, ami egy apa–fiú viszonyt rejt a háttérben, a daidaloszi témát. Tamás festményei apukája, Endre lábjegyzetes mondataival rétegződnek. Öskün, ahol egyetem után dolgoztam, annyira ideális állapotokat sikerült teremtenem, nem volt tovább feladatom, fiatal voltam, hasznosat akartam csinálni. Rengeteget

olvastam ott, és írtam az első könyvemet. És a legjobb pillanatban kaptam egy ajánlatot otthonról, Tatáról, egy gimnazista osztálytársam apukájától, egy kiváló pszichológustól, hogy dolgozzunk együtt. Nevelési tanácsadóban kellett problémás kamaszokkal foglalkozni. Nagyon élveztem. Tékozló fiúként tértem haza Tatára, és elküldtem a verseimet az Új Forráshoz. Épp a legjobbkor. Örömmel fogadtak, dolgoztattak, egy antológiába is bekerültem, rögtön címadóként, és fél év múlva félállást ajánlottak. (Ez a félállás azóta is megvan, most főszerkesztőnek titulálják.) Nem akartam bekapcsolódni az irodalmi életbe, ami nem is nagyon volt helyben, de tettem a dolgom. Akkoriban épp egy romos malmot vettünk ki és ott kulturális programokat rendeztünk. A második kötetemen nagyon sokat dolgoztam, éjszaka-tematika volt, és egyszer csak rájöttem, hogy nem jó az egész, nem érdemes vele tovább kínlódní. Kidobtam, és újrakezdtém, így a harmadik kötetem, amihez Gaál Jócó készített kalligráfiákat, lett a második megjelent...

– *Vázlatos életrajzod nem is utal rá, de köztudott, hogy az életed fontos része az indián törzsi tagság. Honnan ered ez a kötődés? Kivonulás volt a hamis, torz társadalomból? Közösségkeresés? Szellemi magatartás? Világszemlélet? Szerep, amiben jól érzed magad? Leírható ez az „új identitás“ folyamatként is, amelyben az alkotóelemek arányaikban, súlyukban váltakoznak? S mit jelent számodra az indián-lét ma? – hiszen a nyilvánosság előtt is gyakorta manifesztálod.*

– Szépen összefoglaltad a lehetséges érveket. Gyerekkoromban, mint annyi nemzedéktársamnak, fontos volt az indiánózás. A szombati matiné előadások után a mozi mögötti parkban, napközi alatt folytonos konfliktusforrás volt, ki lesz indián és ki fehér. Ugyanis az NDK-s Winnetou-filmeket vetítették majdnem mindig. Mindez utólag tűnik fontosnak, akkor ez természetes volt. De azért jelez valamit, hogy gimnáziumban is hosszú hajam volt, folytonos küzdelemforrás anyámékkal, majd az egyetemen, katonaság után még hosszabb, ami miatt röptültem is néhány vizsgáról, többnyire a géptan tanszék professzorai által. Aztán később is indián harcosként küzdöttem az életben, ahogy fentebb leírtam, de eszembe se jutott az indiánokhoz hasonlítani magam. A Nagy Könyv akció idején azonban, egyfajta dacból és jelzésként, mit gondolok én erről, egy felkérésre a Winnetout választottam a 100 könyvből. Viccet akartam csinálni ebből a mega-médiaakcióból, és a könyv tréfált meg engem. Elkezdtem ugyanis egy szál után kutatni, Old Shatterhand és Xantus János azonossága kapcsán. Aztán ebből lett egy 150 évvel ezelőtti indián életet is bemutató verses regény. Akkor már el voltam veszve indián-ügyileg, de még mindig nem sejtettem. (Csináltunk egy filmet is a XANTUSianából – archív indián felvételekkel – élő zenével, felolvasással, ami sikeres is lehetett volna, ha ügyesebben menedzseljük magunkat.) Aztán valahogy beosont az életem ösvényén óvatosan egy Csendes Toll nevezetű alterego, aki először csak

jegyzeteket írogatott a helyi rezervátum állapotáról, aztán előállt egy könyvnyi naplószerűséggel, és amikor szépen eltemettem a könyv bevezető szövegében, nem szíveskedett ott maradni, hanem élt, írt tovább. A mai napig. És életre is kelt, a könyvbemutatón, amit szintén egyszeri alkalomnak gondoltam, de nem így lett az sem. Megszerezte magának a főszerkesztői posztot is tőlem, vagyis felesben csináljuk már, és létrejött körülötte egy fiatal harcosokból álló csapat, és kiderült, hogy az Új Forrás nem egy folyóirat, hanem egy törzs. Így lett Csendes Tollból az ipari rezervátum törzsfőnöke.

– *A költészetet is magán viseli a szerepvállaló karaktert. Úgy látom, szívesen helyezed bele magad mások személyiségébe, nézel a szemükkel, gondolkodsz, szemlélődsz az ő pozíciójukból. Mi késztet erre? A már megformált világok valósága biztonságot ad? Vagy újabb kérdéseket vet föl? Segít beágyazódni a kultúránkba? Vagy éppenséggel szembeesít mindazzal, amit ők felvetettek, de újra és újra megoldatlan maradt?*

– Van, hogy olyan nézőpontot találok, annak elmondására, ami foglalkoztat, izgat, ami más alkotón, emberen keresztül árnyaltabban bontható ki, mintha direktben mondanám, írnám meg. Lehetőségem van az azonoságok és különbözőségek ütköztetésére, ami egyfajta szellemi kalandot jelent, egy közös határsáv megteremtését. Ami az énjeink feloldásával, feloldódásával jár. Honnan Xantus, honnan Csontváry vagy Tarkovszkij, honnan Jász Attila. Nagyjából sejthető, az azonosulások mentén. Az újabb személyiségek választása mindig újabb kérdéseket vet fel, amelyektől mindig remélem az enyémeik válaszaspektusait is. Hogy ez mennyire modern tendencia, nem tudom. Ez izgat, és ezekhez igyekszem megtalálni a költészet szükséges eszközeit. Mindig is ilyen kísérletező típus voltam, egy javíthatatlan alkimista.

– *Hovatovább három éve a főszerkesztője vagy annak a folyóiratnak, melynek tizenhét esztendeig a munkatársa voltál. Miben különbözik az Új Forrás a korábbi laptól? Miben szorult megújításra? Az irodalom, a művészetek nyelve, státusza, szemlélete változott meg, és ehhez igazítottad a programodat, vagy ez a változás jószerivel a máshol is lejátszódó modernizációs kísérletekhez társul?*

– Sosem akartam főszerkesztő lenni. A hatalom, mint olyan, sosem érdekelt. Boldogan voltam egy klasszikus folyóirat szerkesztője egy megújulni kívánó társadalmi rendszerben, majd sokáig főszerkesztő-helyettes, egy nagyszerű ember, Monostori Imre mellett, aki a mai napig apafigura számomra. Csinálhattam az örültségeimet a folyóiratban. De egy megváltozott helyzetben a régi rend őre, Monostori Imre, az utolsó pillanatban átmentette/passzolta a hatalmat nekem, mert így gondolta jónak. Bízott bennem, hogy ennek a nagyon más elvárású és működésű rendszernek majd meg tudom teremteni a megfelelő Új Forrás-változatát.

Tulajdonképpen mindenben meg kellett újítani. Valamikor egy volt a fontos vidéki lapok közül, de a számolható időkben, amikor néhány folyóirat jelentette ezt a kultúrát. A jelenlegi túlkínálatból csak egyedi szemlélettel és eredeti ötletekkel tudsz kitűnni. Nincs arra mód, hogy technikailag kitűnj, vagy csak legjobb szerzőket vedd és tartsd meg. Mást kellett kitalálni. Izgalmas és érdekes tematikus számokat, blokkokat, rendezvényeket, klubot, könyvkiadást erősíteni, élő lapszámbemutatókat stb. Magát a struktúrát átalakítani, önálló kiadónak lenni, nonprofit kft-vé válni, kitörni a beszorítottságból, szellemi rezervátumot hozni létre. Ez is egy nagyon fontos része az indián törzsé válásnak. Hogy politikai vezetők egy tollvonással úgy döntenek, az eddigi minimális támogatást is megvonják. Hónapokig fizetés nélkül tengődni, hinni, hogy majd megjön, lesz támogatás. Ilyen helyzetben rögtön Űlő Bikává válsz (vagy elpusztulsz, persze), és harcolni kezdesz. Nemes és egyenlőtlen küzdelemben, de harcoshoz méltóan. És ha akarod, ha nem, puszkák ellen nyíllal, szint kell vallanod. Az indián metafora itt válik valósággá. És meg lehet a régi és mai indiánoktól tanulni, hogyan csináljuk. Hogyan maradjunk életben mindennek ellenére, és mentsük meg az identitásunkat. A márciusi Új Forrás éppen egy ilyen szám, kortárs indián költők, írók szövegeivel, Cseh Tamás indiános rajzaival.

– Csöndes, meditatív, szemlélődő költőnek, írónak ismerlek. Akikre reflektálsz a verseidben (mások mellett Csondváry, Tarkovszkij), szintén az alkotók ezen körébe tartoznak. Ám ismert a dzsesszhez, a pódiumhoz, a fesztiválokhoz való szoros és meg-megújuló kötődésed is. Gyakran és szívesen veszel részt élő műsorokban, ezeknek a szervezéséből is kiveszed a részed. Van tehát egy energikus, robbanékony éned is, amit így tudsz, így akarsz megjeleníteni? Vagy bízol a csönd hatalmában tömegben is, hangzavarban is?

– Valószínű, hogy mindig is volt egy kontemplatív énem, egy csigaházlakó, aki nélkül semmi nem úgy működne, ahogy. Ő tudja, kikkel kíván azonosulni, közösen létezni szövegekben. A dzsesszben is a meditatív vonalat kedvelem, és megtalálom, megtaláltam hozzá a szükséges partnereket. Dresch Mihályt például. Már gimnazista koromban is része volt az életemnek egy olyan közvetítő csatorna, ami még megfelelt introvertált alkatomnak. Ami furcsa, de a magam részéről elfogadtam, és mindig csak annyit vállaltam a színpadból vagy a reflektorfényből, ami nekem belefért. Egyetem alatt is voltak kísérleti műfajaim zenével, szöveggel, színpaddal, ezek fontos kudarcok voltak. Megmutatták az utat. És szeretném átvinni a másik oldalra a csöndes erejű-verziójú kultúrát, megfelelő partnerekkel, szemben a harsány médiatámogatott popularizációval. És megerősítést ad, hogy ehhez a nemes küzdelemhez mindig talállok megfelelő partnereket.

Fekete J. József író, kritikust, irodalomtörténészt, újságíró kérdeztük József Attila-díja apropóján a benne lakozó alkotó személyiségekről, a kritikairás feladatáról, regionalitásról, a fiatal nemzedékről és a díjakhoz való viszonyáról.

Az olvasóbarát kritikus és a kiismerhetetlen prózaíró

– Több személyiséggel rendelkező szerző vagy: Mihályi Czobor, Nettitia K. Froese, Lakatos F. Margit, Ephemeria Silver és maga Fekete J. József. Rengeteg kötet szerzője és legalább ennyi díj, elismerés birtokosa. Hogyan élük meg felsorolt identitásaid a két legutóbbi díjadat?

– Tavaly november végén nyertem belépést a Székely Bicskarendbe, idén márciusban meg egy hét leforgása alatt két díjat is átvehettem, egy újságíróit és egy művészetit. Kellemetlen számomra ez a helyzet, olyan, mintha önmagamot favorizálnám, pedig nem, legutóbb például kedden délután tudtam meg, hogy csütörtökön délelőtt díjat kapok. A munkahelyemen, a Magyar Szó napilapban nem is szóltam a dologról, hiszen az újságírói díjam kapcsán készített interjú még meg se jelent, s máris itt az újabb. Persze aztán meg abból lett baj, hogy nem szóltam. Mit tehetek, alapvetően szerénynek születtem. A belőlem táplálkozó „szerzők” pedig jól megférnek egymással, az újságíró örül az irodalmi elismerésnek is, az író, kritikus, irodalomtörténész meg az újságíróinak is.

– A József Attila-díj odaítélésének körülményeit továbbra is viták övezik. Mi erről a véleményed?

– Kosztolányi gondolatával élve: a díj azé, akinek adják. Ettől bővebben csupán azt mondhatom, hogy számomra az fogadható el, ha az elismerésekről szakmai testületek döntenek, és nem egy magas rangú állami hivatalnok filctolla hegyétől függ a jutalom odaítélése. Nekem azok a legkedvesebb díjaim, amelyekről nyilvánosságra hozták, hogy a zsűri szavazattöbbséggel, vagy tartózkodás mellett határozott, mert akkor biztos vagyok benne, hogy nem azért kaptam, mert kellően hozzáöregedtem, vagy éppen rám került a sor, hanem a bírálóbizottság meghányta-vetette magában a pró és kontra érveket. Az egyszólamúság egyébként is elfogadhatatlan számomra.

– *Mit ér az irodalom, ha (vajdasági) magyar? Részben egyik tanulmányköteted címére utalnék ezzel vissza, a témára, hogy egységes magyar irodalomról beszélhetünk-e?*

– Bő másfél évtizede elfordultam a magyar irodalom fősodrától, és igyekszem inkább azokra figyelni, akik a magyar nyelvi közeg periferiájára szorulva magyar nyelven írják alkotásaikat. Az idegen nyelvi környezet is befolyásolja ezen szerzők műveit, de egyéb kultúraközi áthallások is gazdagítják őket, amelyek az areális nyelvészet mentén részletesen föltárhatók. Más kutatók mellett magam is azt tapasztaltam, hogy a különböző térségekben születő magyar irodalomban voltaképpen csak a nyelv a közös. Más irodalmak esetében is létezik a közös nyelv, mégis külön beszélünk osztrák és német, francia és kanadai francia, spanyol és portugál, illetve gyarmati spanyol és portugál, angol és amerikai stb. irodalmakról.

A magyar irodalom esetében szerintem az egymástól elszakított nemzet-részek összetartozásának tudata, igénye hozta felszínre az egységes, illetve egyetemes magyar irodalom fogalomkörét, aminek legfőbb feladata a periféria és a centrum merev határainak lebontása volt. Az, hogy a Magyarország határain belül és kívül született alkotások egyenlő elbírálásban részesüljenek, ami jó és minőséges, legyen az határon innen és túl, akárcsak a rossz és fércmű is egyenlő mércével mérettesen, bárhol is keletkezett. Az egységes magyar irodalom fogalomköre ezt a küldetését beteljesítette, innentől már bátran figyelhetünk az elkülönböződésekre. Az anyanyelvi környezetben és idegen nyelvi közösségben születő magyar irodalmi alkotások egymáshoz szálazódását, illetve eltérő voltát, *másságát*, alteritását a posztkoloniális irodalomelmélet, az areális nyelvészet és a nemzetkép megképződését nyomon követő imagológia tükrében is lehet vizsgálni. Ha pedig a feladathoz az összehasonlító irodalomtudományt kell segítségül hívní, aligha beszélhetünk egységes magyar irodalomról, hiszen a szerzőknek a hagyományok iránti viszonya, nyelvi kódváltásaik, erkölcsi és esztétikai értékrendje távolról se homogén, nem egységes.

– *Legutóbbi tanulmányköteted az Ami átjön – magyar olvasókönyv. Kiadója, az Életjel egy új műfaj, a régióközi válogatás megteremtőjeként*

ajánlja az olvasónak. De a kritikus konkrét művek kapcsán beszél vagy éppen hallgat az irodalomról... Helytálló-e az említett kiadói ajánló?

– A régióköziség számomra vállalható, hiszen sokat foglalkoztam a regionalizmus vajdasági és erdélyi alapvetéseivel, az egymás mellett élő kultúrák egymásra hatásával, az irodalmi művekben megjelenő areális hatásokkal, az említett nyelvi kódváltásokkal, kulturális átszüremlésekkel, el egészen odáig, hogy az egy bizonyos régióban, adott történelmi, társadalmi, politikai, szociális körülmények közt született irodalmi szöveg mennyiben értelmezhető egy másik térség más körülmények közt élő, egyaránt magyar anyanyelvű olvasója számára. Nemegyszer voltam tanúja kibicsaklott interpretációnak, ami ismét csak ellentmond irodalmunk homogén egységként feltételezésének. Kritikusai gyakorlatom során valóban azt vallom, hogy a kritikus azzal is véleményt nyilvánít, ha hallgat egy műről. Indulásomkor nagy vehemenciával mentem neki a gyenge műveknek, mert az volt a meggyőződésem, hogy a kritikusnak helyére kell tennie a szerzőt. Később rájöttem, hogy nem ez a feladata a kritikusnak, hanem az, hogy az olvasó virtuális könyvespolcán tegye helyére a műveket. Éppen ennek a legutóbbi kötetemnek kapcsán ötlötte ki Sándor Zoltán, hogy a műfaja: *irodalmi trailer*. Igaza van, a könyvbe foglalt szövegek rövidek, nyelvezetük olvasóbarát, és azon túl, hogy elmondom bennük, számomra mi jött át az adott olvasmányból, igyekszem picit el is igazítani a tartalmat, vagy stílust, vagy hangütést illetően az olvasót, fölcsigázni az érdeklődését. Éppen ezért nem írok olyan könyvekről, amelyeket rossznak tartok, azokról ennyi – a hallgatás – mindössze a véleményem. Ebben az évszázadban, de úgy is mondhatnám, ebben az évezredben csupán egy negatív hangütésű bírálatot írtam, azt is csak azért, mert az olvasott mű, vagyis inkább szöveg ordenárésága és slendriánsága, vagyis dilettantizmusa annyira kiborított, hogy kinyílt a zsebemben a rozsdás bugylibicska, amiről már régen megfeledeztem.

– *A kritikus és az olvasó közötti kommunikációt segíti például a FISZ Olvass be! című beszélgetéssorozata. Ennek keretében bölcsészhallgatók, olvasók, kritikusok vitatkoznak egy-egy friss műről, majd az adott szerzőt is szembesítik a véleményekkel. Felülírja ez a közvetlen viszonyulás a kritika eddigi szerepét?*

– A közönség előtt folyó közvetlen párbeszéd nem ír fölül semmit a kritika iránti elvárásokból. Mindössze arról van szó, hogy a kritika benyújtotta igényt egy új módszertan, vagy egy új műfaj iránt, amiről kiderült, hogy életképes, így nem idegen az úgynevezett másodlagos irodalom palettáján. Külön örülök annak, hogy ez az új módszertan visszaemeli az oralitást az „irodalomról szóló beszédbe“.

– *Kritikáid egyaránt szólnak ismert és első kötetes írók műveiről. A tavalyi merítést hogyan összegeznéd? Mi a véleményed a vajdasági magyar irodalom legújabb nemzedékéről?*

– Tavaly is sikerült néhány nagyon színvonalas művet olvasnom, ezek zömében nem fiatal szerzők munkái voltak. Ugyanakkor a (vajdasági) fiatalok közt is megjelent néhány átütő egyéniség, úgy a próza, úgy a líra terepén. Istenadta tehetségek, első kötetesként kiforrottak, nagyon kíváncsian várom, miként sikerül majd meghaladniuk a maguk állította mércét. Azt viszont nem érzem, hogy valamiféle „új nemzedék” bukkant volna föl tartományunkban. Kétségtelenül van rá igény, mert van is ilyen szándék, hogy egy új szellemi kör alakuljon ki, ám e csoportosulás tagjaira egyelőre inkább autonóm alkotó egyéniségekre tudok tekinteni, mint nemzedékre.

– *Milyen az, amikor a kritikus prózát ír? Szigorúbb vagy emiatt magadhoz vagy átvedlesz esetleg egy másik szerzővé?*

– A kritikus elsősorban saját tapasztalataival foglalkozik, azzal, hogy folyamatosan szem előtt tartja, kinek ír, ki irányába közvetít. A prózaíró előtt föl se merül a mindenkori olvasó képe, mindvégig önmagának és önmagáról ír, aztán ha lesz olvasója, lesz, ha nem, hát nem. Gyakran fölvetik előttem, hogy bizonyos szövegeim az általad említett nevek, Nettitia, Ephemeria, Mihályi, vagy éppen Lukipela Leilani vagy Mortitia Schaegbecourt név alatt jelennek meg, noha biztosan több olvasójuk akadna, ha csupán Fekete J. József néven publikálnék, mert akkor az olvasó eleve tudná, mire számíthat, nem új, számára ismeretlen szerző művével találkozna. Én viszont nem szeretném, ha az olvasó tudná, mire számíthat. Lehet, hogy ez abból ered, hogy magam is szeretem felfedezni a számomra ismeretlen szerzők műveit. Esetemben ezeket a más név alatt közölt szövegeket nem ugyanaz a személy, a kritikus vagy irodalomtörténész írja, hanem minden név önálló alkotót takar, amit/akit éppen a születő szöveg karaktere hoz létre és éltet. Kétségtelen, hogy amíg a prózaszerző ír, a kritikus is a vállá fölé hajol, és belepislog a képernyőbe, de nem pofázik bele a másik munkájába. A megszületett írásról majd más műtész mondhat csak véleményt.

– *A Magyar Szó vajdasági napilap munkatársa vagy. Nemrég a Vajdasági Magyar Újságírók Egyesületének szakmai díját vehetted át, tavaly a Napleány újságírói díjat, és az elmúlt évek mérlegéhez tartozik még, hogy Bácsgyulafalva, a szülőhelyed arany emlékérmét, Zombor, a lakhelyed köszönő oklevelet adományozott neked. Megalapítottad a zombori Berta Ferenc Zsebszínházat, az egyetlen olyan egyesületet Vajdaságban, amely magyar nyelven közvetíti a kortárs művészet és*

tudományértékeit. Vagyis egyértelműen kötődsz a régióhoz, a tájhoz. Készül-e ezt a kötődést tematizáló munka?

– Nyugat-Bácska a múltjával és jelenével meghatározó élményem és létmeghatározó közegem, talán patetikusan hangzik, de maga az Élet. Éppen ezért egyik énem, Mihályi Czobor a közelmúltban fejezett be egy történetfüzért *Angyali rozetta* munkacímrel, aminek egyik hőse Zombor, Nyugat-Bácska fővárosa, a másik pedig a régió sajátos szellemét egyéni módon megélő férfiember, akinek életes kalandjai az intimitás határait feszegetik. A másik dolog, ami foglalkoztat, az említett regionális egybekapcsolódás, illetve elkülönülés tapasztalata a magyar irodalomban, erről írok egy terjedelmesebb tanulmányt. Egyelőre ott tartok vele, hogy időről időre előveszem, mert hát időközben olvasni is, újságírni is kell, és a Zsebszínházat se hanyagolhatom el.

Lennert Móger Tímea

Gy. Horváth László az egyik legsokoldalúbb magyar műfordítóként részesült József Attila-díjban. Neki is köszönhető, hogy magyarul olvashatunk Woolfot, Updike-ot, Agatha Christie-t, Burgesst, Capote-t, Jerofejevet – és a névsor még hosszan folytatható. Múltról és jelenről, kihívásokról és felfedezésekről kérdeztük.

A fordító kalandor

– Úgy vélné az ember, műfordítóként József Attila-díjat kapni még nagyobb elismerés, mint íróként-költőként, hiszen kevesebb fordítót jutalmaznak vele, mint írók. A szakma is így vélekedik?

– Egy műfordítónak tényleg a József Attila-díj a szakmai csúcs, meg is becsüljük nagyon, már csak azért is, mert írókkal, költőkkel kerülünk általa egy rangra, tehát olyan alkotókkal, akiknek külföldi pályatársait mi „csupán” kiszolgáljuk. A komoly műfordítók között nagyon nagy az ázsíója a díjnak, hatalmas megtiszteltetés. Számomra külön öröm, hogy az idei, kevesebb díjazott közé jutottam be, az eddigi tizenhárom helyett mostantól ugyanis csak heten vehetik át évente a József Attila-díjat.

– Sokan úgy látják, épp ezek miatt egy kicsit „igazságtalan” a díjazás rendszere. Ön szerint sem elég megbecsültek a fordítók Magyarországon? Vannak-e esetleg követendő külföldi példák?

– Attól függ, hogyan nézzük. Az angolszász világban nem tudok elképzelni olyan fontos állami irodalmi díjat vagy kitüntetést, amelyet műfordító is megkaphatna. (Hilary Mantelnek és sok írótársának például CBE-je, OBE-je* van, de mondjuk Kosztolányi fordítója aligha számíthat ilyesmire.) Lehet, hogy máshol előfordul, nem tudom. Magánalapítású fordítói díjak, egyetemiek és egyebek persze vannak, ebben viszont mi tényleg vajmi keveset tudunk felmutatni. Ismereteim szerint nálunk egyetlen ilyen van, a Wessely-díj, amelyet az Európa Könyvkiadó hajdani irodalmi vezetőjének, Wessely Lászlónak a hagyatékából alapítottak (ő maga is jeles műfordító volt, lásd például Babel *Lovashadserege*), ezt az Európa kuratóriuma ítéli oda évente-kétévente.

– Angol és orosz nyelvből is fordít, ami egy igen szerencsés párosítás. Hogyan alakult így a pályája? Közelebb áll-e valamelyik kultúra a szívéhez?

– Én világleletemben angolos szerettem volna lenni, sőt angolos műfordító már hatodikos korom óta, éppen ezért legszívesebben angol–magyar szakra jelentkeztem volna, de akkoriban, 1969-ben jóakaróim azt mondták, biztosabban bejutok az ELTE-re onnan a világ végéről, a rábaközi kis faluból, ha az oroszral párosítom az angolt, arra a szakpárra több diákot vesznek fel. Így tettem, és nem bántam meg. Sőt, első babérjaimat éppen az orosz tanszék műfordítói pályázatain arattam. Egyébként angломán vagyok, a brit és az amerikai irodalom bűvöletében élek évtizedek óta, ebben a világban én tökéletesen otthonra találtam. De valahányszor eszembe jut Puskin, Tyutcsjev, Turgenyev, Tolsztoj, Mandelstam, Ahmatova, Blok, Cvetajeva, Paszternak, a szívem mélyén tudom, nincs nagyobb kultúra az orosznál. A *Háború és béke* a világirodalom páratlan nagyregénye, olyan más népeknek nincsen. Turgenyev elbeszélései, prózaversei felülmúlhatatlanok.

– Ön esszéíróként is jelentős művek szerzője – szépírói ambíciói soha nem voltak?

– Fiatalkoromban verselgettem, de aztán felhagytam vele. Túl sok nagyszerű fiatal magyar költő volt akkoriban, hozzájuk kellett volna mérnem magam...

– A rendszerváltás előtti zártságban számolhattak-e kulturális lépéselőnyökkel a műfordítók, és hogyan nyilvánult ez meg?

– Talán nagyobb volt a becsülete a fordítóknak, mert a kevesebb (és egytől egyig állami) kiadó szigorúbban rostált, a szerkesztési munkálatok is ráérősebben zajlottak, s aki hosszú távon munkákhoz jutott, az már eleve ezt is elismerésnek tekinthette. Az Európának, a Magvetőnek szépirodalmat fordítani tisztesség volt. Másfelől akkoriban még igen nagy ritkaságnak számított, ha egy műfordító például József Attila-díjat kapott. Talán Karig Sára volt az első, 1986-ban. Egy különbséget viszont említhetek: a kritikák valamivel (nem sokkal) többet foglalkoztak egy mű kapcsán a fordítóval, a fordítás minőségével.

– Ön tavalyig az Európa Kiadó főszerkesztőjeként is dolgozott. Miként tájékozódhat egy vezető szerkesztő a mai könyvpiacra, vannak-e kifejezetten hazai preferenciák a világirodalom szempontjából? Mennyiben döntöttek a marketingszempontok?

– A szerkesztők úgyszólván napi kapcsolatban vannak a világ összes fontosabb irodalmi ügynökségével, könyvvásárokat járnak, kiadói

katalógusokat kapnak és böngésznek, meg persze rengeteg külföldi újságot néznek át – és versenyt futnak a konkurenciával, ki tesz előbb ajánlatot egy-egy ígéretesnek látszó műre, vagy éppen ki nyeri meg az egyre gyakoribb licitálásokat. És természetesen sok-sok könyvet olvasnak: gyakran ötvenből-százból választják ki azt az egyet, amelyet a hazai piacon is esélyesnek gondolnak. Aztán hogy bejön-e vagy sem, arra szinte mindig csak fifty-fifty alapon lehet fogadni, reklám és marketing ide vagy oda, még ha ez egyre fontosabb is a mai üzleti környezetben. Ez már csak egy ilyen szakma. Amúgy kicsi a világ, és egyre szűkül: nem igazán vannak hazai preferenciák. Hol vannak már az olyan pikantériák, amikor azon kellett izgulnunk, hogy Joseph Heller *Valami történt* című regényét hogyan fogadja majd, no nem az olvasóközönség, hanem a pártközpont kulturális osztálya, hiszen a benne ábrázolt mindennapok, magánéletbeli és munkahelyi viszonyok egyáltalán nem különböznek olyan nagyon az elképzelt szocialista erkölctől? Tény, nem örültek neki az elvtársi morál őrzői. Az olvasók annál inkább.

– *Vannak-e olyan szerzők, akiknek Ön szerint nagyon hiányzik a magyar fordítása?*

– Vannak, persze, annak ellenére, hogy régebben tényleg szisztematikusan igyekeztünk kiadni mindent, amit értékesnek tartottunk, meg persze amit lehetett. Nagyon hiányzik William Faulkner és Henry James teljes életműve, utóbbinak éppen a legfontosabb, kései regényei, de említhetném Szolzenyicin *A vörös kerék* című hatalmas regényfolyamát, amelynek csak az első két kötete olvasható magyarul, vagy éppen az irodalmi szentimentalizmus egyik magnum opusát, Samuel Richardson *Clarissa* című roppant levélregényét, és a japán Misima Jukio *A termékenység tengere* című tetralógiáját, a 20. századi irodalom egyik legkiemelkedőbb alkotását is.

– *A rendszerváltást követően nagyon „felhígult” a fordítói szakma, a beözönlő, főleg angol nyelvű ponyvaáradatot boldog-boldogtalannal fordították. Hogy látja a jelenlegi helyzetet, szükséges-e védeni a minőséget, vagy a szakma úgyis „megvédi önmagát”?*

– A szakma nem védi, nem is védheti meg önmagát, amíg lesznek kiadók, amelyek fillérekért foglalkoztatnak nyelveket éppen csak alapszíntén ismerő boldogtalan „fordítókat”. Ez a folyamat huszonöt éve töretlenül zajlik, és nem látni a végét. E tekintetben igen pesszimista vagyok.

– *Ön olyan világirodalmi nagyságok „magyar hangja”, mint Poe, Bernard Shaw, Capote, Updike, Agatha Christie, Joseph Conrad, Jerofejev – és csak töredékét említettem a neveknek. Soha nem volt „lámpalázás” az ikonizált szerzőktől? Akadt-e olyan, akinek az átültetése a kulturális különbségek miatt áthidalhatatlannak látszó problémákat okozott?*

– A fordító kalandor, az izgalmak, a kihívások éltetik. Úgy veti bele magát a feladatba, mint Livingstone a fekete Afrika mélyébe, remélve, hogy a Nílus forrásvidékével a „markában” bukkanhat majd elő. Néha persze megesisik, hogy egy Stanley-nek kell utánaeriednie. (De hát erre valók az igazán jó kiadói szerkesztők.) Ami a kulturális különbségek áthidalhatatlanságát illeti, hadd idézzem büszkén D. Magyar Imrét, aki ezt írta Basó-kötetéről: „Idegen kultúra nincs, csak távoli vagy ismeretlen, amit meg lehet (kellene) ismerni, s ha megismerjük, rögtön kiderül, nem is olyan távoli. A japán kultúrával való ismerkedéshez kiváló alkalom Macuo Basó 333 haikuja, amik nagyon szép és különlegesen gondos kiadásban jelentek meg Gy. Horváth László és Tandori Dezső fordításában... A tömören gazdag jegyzetekben ott vannak az eredeti japán szövegek is. A kis kötet elsősorban Gy. Horváth László munkáját dicséri.”

– *Vannak-e különösen kedves szerzői, netán személyes ismeretségek, barátságok kialakultak-e az évek során külföldi szerzőkkel?*

– Azok közül, akiktől fordítottam, nagyon szeretem Virginia Woolfot, Truman Capote-t, V. S. Naipault, John Fowlest, John Updike-ot, Richard Brautigant, Marina Cvetajevát, Basót, Muraszaki Sikibut. Egyebekben ebédeltem-konyakoztam E. L. Doctorow-val, vacsoráztam Salman Rushdie-val, beszélgettem Susan Sontaggal, Ámosz Ozzal, az Amerikából a 90-es években haza-hazalátogató Aczél Tamással, az 1940-es években magyar politikusokat mentő Christopher Felixszel vagyis James McCargarral, az amerikai OSS, majd a CIA ügynökével, a nagy utazó és remek útleíró Patrick „Paddy” Leigh Fermorral, aki nagyon szeretett minket, magyarokat, kísérgettem Magyarország-szerte Malcolm Bradburyt, leveleztem igen sokakkal, egy kötetre való levelet őrzök például régi kedves barátomtól, Graham Shelbytől, akinek történelmi regényei igen népszerűek voltak a 70-es, 80-as években.

– *És min dolgozik jelenleg? Vannak-e vágyott tervei, akár a szerkesztői, akár írói-fordítói munkák terén?*

– Pillanatnyilag éppen David Benioff egészen egyedi regényét, a *City of Thieves* fordítom, amely egy zsidó kamasz és egy kozák fiatalember valószínűtlen, egyszerre mulatságos és megrázó kalandjairól szól a blokád alá vont Leningrádban és környékén. Tervek vagy inkább vágyálmok? Lásd például a fenti „hiányzók” bármelyikét. De attól tartok, nem olyan időket élünk, amikor ezek rentábilisak lehetnének...

Laik Eszter

Nagy Gábor költőt, irodalomtörténészt, szerkesztőt kérdeztük József Attila-díja apropóján az online világról, Adyról, Baka Istvánról, a sárvári táborokról, a slam poetryről és a legfiatalabb költőgenerációról.

„A kortárs irodalomban szinte mindenki sárvári”

– Néhány éve a Tokaji Írótáborban nagyon leegyszerűsítve azon vitatkoztunk, hogy mennyire életképesek és milyen értéket képviselnek hosszú távon az online irodalmi folyóiratok. Te akkor elég kritikus voltál az internetes világgal szemben. Változott azóta a véleményed?

– Azt is elmondtam akkor, hogy én is rá vagyok utalva ezekre a fórumokra, ha az irodalmi eseményekről hírt akarok kapni. Továbbra is úgy látom azonban, hogy az internet nem a nyelvi igényesség és alapos szöveggondozás terepe. Természetéből következően nem lehet az. A névtelen kommentelők pedig gyakran azt is tönkreteszik, ami érték: beköpi, mint húst a legyek. Az irodalmijelen.hu összeállítása a díjazottakról – még ha itt-ott vitatható hangnemű is volt – fontos információs funkciót töltött be; ám mindig felmerülnek a habokból a kloáka-perspektívájuk, akik az irigység és gyűlölet árjában sodródnak honlapról honlapra. Egyikük rólam vélte fontosnak közölni, hogy valamelyik politikai kompániája kloákáján küzdöttem fel magam. Én, akit ugyanennek a kormányzatnak idején kétszer húztak ki a kuratórium által megszavazottak közül... De nincs ezen mit bosszankodni, az internet is csak egy eszköz, lehet használni erre is, arra is, virtuális otthona lehet úrkutatónak, gyöngyfűző csodabogárnak, a szellemi emelkedettség távlatosságának és az erkölcsi toprongyok kloáka-perspektívájának.

– *Ahhoz képest elég komolyan vezeted a honlapodat, amely antológia is egyben. Miért érzed fontosnak, hogy verseidet ilyen formában is közöld?*

– Valóban, van egy egyszerű, statikus honlapom. Azt látom, véletlenszerűen is olvasóra tehet így szert az ember. Van, aki a „nimfa papagály (sic!) betegségei“ keresőszóval kerül az oldalamra, s aztán kíváncsiságból bele-belenézeget, elolvas esetleg egy-két verset is. Fiatal költők is keresnek meg a honlapom alapján, az utóbbi időben így bukkantam két ígéretes tehetségre is. Nem várok sokat egy honlaptól; ez is csak egy eszköz, ne várjunk tőle csodákat, szerény célokra azonban jól használható.

– *Ha az olvasónak egyetlen Nagy Gábor-kötetre lenne ideje, melyiket ajánlanád? Miért éppen azt?*

– Erre szinte mindig az éppen utolsót szokás mondani. Ám én nem csak azért ajánlanám a novemberben megjelent *Héthatár* című kötetemet, mert nemrég vágtuk el a köldökzsinórt – a Parnasszus Kiadónál jött világra –, hanem mert komolyan úgy gondolom, hogy sok szempontból a legfontosabb könyvem. Az előzőek közül az *Átok*, *balzsam* és az *Angyalaid mind repülni tudnak* többféle oldalamat mutatja meg, ehhez képest a *Héthatár* kevésbé változatos, egyneműbb kötet, de számomra fontos poétikai alakulások, változások foglalatla.

Ja, és röpké másfél óra alatt elolvasható...

– *Egyik hozzászóló sérelmezte, hogy rögtönzött antológiánkba az Új évszázad Hunniája című versedet válogattuk be, amelyben Ady Endrét ébresztgeted. Nekem azért is érdekes ez a versed, mert a „kúnfajta, nagyszemű legény“-ről eléggé megfélekedtek a rendszerváltás után. Most viszont nyomokban kezd újra előkerülni. Van-e reális esélye egy Ady-reneszánsznak? Egyáltalán jelent-e bármit a kortárs költészetben Ady öröksége?*

– *Ady Endre ébresztése* címmel jelent meg, még az *Angyalaid mind repülni tudnak* kötetemben, egy ciklusnyi versem. A politikai, társadalmi folyamatok kétségbeejtő irányt vettek akkoriban, s kézenfekvőnek tűnt Adyhoz fordulnom: nem a politikailag meglehetősen elvakult és olykor szélkakas publicista Adyhoz, hanem Ady költészetéhez. Mások is megtették ezt, hasonló helyzetekben: „Nekem Ady Endre ostroma tetszik“, írta Nagy László majd négy évtizede. Térey János költészete is sok szálon kapcsolódik Adyéhoz. Minden jelentős művészi teljesítménynek van esélye reneszánszra: időről időre újraolvassuk, újrafogalmazzuk a nagy művekhez fűződő viszonyunkat – e nélkül nem maradnának meg értéknek. Mondhatni,

ez a művészetek, az irodalom létmódja. Nem tudom, mennyire hat elevenen Ady öröksége a legfiatalabbaknál – nemzedékem nem egy költője számára fontos. És fontos lesz más nemzedékek számára is, minden bizonnyal másképpen és más okból.

– Kiket tartasz legfontosabb mestereidnek? Olyan értelemben, mint író- vagy költőelőd, és olyan értelemben, mint a klasszikus mesterfigura, akivel néha leülhetsz vagy leülhettél beszélgetni.

– Az én hihetetlen szerencsém az volt, hogy gyerekkoromban megismerkedtem Baka Istvánnal. Mesteremnek nevezhetem, miközben – bár apám-korú – barátom volt. Halála után Görömbei András és Nagy Gáspár voltak szellemi iránymutatóim. Sokat tanultam Oláh Jánostól, Mezey Katalintól, Pécsi Györgytől. És hosszan sorolhatnám még. Manapság például Kiss Benedek, Jánosi Zoltán vagy Ágh István egy-egy elejtett szava, tanácsa jelent visszaigazolást, útmutatást.

Meghatározó klasszikusként nehéz néhányat kiemelni. Indulásomkor József Attila, Nagy László és Weöres Sándor voltak számomra a legfontosabbak. Nemrégiben Szabó Lőrinc volt rám váratlanul erős hatással, most éppen Szécsi Margit, Hervay Gizella köteteit veszem elő újra meg újra.

Elősorban azonban regényolvasó vagyok. Jókai Mór, Mikszáth, Móricz, Szilágyi István, Tunström, Maalouf, Akszonov, Márquez, Vargas Llosa stb. – és mindenekelőtt Dosztojevszkij, Dosztojevszkij, és mindenekfelett az Ördögök...

– A doktori disszertációd Baka István költészetéről írtad. Miért éppen a szegedi költőre esett a választásod?

– Erre részben már válaszoltam is; az persze kevés lett volna, hogy mint embert ismerem és szeretem: a motiváció lényege az volt, hogy a kilencvenes évtized egyik legnagyobb költőjének tartottam, tartom ma is. Sajnos csak az első két tanulmánykísérletemet ismerhette, még a szakdolgozatomat sem olvashatta már...

– Úgy érzem, ma Baka István költészetének recepciója hullámvölgyben van. Az évenként megrendezett szavalóversenyen kívül ritkán fordul elő mottókban, tanulmányokban, beszélgetésekben. Hogyan tartható fenn egy kiváló, de feledésben lévő költő emlékezete?

– Ez nagyon összetett kérdés, még az irodalmi intézményrendszer működésén is túlmutat. Baka István esetében ki kell hogy egészítsenek: van évente egy Baka István Alkotótábor, ahol kisdiákok ismerkednek a művészetekkel – egy ízben magam is vezettem egy költőcsoportot – , volt középiskolás tanulmányíró-verseny a műveiből, én magam több

rá emlékező konferencián vettem részt, a Tiszatáj életműkiadást szentelt neki, Borsodi L. László disszertációt ír a költészetéről...

Az írók hátramaradó családja többnyire megteszi, amennyit a lehetőségek megengednek. A többi? Pénzkérdés, gazdasági kérdés, mondhatnánk, de még több múlik a kultúrában dolgozók odafigyelésén. A Nagy Megoldó azonban végül is az idő: az olyan elsőrangú költői – és prózai! – életművek, mint a Bakáé is, nem avulnak el, legfeljebb olykor a háttérbe húzódnak, hogy aztán újra felragyogjanak. Mondhatni, ez meg – a rájuk irányuló figyelem váltakozása, hullámmzése – a műalkotások, az irodalmi művek természetes létmódja.

– Gyakran részt veszel a fiataloknak szóló sárvári írótábor szervezésében, zsűrizésében. A költészet egyik megújulását sokan az úgynevezett slam poetry-ben látják, ami „újra szexivé tette a költészetet“. Te hogyan viszonyulsz a slam poetry-hez?

– Nem tudtam, hogy a megújuláshoz szexinek kell lenni... Komolyra fordítva a szót: a ma ismert és elismert középgeneráció nagy része megfordult Sárváron. A kortárs irodalomban szinte mindenki sárvári... Jó érzés látni, hogy mennyi tehetséges diák van a középiskolások között. S közülük a legjobbak, ha komolyan veszik magukat, az évek során költővé, íróvá válnak. A szlemmerek nem veszik magukat annyira komolyan, de ez nem is az a műfaj. Engem egyébként hidegen hagy a slam (a poetryt méltatlannak tartom az attrakció megnevezéséhez). Cirkuszi mutatvány, bűvészkedés. Homokba rajzolás. Jó játék, biztosan, sokaknak tán szellemi kielégülést is nyújt, és ez nem baj. Az egyik szlemmert, Simon Marcit még diákkorából, Sárvárról ismerem. S olvastam az első verseskötetét: ígéretes indulás. Ha valaki jó költő, teljesen mellékes, hogy szabadidejében dalszövegeket ír, punkzenekarban ugrabugrál vagy éppen megtanul visszafelé beszélni.

– Egy ideig az Írók Szakszervezetének titkára voltál. Olyan ez a testület, mint valami fantomszervezet. Nem nagyon hallani róla, a tetteiről sem, de néha egy-egy kormány elleni petíción feltűnik a nevük. Mesélnél arról, hogy titkárságod idején hogyan képviselte a szervezet az írók érdekeit?

– Az Írók Szakszervezetét a kultúrpolitika próbálta hosszú éveken át fantomszervezetté tenni: sokáig egy fillérrel sem támogatták pályázatait. De ne feledjük: (részben) az Írók Szakszervezete égisze alatt jön létre a sárvári pályázat és tábor. Tehát fontos szerepet tölt be a tehetséggondozásban. Anyagi lehetőségeinek maradékát nehéz sorsú írók egyszeri támogatására, megsegítésére fordítja. Alkalmanként konferenciák szervezésébe is besegít. A majdnem-semmiből talán elért a szervezet olykor majdnem-valamit.

– 2011 augusztusáig a Tokaji Író tábor kuratóriumának tagja voltál. A tábor évről évre egyre kevesebb fiatal vonz, egyre belterjesebbé válik. Hogyan kerültél ki a kuratóriumból? Milyen reformelképzeléseid vannak a táborról – immár inkább kívülről, nem pedig szervezőként?

– A kuratóriumból ugyanúgy kerültem ki, mint a szakszervezet titkári pozíciójából és a Magyar Írószövetség választmányából: lemondtam. Részben belső intézményi konfliktusok miatt, részben magánéleti okokból. A „belterjesség” furcsa kifejezés; nem minden irodalmi tábor ilyen egy picit: belterjes, „nekünk-való”? Hogy a fiatalokat mi vonzza és mi nem, hová és hová nem, van róla valamennyi elképzelésem, de a mai pösze-píszí világban, vagy más kifejezéssel a hallgatási spirál divatja idején inkább nem próbálom meg kifejtetni. A táborral kapcsolatos reformötleteléshez meg, a lemondás után, úgy érzem, nincs jogom.

– A Hitel szerkesztőjeként milyen értékek mentén válogatsz a szövegek között?

– Én a Szemle rovatot szerkesztem, tehát főként kritikákkal, olykor tanulmányokkal foglalkozom. Elsősorban a Hitel hagyományaihoz kötődő írók könyveiről, másodsorban minden, számunkra valamilyen szempontból érdekes vagy értékes szerzőről vagy könyvről igyekszünk írni, még akkor is, ha a szerző nálunk nem publikál. És kitekintünk az irodalom szűk köreiből a társadalomtudomány több ágára is. A Hitel számára fontos értékeket nem nagyon kellett újrafogalmaznunk; Illyés Gyula lakásán született meg a lap indításának gondolata, s az egyik alapító, Csoóri Sándor máig főszerkesztőnk. Illyés, Németh László, Nagy László, Sütő András, Görömbei András, Csoóri Sándor, hogy csak néhány nevet soroljak: aki az életművüket, esszéikben megfogalmazott gondolataikat ismeri, az a Hitel értékrendszerét is bemérheti nyájából.

– A legfiatalabb költőgeneráció közül kik azok, akikre érdemes figyelniük? Miért éppen rájuk?

– A legfiatalabbak közül – amennyire időnk engedi – mindenkire érdemes figyelni. Mert ilyenkor még nem tudni, kiből lesz író. Sárvár révén én szinte mindenkit a kezdetek kezdetétől ismerem, Györe Boritól, Bajtai Andrástól Krusovszky Dénesen át Lázár Bence Andrásig, Kerber Balázsig. De hogy kiből mi lesz, kiből lesz igazi költő, író, többnyire huszonöt, harminc tájékan dől csak el. Hadd említsek most csupán két nevet: Falusi Márton költőt és Csender Levente írókat nagyra tartom. Beváltották a hozzájuk fűzött reményeket.

Véres komolytalanságok

Bárdos József rovata

STEFAN HEYM

NEKEM VAN IGAZAM

Igen, mindig Stefan Heymnek van igaza. Ezt onnan tudom, hogy a lányom ideadta olvasni az egyik humoros könyvét, amelynek az volt a címe, hogy mindig a férfiak a hibásak. És akkor én azt gondoltam, hogy azért adta ide nekem olvasni ezt a könyvet, mert így akarta utólag, mintegy jelképesen értésemre adni, hogy a múltkor, amikor úgy nézett ki, hogy én vagyok a hibás azért hogy borzasztóan összevesztünk, már nem tudom, hogy éppen miért, és én üvöltöztem és becsaptam rá az ajtót mert nem akarta elismerni, hogy nekem van igazam, már csak azért is mert mégiscsak idősebb vagyok és előbb is születtem, és persze így sokkal tapasztaltabb vagyok. És a feleségemnek nem volt igaza, amikor azt mondta, hogy te képtelen vagy értelmes érvekkel vitatkozni és az különben sem érv, hogy te vagy az idősebb, mert a lányod hogy is születhetett volna előbb, mint te. Na ugye, mondtam neki, de akkor persze nem hallgattak rám, úgyhogy most nagyon jól esett, hogy a lányom utólag, mintegy jelképesen, de mégis elismeri, hogy nekem volt igazam.

És én jókat röhögtem a Stefan Heym könyvén, mert nyilvánvaló lett, hogy a nőekkel van a baj, és végig nagyon elégedett voltam magammal, amit nem kellett volna, a feleségem mondta is, hogy most mitől vagy úgy oda, amikor máskor meg nem győzlek kiráncigálni a depresszióból. Amiről már megpróbáltam neki elmagyarázni, hogy az nem depresszió, hanem alkotói válság, amelyre nekem néha szükségem van, mire ő azt mondta, hogy a néha és az állandóan az nem ugyanaz. De én csak nevettem, mert teljesen elmúlt a depresszióm, ami valójában csak alkotói válság, amire nekem szükségem is van, de nem szóltam semmit, mert azt mégse mondhattam neki, hogy azért van jó kedvem, és attól vagyok feldobódva, hogy a lányom, ha utólag és jelképesen, de azzal, hogy

ideadta a Stefan Heym könyvét, mégiscsak elismerte, hogy nekem volt igazam, és hogy nem mindenért én voltam a hibás, amikor üvöltöztem és becsaptam rá az ajtót.

De aztán a lányom ideadta olvasni Stefan Heym egy másik könyvét, aminek már a címe is furcsa volt, hogy mindig a nőnek van igaza, és én még el se kezdtem olvasni, máris tudtam, hogy ez nem lehet igaz, mert hiszen hát a múltkor, ha utólag és jelképesen, de a lányom is elismerte hogy nekem volt igazam, amikor üvöltöztem és becsaptam rá az ajtót, tehát mégse lehetett neki, mármint egy nőnek igaza. Mert én igenis rugalmas gondolkodású férfi vagyok, aki képes belátni, ha netán téved valamiben, és nem igaz amit a feleségem mondott a múltkor, hogy olyan csökönyös vagy, mint egy számár, és megveted mind a négy lábadat a földön, és se té, se tova és nem vagy hajlandó egy jöttányit sem engedni.

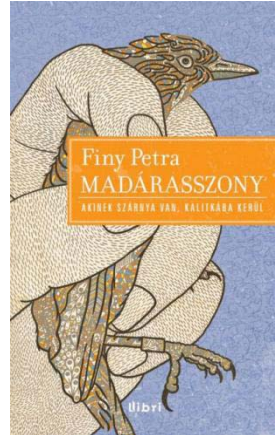
És az sem igaz, hogy én nem érthetek mindenhez, mert én legalább olyan jól értek a dolgokhoz, mint az a miniszter, aki még életében nem látott se iskolát, se kórházat, mert valami tűzoltósági lélekmentő vagy lélekgyógyászati tűzoltó volt korábban, de amikor kinevezték fő iskolamesternek és egyúttal rábízták az egészségügyet meg a társadalmi felzárkózást, ráadásnak még a drogprevenციót meg a preventív drogozást is, azt mondta, hogy ez őt nem zavarja, mert ő is fel van zárkózva, és különben is legalább olyan jól ért mindenhez, mint a miniszterelnök, aki őt kinevezte és ebben lehet, hogy igaza is volt neki. De a feleségem azt mondta, hogy ha ennyire nem hiszel a szakértelemen, akkor holnaptól főzzed te az ebédet, én meg majd csak állok a konyhaajtóban, és nevetek, amikor azt hiszed, hogy a bor meg só az a borsó, nem is szólva a borecetről, amit meg nyilván összekevernél az ecetes borral. De én nem hagytam, hogy eltérítsen a politikai tapasztalataimra alapozott meggyőződésemtől, és meg is magyaráztam neki, hogy attól, hogy nem tudok főzni, konyhafőnök még nyugodtan lehetnék és ő meg főzne abban a konyhában, és akkor ott is úgy lenne minden, mint ahogy nálunk általában szokás, hogy aki ért hozzá, az csinálja és az ügyse ér rá dirigálni, azért van neki főnöke, mindjárt akár több is. Ez alól csak egy kivétel volt eddig, amikor az Örökkévaló megteremtette ezt a világot, mert ő csak parancsolt a mindenségnek, de azzal egyúttal meg is alkotta a világunkat, mégpedig pusztá akarattal. Úgyhogy nekem ne jöjjön senki azzal, hogy szakértelem kell meg más ilyen értelmiségi trükkök, mert a világ nem azoktól megy előre, hanem a szilárd elhatározástól és az akarattól, és azt a feleségem is elismerte, hogy szilárdság meg akarat az van bennem elég.

De persze mit sem ér az egész, mert a múltkor is, amikor nagyon akartam volna valamit, már nem is tudom, mi volt olyan fontos nekem

akkor éppen a feleségem azt mondta, hogy ha annyira akarom, hát üljek az akarok farkára, de őt hagyjam békén. Ami nagyon nem volt szép tőle, és én el is határoztam, hogy az Örökkévaló segítségét kérem, mert az mégsem helyes, ha egy asszony így beszél az urával, amikor ilyen fontos dologról van szó, már nem emlékszem, mi is volt annyira fontos nekem akkor éppen, de aztán mégis meggondoltam magam, mert eszembe jutott, hogy mit tennék az Örökkévaló helyében, ha a teremtményeim minden ilyen pizslicsáré ügyben hozzám szaladgálnának segítségért.

Végző soron persze mindez nem számít, csak az, hogy kinek van igaza, mert az igazság mindenk fölött, és most utólag, mintegy jelképesen elgondolom, ugyanúgy, ahogy a lányom jelezte nekem, hogy mégiscsak nekem volt igazam, amikor üvöltöztem és becsaptam rá az ajtót, már nem emlékszem, akkor éppen miért, de nyilvánvalóan jó okkal, mint ahogy bizonyosan Stefan Heymnek is igaza van abban, hogy ilyen bátran és egyértelműen megmutatta, hogy igenis mindig a nőkkel van a baj, és csak a férfiaknak lehet igaza. És ne mondja nekem senki, hogy ez férfisovinizmus meg macsó gondolkodás, mert én nagyon is modern gondolkodású ember vagyok, és a barátaim, akikkel néha összejövünk, amikor az asszonyok éppen eltűntek valahová vásárolni vagy fodrászhoz vagy a Teremtő tudja csak éppen hová, ők is annak tartanak, és mind nagyon kedveljük a nőket, én személy szerint egyenesen lelkesedem értük, a feleségem szerint túlságosan is, és azt mondja, hogy a te korodban már nem is illik ennyire kedvelned őket, de én tudom, hogy nekem van igazam és ebben aztán végképpen nem lehetek én a hibás. Na.

Finy Petra *Madárásszony* című könyvének impozáns borítója mögött neurotikus és ködös gondolatok bujkálnak. Az eddig gyerekkönyveiről ismert szerző műve néha giccsbe, néha funkciótlan vulgaritásba csap át.

Egy szárnyaszegett regény

Az olvasáselméleteknek köszönhetően egy évtizeddel ezelőtt épp annyi figyelmet fordítottunk a könyv testére, mint amennyire manapság úgy teszünk, mintha nem befolyásolná a külső a szöveghez való hozzáállásunkat. Ez természetesen nagyban összefügg a könyvpiac nehéz helyzetével, melynek ismerete e tekintetben elvárásmentessé, elnézővé teszi a szépirodalomhoz megrögzötten ragaszkodó olvasót. Gyakran már csak akkor tűnik fel a hiány, amikor meglepődünk egy-egy igényes kiadványon, amikor nem várt örömmel tölt el minket, hogy létezik még könyvgondozás, vannak még hozzáértő, elhivatott bábák.

A Libri Kiadónak jó a marketingje, törekednek a külső és a belső összehangolt eladhatóságára. Az eddig főként gyerekkönyveiről ismert Finy Petra felnőtteknek szánt első műve, a *Madárásszony*, meglepően szép kivitelezésű, látványra és tapintásra is gyönyörködtető könyv, tipográfiája pedig – a betűtípustól a sortávolság és a margók megválasztásáig – messzemenően, sőt kényeztetően olvasóbarát. Olyannyira, hogy a fülszöveg kissé „teleshop“-os szóhasználatán is csak mosolyogva („soha nem látott gazdagságban táruul az olvasó elé“, „egyedülálló vállalkozás“), örömmel adjuk meg magunkat a jól kidolgozott stratégiának, fel sem merül, hogy a „valódi termékben“

csalódhatunk. A retorikában az indokolatlan túlzás azonban mindig veszélyes csapda, mert a hiteltelenség érzetét kelti, ami mindkét fél számára a legnagyobb veszteség – és a téma halála.

Bár kezdetben feleslegesnek tűnik a fülszöveg kiemelése, hogy a kezünkben tartott mű „*felnőtt regény*“, a második oldalon már csalódottan tapasztaljuk ennek szükségességét. Itt szembesülünk az egyik legnagyobb hibával: a szerző nem tud mit kezdeni a felnőtt irodalom nyelvével. Mondatain túlságosan érződik a gyerekeknek-írás rutinja utáni erőlködés, az útkeresés, melynek célja valószínűleg egy új írói hang megtalálása. Így azonban csak olvasottságának tapasztalatai keverednek az eddig jól bevált, kiskorúaknak szánt praktikákkal. Például a következő részben: „*Szóval megyünk a homokbuckához, jobbra fenyőerdő. Meg nem mondom, milyen. Homoki fenyő. Pinus bucka. Na jó: pinus nigra.*“

A történet középpontjában álló Linger Lea a húsz évvel azelőtt öngyilkos anyja történeteire vadászik („*Hallottam apádtól [...] hogy mániákusan gyűjtöd az emlékeket vele kapcsolatban.*“), s mint aki a feltoluló érzelmek miatt nehezen képes kifejezni magát, azokat természeti jelenségekhez köti. (Ezt nevezi egyébként a fülszöveg „egyedülálló vállalkozásnak“.) Saját rokonait és anyja egyik barátnőjét keresi fel, az ő emlékeik sorakoznak egymás után, de úgy, ahogyan az a történet egységének szempontjából logikus, nem pedig úgy, ahogyan azt a kronológia vagy az anya sorsának alakulásában játszott szerep megkövetelné. Ezzel nem is lenne gond, ha nem akarná elhitetni a dokumentarista célkitűzést (amit a köszönetnyilvánító ajánlás ráadásul bizarrá is tesz), miközben a személyek és az emlékeik közötti metaforikus átkötésekre törekszik. Például az egyik történet utolsó szava megegyezik a következő címével (*Diófa*); vagy: a „*Kövér könnyei kifényesítik gömbölyű barackarcát*“ zárómondatot a „*Hogy egy holló sárgabarackkal etette az anyádat, tudom, varázsosan képtelennek tűnik*“ nyitánya követi. Az így – szükségszerűen – kialakult homogén stílust nem ellensúlyozza a dőlt betűs szedés remélhetőleg múltó divatja sem, mely a narrátor jelenét hivatott ábrázolni. A jelen éppúgy összecsiszítja a múlttal, mint egyik történetmondó stílusa a másikéval. Ugyanakkor ez az egyetlen szövegjegy, amely miatt a *Madárrasszony* regénynek nevezhető. Talán izgalmasabb lett volna, ha a műfajhoz való görcsös ragaszkodás helyett a szerző hagyja, hogy az ebben egyébként mára már rutinos befogadó olvassa regénnyé a laza szövetű elbeszéléseket.

Linger Lea a kutatás mellett saját családot akar, de meddő kapcsolata nem bírja el ezt a terhet, ahogyan ő maga sem. Szép írói megoldás lenne, hogy szikkadt méhével párhuzamosan Lea életlátásában,

mindennapjainak megélésben minden csorog, folyik, cseppen és ragad,
 – ha nem vinné ezt is túlzásba, sülyesztené funkciótlan vulgaritásba.

Az állatvilág minden egyes felidézett rezdülése kegyetlenséget, könyörtelenséget, érzelem- és értelemnélküliséget, veszélyeztetettséget áraszt. Az élőlények közötti idillikus viszony naiv képe, melynek alapja az ember erkölcsi értékrendjének kiterjesztése, csak egy-egy pillanatra villan fel, s a rövid megnyugvást mindig valami tragikus esemény, közvetett büntetés követi (gerinctörés, félvakság, verés). Az erre épülő valós és misztikus elemek rossz elegye miatt kelt feszültséget, hogy éppen a sajátos szimbolikus jelentéssel bíró holló az egyetlen (bár idealizált) „emberi” karakter. Nem kompenzálja ezt az igen erőteljesen képi megfogalmazás, metaforikus beszédmód sem. Sőt, kifejezetten fárasztóvá válnak a giccsbe hajló, jól-rosszul sikerült hasonlatokkal túlsúlyolt mondatok. Például a következők: *„A diófalevelek között becsorog a fény, mint egy nagy lyukú szitán. Hagyom, hadd fröcskölje össze kezemet a nap.”* A néhol romantikus ponyvára hajazó stílust szappanoperás jelenetek tarkítják: *„Aztán ledőlök a fa alá. Csukott szájjal nyüszíték. Minek hangosan kiabálni, ha lehet csendben is.”* Gyakoriak a közhelyekre épülő hatásvadász fordulatok is: *„Valószínűleg soha nem fog teljesen begyógyulni. És nem a nyakán található forradásra gondolok.”* Tovább erősíti ezt a dölt betűs jelenben játszódó szerelmi szál is, mely bővelkedik érzelmi kitörésekben, áldozatjátékban, de nem nélkülözi az agressziót sem: *„A pofon már repül is felém, a fejem pedig a füles fölelem felé, ami felhasítja az állkapcsomat, a szájam vére pedig újabb virágmintát nyom a lila szövetvirágok felé. „Pedig hogy szerettem ezt a bútorszövetet – hörgöm.”*

A narrátor-főszereplő céltalan kóborlása anyja kísértete után csak önmaga szerencsétlen genetikai térképét rajzolja ki. A megtudott információk – amelyek csak azért most derültek ki, mert eddig senki nem volt rájuk kíváncsi – szintén dél-amerikai sorozatfogásokra emlékeztetnek. (A szomszédban élő csodatévő jó boszorkány, Böbebú valójában nagynéni, anyjának nem apjával volt az első házassága, aki nem is a biológiai apja, viszont a nagybátyja és a mindenkivel basáskodó, az öregedéssel megbirkózni nem tudó, botcsinálta pszichológus nagymama hibája.) Érzékenysége azonban nem ezektől fordul neurózisba, jelzi ezt mániás-depressziós anyja szimbolikus gesztusa is, amikor a mellé kirendelt ifjú hollót neki adományozza. Az viszont, hogy anyja életét éli tovább, a lány saját sodródásából fakad, s valójában eldönthetetlen: az-e a *Madárasszony*, akit leírtak, vagy az, aki így definiálta.

Nehéz lenne érvekkel alátámasztani az émellyítően pszichotikus végkifejletet, az első férj és a lány összeboronálását, melynek olvasása

után még a meddőség is pozitívként jelenik meg. Továbbá azt is nehéz elhinni, hogy van olyan olvasó, aki ezek után a Lea és Leó keresztnevek párosítását szellemesnek találná.

A könyvet becsukva csak az dőlhet hátra elégedetten, aki nem esett saját elhamarkodott elvárásainak csapdájába, vagy a jól kivitelezett külső alapján meghozott ítélete mellett a belső tartalom ellenére is kitartott. Aki azonban nem ilyen szerencsés alkat, annak csak egy kiváló, olvasóbarát csomagolás jutott, természetismereti tudásanyaggal álcázott neurotikus ködképekkel.

Kárpáti Zsuzsa

Finy Petra: *Madárasszony*. Libri, 2012.

Finy Petra egy madárral (Forrás: <http://finypetra.blogspot.hu>)

Kollázs című kötetében Lennert (Móger) Tímea csigabigát feszít keresztre, vérrel rajzol virágot, a bálna konzervhalat hány és a tündér varázspálca nélkül csak szárnyas malac. A groteszk világ mondókákkal, felnőtteknek szóló gyerekversekkel épül, miközben a vajdasági táj is megjelenik bennük.

Magában a gyermeket

Az elsőkötetes szerző tíz év verseit válogatta be a *Kollázs*ba; mint mondta, azok a költemények kaptak itt helyet, melyek „már megmérették valahol“, azaz publikálta őket. A legfontosabb szervezőelv a kronológia és a kötetcímben sugallt technika, mely előrevetíti eltérő kifejezési formák (szöveg és kép) összhangját – vagy legalábbis együtt működését. Így kerülhetnek a hosszabb szabadversek mellé négy soros mondókák, manók és tündérek a füstkarikákban, falusi képek és groteszk emlékek.

Lennert (Móger) Tímea a vajdasági Zomborban született, jelenleg Doroszlón él. Ezek a közösségek formálták költészetét, melyben fontos szerepe van a néphagyománynak és az őt körülvevő tájnak. Falusi hétköznapiakat jelenít meg, melyekben az ebédfőzés vagy a kocsmák látogatása ugyanolyan rítus, mint a templomba járás. Tájleírásai nem szimplán a láthatót jelenítik meg, hanem az abból fakadó érzéseket, saját értelmet adva így környezetének.

„Elárvult ceruza
Papírmoha a házon
Keresztfára mászom
A félhold gondolája
Világító fáklya
Az éjszaka sötét vizén“
(Kilátó)

Lennert verseiben állandó ellentét feszül, döntéshelyzetbe kényszeríti magát és az olvasót is. Magány vagy együttlét? Írás vagy hallgatás? Mese vagy realitás? Ezek a kérdések szövik át a költemények nagy részét, amelyek a nyelvi megoldásokkal is játékokra invitálják az olvasót. Homonimákkal (*ég-vágy, vágy ég*), paranomáziákkal (*mintaló, hintaló*), szóösszetételekkel (*asztkézis-végtelen*) és a tagok felcserélésével (*végtelen asztkézis*), különálló szavak összeolvasásával (*pár harc, párharc*), soráthajlásokkal (*remény – telen*) teremti meg a szerző a többértelműséget. A központozás, a gondolat- és zárójelek gyakori használata szintén

ugyanazt a választhatóságot tükrözi, az olvasó dönti el például, hogy használja-e saját értelmezéséhez a zárójelezett részt vagy sem, tulajdonképpen így maga is a versek szerzőjévé válik.

„Tündérek helyett. (Köz)helyes.

Igaz, ami (i)gaz. Magamban

(így) hívlak. Tegnap

gondoltam, rágyújtok

(szivarka). Aztán mégse, gyűjt

a fene, gondoltam vissza. Füst

lesz, ha rá(d)gyújtok füst lesz „

(Illanat)

A fenti megoldásoknak köszönhetően nyitva marad az értelmezés, és hiába van funkciója a befejezetlenségnek, mégis hiányérzetet kelt, olykor kifejezetten zavaró. A költemények gyakran záródnak három ponttal, ez azonban sokszor funkciótlan, az adott vershelyzet továbbgondolása felesleges, néha szinte ironikusan lehetetlen.

„a bringa árnyéka,

hosszú béka

nap vizén –

csak ugratsz...“

(Flört)

Az egyszavas tőmondatok gyakran bizonyulnak zsákutcának, amelyek mindenféle rejtett jelentésuniverzum nélkül árválkodnak önmagukban. Máskor viszont asszociációs láncok segítségével Lennert emlékeket, hangulatokat, érzéseket fest, nagyon is plasztikus, megragadható módon. Szinte látható, ahogy képek, ízek, illatok, textúrák villannak fel az agyban, felidézve egy-egy életsituációt.

„tej a zabpehelybe,
 zabpehely a tejbe jut:
 az otthon íze,
 gyermekágy,
 anyaöl,
 vasököl,
 pléhzene,
 eső és csatorna erezete“
 (Kollázs)

Az egymásra halmozott kifejezések, kimerevített pillanatok gyorsan pergő diavetítésben kerülnek elénk. A költeményekre így inkább az egymásra halmozódó mozdulatlanság jellemző, a legtöbb „*absztrakt és magányos, szabad és tétlen kép*“. Azonban míg egy filmet órákon át tudunk nézni, a diavetítés hamar fárasztóvá válik, kapcsolódást keresünk a villanások között, az állóból mozgót kreálva. A Kollázsban ritkán pihenhetünk, nem sodor magával a „képsorozat“, hisz előtte nekünk kell fejben „leforgatnunk“ azt. Kár érte, mert a folytonosság dinamikussá, könnyen befogadhatóvá tehetné az egész művet.

„összeszorított fogakkal
 tűröm a nappalt,
 reggel, este rá kell érni egy
 menetre,
 dugni“

(Kollázs)

Állandó dilemma a leírhatatlan, kifejezhetetlen megfogalmazására való törekvés, összefüggésben az írás vagy elhallgatás kérdésével. A rendelkezésre álló nyelv kevés, hiszen „*ha rólad beszélek nem lesznek szavaim*“. A verseket Lennert a legszükségesebbig tömöríti, a nyelv ilyen mértékű felszámolása Weöres *Egysorosait* és Tandori egyszavas képverseit idézi (*KatapuLT*).

Lennert Tímea saját megfogalmazása szerint „*tollhegyet mászik, gondolatokat ültet, beporoz, mint a méhecske*“ és végül „*átadja magát az újjászületésnek*“, azonban a konkretizált ars poetica ellenére folyamatosan végigkövethető a kötetben a bizonytalanság. Nemcsak konkrét kérdésfeltevésekben, hanem a nyelvi megformáltságban is. Bevonja olvasóját a játékba, de olykor úgy tűnik, hogy nem tudatos választás ez, hanem a nyelv feletti uralom észrevétlen átruházása.

„Írjak?
 Hallgatag színvak...
 Nincsen közönségem“

(Írjak?)

A tükör, tükröződés visszatérő motívum a *Kollázsban*. Az *írás tükör*, ahogy Kukorelly mondja, aki Lennert költeményeire is nagy hatást gyakorolt, derül ki egy interjúból. A felület átjáró egy „csodavilágba”, ahol „tündérek, szárnyas malacok, manók és sárkányok” élnek. A mese és realitás összeütközése teremti meg a gyermekversek felnőtt szféráját, visszanyúlva ezzel a műfaj eredeti funkciójához. A csodás elemek hétköznapi problémáknak feleltethetők meg, megértésük, feldolgozásuk sokkal könnyebb ebben a megközelítésben. A mesealakokról alkotott idealizált kép így megbomlik, valóságelemek tolatodnak a fikcióba. A sárkány a „magány tornácán pöffeszkedik”, a tündéreket manók váltják fel, a „tulipán önmaga foglya”.

„Repülnék –
 ellepnek a lepkék:
 közelség –
 család:
 pillangó-marás“
 (Csalás)

Az ellentétek harmadik rétegét a magány vagy együttlét kérdésével foglalkozó darabok alkotják. A kötet legszemélyesebb versei ezek. Az „Üzenő társ öntestét öleli”, az „üzenő költő” pedig „absztrakt és magányos”. Kidomborodnak a hiányzóban rejlő lehetőségek, összemosisódik a *van, nincs és lehetne* közötti határ.

„Egymás számára
 nincs más
 Ez sincs“
 (Háló)

Lennert Tímea a briliáns nyelvi megoldások, újszerű összetételek és a banális közhelyek, a gyermekvershez is gyenge sorok között lavírozik. „Jobbra dől, balra dől, billen” a mérleg „az agyonhallgatott szív, herélt fény és a csapdában élő egér, folyam, mely az élet vize” között. A legjobban sikerült alkotások egyértelműen a hosszabb versek (*Groteszk, Kollázs*), itt mutatkozik meg igazán, hogy a nyelvjátéknak nem szükségszerű alárendeltje a tartalom, a kettő összhangban tud működni egymással. Az *Aránypár, Egérút* vagy a *Csapda* című négysorosok azonban, az ironikus színezetet is figyelembe véve, egyszerűen kilógnak a többi közül. Mintha előzményét adnák a kötet más verseinek, inkább tűnnek szárnypróbálgatásnak, töredéknek, mint kész alkotásnak. A *Kollázs* pedig ezzel egy olyan válogatáskötetté válik, amely hiába tárja eléink tíz év *többarcú* szerzőjét, mégiscsak játékos zsenégeket tartalmaz.

Úrhajóvá változó illemhely, Zsírátánnal és József Attilával kiegészülő írószemélyiség. Csöppet sem avantgárd. **Székelyhidi Zsolt** *Úrbe!* című kötete a szerethető ellentmondások gyűjteménye.

Kultúrasztronauta

Az *Úrbe!* címet viselő új Székelyhidi Zsolt-kötet memoár, önvallomás, életrendezés, létreflexió, elmélkedés, utópiák, szürreális képek egymásra kopírozott tárlata három felvonásban, amely egyszerre egy rendhagyó regény, egy napló és versekbe oltott tárca. De nem olyan bonyolult, mint ahogy a felsorolásból tűnik.

A klasszikus hármas világfelosztást választotta Székelyhidi könyvének összeállításánál. Egyrészt a benn-világot, saját valóságunk szűkös vagy tágas terét, ahol a gondolatok, az érzések, a lelkiismeret, a vágyak, a félelmek, a hangulatok népes serege nyüzsgő, tesz-vesz, diskurál. Másrészt a fenn-világot, ahol számunkra minden képlekeny és ismeretlen, távoli és érthetetlen, Isten, istenek, „fölkötés én”, daimónok, angyalok és más, számunkra rejtélyes lények lakják. Harmadrészt a lenn-világot, ébresztőórával, villamossal, befizetendő számlákkal, poharazgató cimborákkal, vagyis a kronoszba vetett úgynevezett hétköznappal.

A három világ között van átjárhatóság, egymásra torlódnak a párhuzamos valóságok, és egy virtuális térben sűrűsödnek össze. Benn? Fenn? Lenn? Transzparens áttűnésekre számíthat az olvasó e téren, mert sokszor egyszerre vannak jelen ezek a valóságok: a lenn-világ könyvfesztiválos kavalkádjából a fenn-világ univerzumába röpít pillanatok alatt a mellékhelyiség alkatrészeiből tákolt úrhajó,

hátradőlhetünk a karosszékekben: fagyos csönd, ragyogás, csak úrsör, úrnő és szabadság. Milyen jó időnként kívül lenni, távolságot tartani a múlttól, a munkától, a mindennapos apróságoktól!

De a fenn és lenni világot átszővi, vagy inkább magában foglalja a benn-világ, ahol a legfontosabb belső párbeszéd, eszmefuttatások zajlanak. Az „én” időnként megkettőződik, sőt megháromszorozódik. A narrátor hol *Zsírátánnal*, hol „JA”-val, József Attilával egészül ki. A határok itt is képlekenyek, mert hol különálló személyként, hol a „személyben létező részként” jelenik meg *Zsírátán* és *JA*:

„Ó, fordulok Zsirhoz, aki int, hogy ne ózzak, mert fejbevág, így nem ózok, csak magamban, (...)”; „Zsírátánnak nem piros a haja. Barna, mint az enyém, úgy ül a biciklin, mint én, úgy röhög, ülve, mintha rajtam ülve röhögne.”; JA-nak egy könyvnyi írást szentelek. Szeretem JA-t, szeretek vele lenni, szeretem azt, ahogy meghalt, és ahogy tovább él.”

Az *Úrbe!* bonyolultnak tűnő szövegét könnyen olvashatóvá teszik a rövid, sokszor pár mondatos bekezdések, melyeket finom gondolati ív fűz össze, viszont ez a kapcsolat néhol igen laza, főleg a *Benn* ciklusban.

Bár az alfejezetek tematikája igen változatos, a számvetésen, lelkiismeret-vizsgálaton, film- és irodalmi élmények elemzésén, baráti összefüggéseken, úrutazásokon és idegen bolygók bejárásán át minden szövegrész „alján”, gyökerénél egy kérdéskör található, ez pedig a lét értelmének felkutatása, az „Út” megtalálásának vágya. Valamiféle stabilitás a béke, alkotás, derűs életöröm hármában, időnként félszeg, máskor viszont szilaj meggyőződés, reménység abban, hogy nem a belső félelmeké, szorongásoké, bizonytalan „tevés-vevésé” az utolsó szó.

A kötetben vakmerő őszinteséggel, szókimondással nyilatkozik meg a szerző. A sebezhetőség, esendőség, gyengeség az olvasót zavarba hozó keresetlen mondatokban jelenik meg, köntörfalazás nélküli egyszerűségben, meztelenségben tárul elénk a félelem.

Főként a *Benn* ciklusban dominál az egzisztenciális szorongás, a létbe vetett, középpontját veszített „jelenlévő létező” pánikja. Nem véletlenül. Mert a szorongást akkor éli át, amikor önmagára reflektál, amikor a kinti világ szétszórtságából önmagához tér, és szembenéz a benn-világ kérdéseivel. Mindemellett nem önmarcangolóan „konfesszionista”, hanem kedvesen, bumfordian emberi: humorral, öniróniával, apró kiszólásokkal oldja a súlyos kérdéseket:

„Szellemes élet. Szellemeket rántok ki a vacsorából. Csöpögnek le az ujjaimról, kettő mégis majdnem a számban végzi.”; „Míg én a kávé készítem elő a nekem tetsző módon, addig, kérlek, vázold fel, hogy te pontosan mit is fogsz csinálni, amíg én iszom, vagyis hát kortyolgatok”;

„Mitől vagyok olyan nagyon szexi? Talán az orrom vagy a szájívem? Nézd csak, ahogy húzom szét az ajkaim, nevetésig tátom!”

A tér-idő elemek olyan könnyen mozgathatóvá válnak a kötetben, mint az IKEA-bútorok. Túl leegyszerűsített lenne az a kijelentés, hogy belső tereken és időkben zajlanak a cselekmények, mert a kronosz linearitását is figyelembe veszi Székelyhidi, főként a valóságosan megtörtént emlékek – kirándulások, kocsmatúrák, táborok, szerkesztői megbeszélések, családi ünnepek stb. felelevenítésével.

Helyesebb talán úgy fogalmazni, hogy a hétköznapiakban megélt „vasmarok keretek” helyett sokkal relatívabb és idealisztikusabb a tér-idő relációja, ez viszont nem oldódik fel egyfajta meseszerű „flash érzésben”, sokszor bizonytalanságot, gondot, aggodalmat generál a lírai/próza alanyban:

„Milyen alakja lehet az éveknek? A feladatköröm kijelölni a leendő koordinátákat, de túl sok a múlt, és most minden zavar. Az évek varjak a contra csupaszkodó fákon, hónapok a levedlett tollak. A napok vakuló madárszemek. Szárnyperceiket az ujjaimban érzem.”; „Nem lehetséges kizsigerelni az időt, könyveket olvasni a két dimenzió miatt csak felületesen lehet”; „Teszem azt, leugrok Debrecenbe két perc alatt, nem sietek, komótosan kilövöm magam, egy kellemes patkóalakat írok az égen, és hopsy, már ott is vagyok.”

Óvatosan kell a skatulyákkal bánni, és nem szerencsés túl könnyen „avantgárdot kiáltani”, mégis megkerülhetetlen e billog villogtatása az *Űrbe!* kapcsán, azzal a megjegyzéssel, hogy a szerző korábbi költőönmagától való távolodása e részre is kiterjed, mert csupán néhány helyen jelenik meg kifejezetten avantgárd szövegrész:

„Istnk stne vgynk, mi vgynk! Nygyerl hatnk terd, trád, erővl itt trtnk,(...)” ; „Az egyetlen hely ez: vesztőparipa, az út mumusa, az út visnaja, az út istene, az út pora, az útra valló, az útikönyv, az út, az ú és a t, (...)”

A hétköznapiakhoz, Székelyhidi világához szorosan hozzátartozik a performance, és ez kihat az életére is. Vissza-visszatérő téma ez, főként a Benn és a Lenn fejezetekben. A Spanyolnátha folyóirat ide-oda utazó kis csapatának munkájába is betekintést nyerhetünk egy ilyen emléktöredék, beszámoló kapcsán:

„A Spanyolnátha jól fogy, írja tegnap Vass, a tavaszi számmal számtalan klikkel szemezett,(...)” ; Kik azok, akik különbulit szerveznek vonatra, büfékocsira, felfeléúton? Sör, pálinka, kenyérsír. Ott vannak, ők, a hamar berúgó, félútnál felhangosodó, mulatozó népség”.

Többször rákérdez az alkotó én és a közönség viszonyára. Konklúziója: kétfelé húzó feszültség érzékelhető – egyrészt őszintén, mintegy rejtve,

titokban próbál alkotni a szerző, másrészt azon kapja magát, hogy nem is olyan könnyű „kikapcsolnia“ a különböző elvárásokat támasztó közönséget, mely a sötétben, a távolban húzódik meg, figyel, és produkcióra vár.

A feszülten figyelő közönségnek írunk vagy magunknak? Félig-meddig választ is ad a kérdésre azzal, hogy „görbe tükröt“ tart maga elé a szabad asszociációk folyamával: „*Vallásos vagyok és tudom, mi volt a csébbel, mankót rabol, aki féllábbal a síron, sorakoznak a lábak és a ménkők, munkaharmónikás is legyen az operafeszten idén, dédi, ha élne, elmenne, gondolok vissza déd en helyett, up to date, mondom angolosan*“.

Ezzel párhuzamosan igyekszik kibújni mindenféle skatulyából, amibe bele akarják gyömöszölni, még a szavakat is szétszedi, összerakja:

„*Ez a szöveg nem avantgárd, ez a szöveg nem rossz, ez nem marha szöveg, ez a szöveg linkelt*“; „*Nem szeretném, ha valaki avantgárd költőnek tartana, csak azért, mert nem tart tőlem*“; „*Találtam egy szót: hajszáj. Szeretek viccelni a szavakkal, tudod. Nézem ezt a horrort, egy nő mondja ki a hajszáját, a mondatban hajszája van*“.

Apró részleteket nagyít ki Székelyhidi, sokszor azt a hatást keltve, mintha élete filmjéből váгна ki képkockákat, állítana meg, merevítene ki, oly módon, hogy mind az öt érzékszervet megmozgatja. Ízek, érintések, illatok elevenednek meg a hasábok között:

„*Ott fekszünk az egyik felhő alatt, a vágányok mellett is tavasz, mellettünk a kuvasz csak azért ugat, hogy nagyobb friss levegőt harapjon*“; „*Át- meg átjár még a bográcsos oldalasillat káposztával spékelve, amit a reggeli havazás mellé olvasztottunk a hernádkaki fatűznél*“.

Az *Űrbe!* különleges csemege lehet minden olyan olvasó számára, aki belefáradt az üres, mesterkélten szerkesztett szövegekbe, fenntartásokkal kezeli a szavak konvencionális rendjét és rendszerét, és egy olyan közvetlen, barátságos, mégsem szentimentális hangra vágyik, mely nemcsak rombol, hanem épít is. Így aztán az olvasó a karosszékben, a vonaton vagy a végén olvasva is érezheti, hogy átlényegül az alatta lévő úrhajó, és Székelyhidi, a Zsírátán és József Attila után maga is egy fura asztronautává változott át, afféle leírhatatlan űrolvasóvá.

Csepcsányi Éva

Karafiáth Orsolya *Kicsi Lili* című regénye kezdetben egy magyar Lolita-történet lélektanát ígéri az olvasónak, de a várt mélység elmarad.

A lányregény-irodalom margóján

Karafiáth Orsolya legfőképp *kultúrdémon*nak nevezi magát, hiszen szerteágazó tevékenységei között megfér egymás mellett a modellkedés, az éneklés és a forgatókönyvírás, a megjelenés a Nők Lapja és az Elle hasábjain, egy kereskedelmi tévé főzőműsorában való szereplés, valamint a regényírás és a költészet is.

Karafiáth azonban nem elégszik meg ennyivel. A *Kicsi Lili* című regényéből készült könyvtrailer négy domináns szereplőjének karakterét ő alakítja, és ennek segítségével mi, fantáziátlan olvasók képet alkothatunk arról, hogyan képzei el a szereplőihöz végletekig ragaszkodó szerző megalkotott figuráit.

Az elbeszélő, Lia élete két meghatározó történetét osztja meg velünk, amelyek párhuzamosan futnak egymással. Az egyikben gimnazista éveibe tekinthetünk be, ahol az első szerelemé a főszerep, vagyis Mari, az osztályfőnök iránti érzelmek bemutatása köré szerveződik a visszaemlékezés. A másikban a főnökével folytatott viszonyáról mesél a narrátor.

A két szál fejezetenként váltakozva bontakozik ki, ezzel a módszerrel ugyanis könnyebben összehasonlítható a két kapcsolatban elszenvedett alávetett-szerepkör. Lia voltaképp arra keresi a választ,

milyen hatást gyakorolt későbbi életére a tanárnő inkább szellemi, mint testi értelemben vett csábítása. Ezt a régi szerelmet idézi fel a már harmincas Liában Lili, aki a saját cégénél alkalmazza őt.

Az elbeszélő ugyan néhány mondattal, rövid anekdotával példázza a kapcsolatait elvileg állandóan meghatározó aránytalan hatalmi viszonyokat, de hogy Lia hiábavaló önérvényesítési kísérletként élné meg a szerelmet kamaszkora óta, annak nyoma van, kitüntetett szerepe viszont nincs. Már csak azért sem, mivel a két meghatározó élmény közötti kapcsolatainál még az olyan teljesen mellékes mozzanatokról is többet tudunk meg, mint az egykori menzára iratkozása.

Számos szétartó töltelékelem sűrűsödik a könyvben, amelyek leggyakrabban céltalanul mossák el a tulajdonképpeni, szándékolt irányvonalat, hiszen maximum a cselekmény egy-egy mellékszálát magyarázzák. Az utolsó fejezetekben például a végletes hangulatingadozásoktól hisztérikus Lili személyiségét mintegy magyarázatokká a bonyolult családi háttér bemutatásával igazolja. Ugyanis Lili anyja és anyósa szeretők, mindketten viszonyt folytattak az azóta elhunyt Sándorral, Lili régi szerelmével, az alkoholista nevelőapjával. Ha Lia szempontjából volna jelentősége annak, hogy a számára elviselhetetlenné vált nő miért olyan, amilyen, akkor is az maradna a benyomásunk, hogy a hatásvadász kitérők a megformáltság rovására mennek, felsorakoztatásuk helyettesíti a lélektaniségit.

Mindennek fényében zavarba ejtő Filó Vera klasszikus lányregényeket idéző borítója, valamint a *Pimparé és Vakvarjúcskából* ismert rajztechnikája, amelyet a kötet illusztrálásához szembetűnő változtatás nélkül kamatoztatott. A *Kicsi Lili* valószínűsíthetően nem gyermek- és ifjúsági regénynek készült, így ezt a megoldást szimbolikus értelemben tarthatjuk megalapozottnak, hiszen a könyvben elvileg egy gyermeki világ omlik össze a tanári áltatásától és fölényeskedésétől. Ezt a magyarázatot azonban a fülszöveg olvasásakor elvetjük: „*Vajon ki tud-e törni Lia abból a búvkörből, amely miatt mindig csak lelki hierarchiákban képes gondolkodni, és csak ennek függvényében tud bármiféle kapcsolatot elképzelni? Megtanul-e végre nemet mondani, és felvállalni önmagát?*”

Mellőzve a stilisztikai elemzést, ez a pár mondat azért is fontos, mert – Karafiáth meghatározásával – a fejlődésregény-jellegre irányítja a figyelmet. Azaz, hogy Lia képes lesz egyenrangú társként tekinteni önmagára a kapcsolataiban, nem kiszolgáltatottan és megalázottan tengődni a viszonzottságában is nyomorúságos szerelemben.

Ebben az esetben viszont nyitott kérdés, hogy a szerző miért erre fordítja a legkevesebb figyelmet. Lia öntudatra ébredéssel egybekötött lelki felemelkedése végső soron elmarad, hacsak nem tekinthető annak a bevásárlólista-szerű felsorolással elintézett egyéjszakás kalandok állandósuló szokásrendje. Lia céltalan ide-oda sodródása – és a könyv – azzal a döbbenetes kétértelműséggel zárul, amellyel két hagyma fölött az új kezdet ígéretét is felvillantja: „*Vágjunk bele.*” Hozzávetőlegesen ez a válasz a fülszövegben olvasható kérdésekre.

Érthető, hogy az ismétlődő forgatókönyvet még tragikusabbá kívánta tenni a szerző a naiv kislány és a tapasztalt nő megszólaltatásával, ezért látványosan nem egyetlen rögzített időpontból olvassuk Lia visszatekintését. Néhol úgy tűnik, a fiatal Lia naplóját olvassuk, máskor mintha a felnőtt emlékidézését, levelét tartanánk a kezünkben. Nehezen lehetne tudatos szerkesztésnek fölfogni ezt, hiszen alkalmanként a narrátor kiszól a szövegből. „*Jól állt neki és kész.*” – sóhajtozik, mintha épp a jelenről írna: „*Vissza-visszatértem a bárba, de sosem volt ott, úgy látszik továbbutazott, lehet, hogy nem is magyar, olyan furán és olyan keveset beszélt, jaj de kár.*” Teljesen egyértelmű helyzetet ír le úgy, mint aki (utólag) nem tudja mire vélni azt: „*Mari szorosan mellettem feküdt, a lepedő a háta mögé gyűrve, a keze a bikinialsójában matatott, tehát ő szimplán csak bikiniben zuhant be mellém, és valahogyan furcsán nyökögött, mintha szenvedne, vagy nem is lehetett eldönteni igazán, milyen hangokat hallat.*” Máskor viszont maradéktalanul kiszámíthatóvá teszi, hogy az életében most fordulat következik: „*még akkor sem sejtettem semmit.*”

A cselekményvezetés követhető, csak nem következetes: „*Késő délután elkezdtek megint az utcákat róni, a tegnapi éttermet próbáltuk megtalálni, de úgy tűnt, hiába.*” – írja a már hónapokkal ezelőtt lezajlott utazásról.

Bár az első fejezet ígéretes nyelvi megoldásokat kínál, a sokatmondó felütés után elveszik ez az igényesség. Némelyik szövegrész egyenesen a hírhedt lányregény-paródiát, a *Test angyalát* idézi: „*Dehogynem Lili, csak nem a primer, nyers érzékiség sugárzik az ajkaidról, amit általában szexinek tartanak, nem az a közönséges buja vágy, hanem valami rebbenő, áttetsző, rejtőzködő nőiesség, valami megfajtott titok, az van a te ajkadon, szeretem például, amikor gondolkodsz, és kicsit nyitva marad a szád, alig látszanak ki az aprócska gyöngyfogaid, nedves az alsó ajkad, iszonyú vonzó az egész.*”

A színpadias párbeszéd a szereplők bámulatos valóságlátásának hangot adva válnak igazán tanulságossá: „*Miért van az, hogy neked csak és kizárólag azt jelenti a szerelem, hogy fegyvertelenül állsz, hogy*

végképp megadod magad?” De idézhetnénk a következő igazságot is: „De te Lili (...) ebben a pokoli szabadságban már odáig jutottál, hogy te magad se számítasz önmagadnak olyan túl sokat, hiszen simán eldobod, vagy eltagadod a vágyaidat, pusztán a kényelmes, komfortos, a társadalomnak tetsző látszatért.”

Ettől függetlenül a többsoros, hömpölygő, igealmozó mondatok kifejezetten olvasmányossá teszik a huszonhat felületes és túlerhelt fejezetet. Egy közepes lányregény színvonalán nagyjából egy fél élettörténetet tekint át a szerző, de a legáthatóbban Lia és Lili *Szex és New Yorkot* idéző, életvitelszerű szingliségének természetrajzát nyújtja. Közben olyan kérdéseket, pszichés zavarokat kíván mélységében vizsgálni, amelyek külön-külön is árnyalt és érzékeny megközelítést kívánnának. A jobbára elnagyolt karakterábrázolás és aránytalan felosztású szerkezet sem győzhet meg minket arról, hogy a kötet kiemelkedő helyet foglal el a lektúrirodalomban. Csupán az a bosszantó, hogy a súlyos és valós eseményen alapuló téma feldolgozása ebben a formában bármilyen problémafelvetésnél vagy trauma ábrázolásánál közelebbi kapcsolatban áll a szenzációhajhászással. Ez, persze, teljesen érthető annak az imáznak a fényében, amely egy *kultúrdémon*hoz köthető.

Tóth Tünde

Karafiáth Orsolya: *Kicsi Lili*. Scolar, 2012.

Kacifántos szakkifejezések, posztmodern örület, állandó tagadás. Egy bölcseész is csak kellő humorral tudja elviselni egykori önmagát. **Turczi István** *Mennyei egyetem* című kötetét 2012-ben újra kiadták, mi pedig az értelmiségellenes közhangulat közepette végre elolvastuk.

Bölcseesztükör

A bölcseésekről mindenkinek van véleménye – bár sokan még azt sem tudják, mivel foglalkoznak. Anyagi értelemben vett hasznot nem feltétlenül és nem közvetlenül termelnek, ezért nemzetgazdasági szerepük számos vita tárgya hazánkban. A megtermelt szellemi javakat tekintve az egyetemi hallgatók hierarchiájának a legalján vagy épp a legtetején elhelyezkedő „bétékások” helyzete éppen ezért jó alapanyag egy társadalomkritikai élű szöveghez, főként, ha kellő öniróniával is megspékelik. Pontosan ezt tette Turczi István 1987-ben megjelent, *Mennyei egyetem* című regényében, amelyet 2012-ben az Új Palatinus Kiadó gondozásában adtak ki újra.

Turczi saját egyetemi éveit dolgozta fel, ebből adódóan a szereplők tipikus bölcseések. Élethelyzetük gyakran szappanoperába illő: előadások, házibulik, szerelmi és családi drámák váltják egymást, s mindez a nyolcvanas évek fővárosi miliójébe helyezve. A kötetben ábrázolt világ, bár az említett stilizált korszakhoz kötődik, mégis valahol időtlen: a nyolcvanas években egyetemet végzett olvasó ugyanolyan otthonosan érezheti magát benne, mint egy napjainkban élő hallgató. Ugyanazok a sztereotip jegyek mosolyogtatják vagy borzongatják meg, például a soha véget nem érő előadás vagy a kollégiumi lét toposzai. Ugyanazok a karakterek mozognak körülötte: az eminens, a laza, a ledér és még sorolhatnánk. S hogy ez miért lehet?

Mert a helyzet, bizonyos téren – amint azt az újabb kiadás ténye is jelzi – vajmi keveset változott.

A fűlszövegen *regénynovellák füzérének* nevezett kötet epizódyszerű jelenetekben mutatja be ezt a világot, a történeteket inkább szellősen, mint szorosan összefűzve, esetenként elvarratlan szálakkal. Amivel mégis több ez egy szórakoztató, ám a maga nemében egyszerű teleregénynél, az a pontosság, mellyel Turczi rendkívül találóan alkalmazza az iróniát. Mindent kifordít, ami kifordítható, és még azt is tetézi.

Ennek egyik szembeötlő példája a tudományoskodó eszmecserékre jellemző latinizmusok és egyéb szakkifejezések túlzott használatának, a kényszeres neologizmusgyártásnak a parodizálása, melyre az adott kifejezések kurziválásával is felhívja a figyelmet.

„...Íme egy szóban, egyetlen rövid, három szótagú (idegen!) szóban a spontán léttotalitás elveszett világának kifejezése, érzékeltetése, sőt definíciója; „ezt, ha nem érted: szánts, vess, s hagyd másra az áldozatot“, jaj, ettől Kosztolányi is kiborulna:...”

Vagy például:

„Lehagy egy-két rossz Skodát: elvégre a versengés pozitív azonosságtudatot teremti...”

Turczi azonban nemcsak a nyelvet parodizálja, hanem mindent, ami valamilyen szinten összekapcsolható a bölcsész-léttel. S teszi ezt úgymond belülről, egykori „bétékasként“, önmagát is a humor tárgyának tekintve. Ez a penge azonban kétélű. Amennyiben bölcsész-kötődésű olvasóként közelítjük meg (és nem vesszük zokon, ha humor tárgyává leszünk), Turczi kétségtelenül igen szórakoztató regénynének kulcsa, hogy pontosan azokat a helyzeteket dolgozza fel, melyek mindennapjaink részei és melyek komikumán mi is eltűnődünk néha. Pláne, ha valamelyik ábrázolt karakteren saját jellemünkkel rokon jegyeket vélünk felfedezni. A gyakran a túlzás határán egyensúlyozó szöveg azonban elvesztheti varázsát, ha csak egy pillanatra is – mondjuk úgy – túl komolyan vesszük.

A regény bővelkedik vendégszövegekben és külső hivatkozásokban, valamint a műfajok vegyítésében. Ezek a posztmodernre emlékeztető technikák azonban saját magukon, a modernség után beköszönt irodalmi divaton is élcélődnek:

„...a megújulás kitartó propagandistái fennen hirdetik legfrissebb eszméiket, falrengető a radikalizmus, számarfüles szabadszájúság, oda(hova?)mondogatás, megint egy aláírásgyűjtő a k c i ó,

mindenki modern, aki valamit tagad,

tiltakozunk a technokrácia ellen, vivát destrukció!, szellemi karanténba a másképp gondolkodókkal!, le vele!, éljenek az élheterlenek!, a falakon mindenféle plakátok, Che, Lennon, utcaszínház, pinceszínház, laboratórium-színház, underground színház, színház nélküli színház, Bizottság koncert, Hobó Laci az Egyetemi Színpadon, Jelenlét-rövü, Universitas, Jean Vigo klub, jógatanfolyam, karatebemutató, Zen-buddhizmus, persze mindez némileg halálisan komoly, ahogy az elit mondja: kardinális!”

A posztmodern attitűd megjelenik nemcsak a narrátor személyében, hanem az egyik visszatérő szereplő, Noszlopi Zsolt karakterében is. Noszlopi romantikus költő, angol szakos bölcse, akinek mindennapi cselekvései közt szerepel önmaga újraértelmezése és a flaneur-lét megélése. A *Kollégisták* című fejezetben célkitűzésszerűen megfogalmazza az ideális költő jellemrajzát:

„Egy leendő költőnek persze nem sok érkezése van a hétköznapi történetekhez, őt a kozmikus érzések tartják hatalmukban. Hangok, képek, színek, illatok: jelképek erdején át visz az ember útja, s mit jelenthet a szárnyaláshoz képest egy precízen megszervezett kollégiumi előadást az ötvenes évek sematizmusáról vagy bármiről! Semmit, ami ismerve a mai tudományos frazeológia esetén bajmoldásait a kifejezésekkel és fogalmakkal, több annál, mint amit közönséges viszonyok között lelkiismeret-furdalás nélkül semminek mondanánk. Épp csak egy hangyányival több, ám ez elég ahhoz, hogy képet alkothassunk a költői lélek (ez: Zsolt!) kisebb s nagyobb rezdüléseiről, mely rezdülések szeizmográffal aligha mérhetők, ám alkalmasak arra, hogy egy magafajta történész kibontakozhassék belőlük, melynek hősei, ez világos, a kollégisták.”

Nem sokkal később pedig egy ars poeticának is beillő naturalis allegóriába botlunk, mikor Noszlopi két szobatársa siet dolgára, ám a férfimosdó használhatatlan állapotban van:

„Az ötlettől felvillanyozva trappol a két szobatárs a női szárny felé, jókat röhögnek közben,

hogy miket produkál az élet?, s hamarost jön a megoldás, a női véce korlátlan lehetőségeket

kínál a rászorulóknak, micsoda megkönnyebbülés, még hogy EZ nem irodalmi műbe való?!, pedig a logikai kapcsolat erőlködés nélkül kimutatható, elég, ha két komponenst vetünk össze: az eszközt és a célt! Mert van-e még egy olyan, az íráshoz hasonlóan katartikus tevékenység, amely ennyire papírigényes? Nincs! És vannak-e olyan

hétköznapi cselekedetek, amelyek ilyen közvetlenül szolgálnák az ember fizikai és szellemi felszabadulását, mint e két szóban forgó? Na ugye?”

Ami pedig a szerző írói állásfoglalását illeti, Turczy a pastiche eszközével tiszteleg az egyik legjelentősebbnek mondott posztmodern szöveg, James Joyce *Ulyssese* előtt. A *Mennyei egyetem* is számos technikát használ (mint például a legtöbbször emlegetett „tudatfolyam” elbeszélési módszer), amely az említett könyvre és az általa megidézett eposzra jellemző. Ám Turczy ezt is, a kánont és az annak elemei iránti tisztelet habitusát is parodizálja (tehát mintegy megkérdőjelezi) az utolsó, címadó fejezetben, amikor a kötelező olvasmányok közé sorolja saját művét is – a *Bovarynével* és a *Termelési regénnyel* egy halmazba.

Turczy a *Mennyei egyetem* című művével jó érzékkel ragadott meg egy soha véget nem érő, ciklikus jelenséget: a posztmodern, annak társadalmi vetületeivel együtt. S amíg ezek a társadalmi tényezők nem változnak, addig a műfaj is egy saját farkába harapó kutya marad. A szöveg végig igyekszik nem túl komolyan venni magát, ám, vagy talán épp ezért, mondanivalója annál súlyosabb.

Bódi Betti

Turczy István: *Mennyei egyetem*. Palatinus, 2012.

Cserna-Szabó András első regényében is kiszolgálja az Olvasót. Egy kis western, egy kis horror és egy kis pornó várja a lapokon. Kedves Olvasó, *Szíved helyén épül már a Halálcsillag*.

A regényírás Tarantinója

Ha az Olvasónak szerencséje van ismerni Cserna-Szabó András írásait, akkor valószínűleg feltétlen és mihamarabb szeretné elolvasni a számára eddig ismeretleneket is. Hiszen a szerző meggyőzte őt a Fehér Bélával közösen írt gasztrozófiai esszégyűjteményével (*Ede a levesben*), amely az evésről, vagy a Darida Benedekkel közösen írt gasztrozófiai esszégyűjteményével (*Jaj a legyőzötteknek / A nagy Macskajaj könyv*), amely az ivásról szól. Esetleg majdnem fél tucat novellásgyűjteményének valamelyikével találta telibe a szívét, de az is lehet, hogy az irodalmi tárgyú esszéitől lett az író feltétlen híve. Ha nő az Olvasó, nagy eséllyel bármikor hozzámenne feleségül. Az Olvasónak valóban szerencséje van ismerni Csernát, mert a kortárs magyar irodalomban ugyan nem Cserna-Szabó András az egyetlen, aki figyel rá, mármint az Olvasóra, aki kifejezetten neki ír, aki az ő kegyét keresi, de azért valljuk be, furcsa, ritka példánya ennek a fajnak.

Eddig a rövidebb, úgynevezett kisműfajok (novella, esszé, tárca) biztos kezű mesterembereként szerette az olvasóközönség, most először regénnyel jelentkezett. Az Olvasó gondolkodni kezd, vajon mi vitte rá kedvelt íróját erre a lépésre. Hiszen több helyütt hangoztatta, hogy akár az argentin vak könyvtáros, Borges, ő is a novellában hisz igazán. Abban a műfajban, ahol majdnem mindegyik szónak súlya, jelentése,

oka van és nem csak a mű szerkezetét adják, vagy a cselekményt lendítik tovább. Ahol az üresjárat és a háj megbocsáthatatlan, mert a felesleg egyből szemet szúr.

Van rá magyarázat: „*A novella halott, senki nem olvas novellát. Az olvasók valamiért a vastag könyveket veszik, azokat, amelyekre szép nagy betűkkel ráírják: REGÉNY*” – nyilatkozta az író. Az Olvasó zavarba jön. Ezek szerint ő furcsa, mert nem szereti a vastag könyveket, illetve mindegy neki ez, nem ez alapján olvas, inkább csak, hogy legyen jó. És közben arra is rájön, Cserna-Szabó András előző, 2007-es *Pusztiboltjában* mi zavarta (miközben egyik legkedvesebb könyve). Mégpedig az, hogy az amúgy többnyire jó humorral, néhol gyönyörűen, alapvetően mesterien megírt novellafüzért a kiadó látványos erőfeszítései ellenére sem tudta regényként olvasni. Hiába játszódik nagyjából egy helyen az összes novella, hiába a novellákon átjáró szereplők, vagy épp az erős témaválasztás, mely mindegyik novellának közös magját képezi – nevezetesen hogy akit anya szült, az keresi a boldogságot, és hogy ez mennyire lehetetlen vállalkozás. Valahogy mégis csak túlságosan csattanósak, kerekék, blikkfangosak voltak azok a regényfejezetek regényfejezeteknek. Novellaként működtek inkább, viszon úgy nagyon.

A különös című, *Szíved helyén épül már a Halálcsillag* az első regénye az írónak, az első olyan regény, amely érezhetően annak is íródott. Az Olvasó minden gyanúját (bírja-e vajon egy echte rövidtávfutó a maratont) félresöpri a borító, a tálalás. Étvágyat csinál. A könyv megnyerő külsejéért Baranyai András felelős, a borító a stilizált halálcsillaggal, a hetvenes évek nőcijeivel és az albatrosz-sorozatból idéző előkoptatott ponyva-dizájnnal telitalálat. A papírborítót is jó fogni. Jó birtokolni ilyen könyvet.

A regény első szintjén, a felszínen Emlék Bundás egyes szám első személyben mesél életéről, boldogságkereséséről és regényírásáról. Emlék Bundás az író alteregójaként is felfogható. Emlék szereti a hasát, szeret inni, szeret régi recepteket tanulmányozni, miközben Slayert vagy Bachot hallgat, a Király utcában él, huzamosabb ideig Erdélybe költözik (eddig minden stimmel az íróra), író, novellista, kinek a kiadó kezdeményezésére regényt kell írnia, mert muszáj – hosszasan lehetne sorolni a Halálcsillag írója és főszereplőjének kapcsolódási pontjait. Azonban valószínűleg Csernára az már nem áll, hogy évekig küszködik egy Motörhead-koncertbeszámolóval, vagy hogy kedvenc törzshelye idegesítőbb törzsvendégeinek, ha úgy adódik kedve, leharapja a fülét.

Emlék tehát regényt ír, westernt méghozzá, amelyet mi is olvashatunk (regény a regényben), és amelyben egy bankrabló banda,

a Mocskos Tizenegyek Bandájának sorsát követhetjük nyomon. Azon belül is James Lee-ét, aki a Mocskos Tizenegyek Bandájának vezére. És aki bankrablás helyett szerelmes lesz. Emlék és James Lee itt találkozik, sorsuk annyiban közös (eleinte), hogy mindketten szenvednek egy nő miatt. James Lee egy svéd kurvába szeret bele, aki (szó szerint is) megvakítja, ami miatt képtelen a bankrablásra, Emlék szívét pedig egy Léna nevű, román femme fatale zabálja két marokkal.

Az Olvasó hálásan pörgeti a *Halálcsillag* lapjait egész sokáig. Meglepve tapasztalja, hogy ez bizony regény, tényleg, nem csak az akar lenni, mint ahogy a Pusziboltnál tapasztalta. Társadalmi tabló, több szálon futó cselekmény, igazi főhős, barátból ellenség, ellenségből barát, meg minden. Néha egy-egy történet ugyan novellisztikusan kerek, és egy idő után kicsit talán aggasztónak találja a sok gasztro-elmefuttatást, várostörténeti kitekintést, popkulturális ismeretterjesztést, de alapvetően drukkol Emléknek, a szerethetően okoskodó boldogtalan flótásnak, hogy legyen neki végre jó. Az Olvasónak eszébe jutnak más regények, ahol a főhős ilyen purgatóriumi helyzetben van, bűnhődik a köztesben, keresi a boldogságot, sodródik az árral szomorúan, mint faág a Dunán, kicsit Pop, csajok satöbbisen, kicsit krúdysan-szindbádosan, kicsit Nagy Lebowski-san, de felmerül bennünk a gyanú, hogy Cserna előtt a *Louie* nevű sorozat sem ismeretlen. (Persze, adódik még párhuzam bőven: Horváth László Imre szenvedéstörténetet feldolgozó kisregénye, Orosdy Dániel mágikus realista burleszkje jut hirtelen eszünkbe, hogy az Olvasó csak közeli haverjait említse meg.) Ráadásul az ember tényleg bajban van, ha ugyan karneváli sokadalom veszi körbe, mint hőünket is, de az egyetlen igaz társa mégis csak egy kis sárga műanyag kacsa.

Szóval szorítunk.

Egy idő után viszont a regény véget ér, ami nagyjából törvényszerű is volna, csak az a baj, hogy a *Halálcsillag* épp a felénél ér véget. Olyannyira, hogy meg is jelenik a nyomozó (mert van benne egy nyomozó is, bizonyos Huba), megvan a kötelező utolsó beszélgetés gyanúsított és hekus között, az ügy végére pontot is teszünk és itt nagyjából le is zárulhatna a cselekmény. De nem zárul le. Ettől aztán olyan érzése van az Olvasónak, mintha végigevett volna egy többfogásos vacsorát, majd a kávé után nem a számlát hoznák, hanem megint a húslevest. És kezdődik minden előről. Ugyanott vagyunk. Emlék sorsa egy helyben topog. És már nem csak a kellenél kissé bővebb lére eresztett gasztroesszék és filozófiai kitérők zavarják, vagy az, hogy a karakterek alapvetően ugyanazon a hangon szólnak meg, mert bármelyikük képes esszéisztikus fejtegetésekre a Drakuláról éppúgy, mint Spinozáról (ami minimum gyanús), hanem gyakorlatilag

minden. Az Olvasó csalódott lesz és elveszti a hitét – hajszálpontosan a könyv felénél – abban, hogy egyszer csak kifut ez az egész valahova. Rájön, hogy Cserna valójában nem egy, hanem három regényt akart megírni egyszerre (ha beleszámoljuk a westernt is). Sőt, nem is csak akart, de meg is írt.

És akkor az Olvasó elkezd gondolkodni, hogy például azt milyen idegőrlő látni, hogy Emlék Bundás, harmincnégy éves író ugyan többször megtalálja a boldogságot – mert egyszer, például, az álmai nőjéhez vezet egy démon valahova a főváros peremén, egyszer pedig sikerül Pécssett felszednie egy tökéletes nőt –, de minduntalan elmenekül előle. Mert a boldogság, ugye, unalmas. Miközben állandóan azon rinyál, hogy „boldogság, gyere haza”. Az is igaz, hogy olyan nagyon őszintén nem is rinyál, hiszen alapvetően tökéletesen jól elvan magával. Kedvesen, szerethetően, de a regény felétől már idegesítően átlátszóan rinyál. Még a maszturbálással sincs semmi baja – állítja (és az Olvasó el is hiszi ezt neki). De ha tulajdonképp ennyire nincs szüksége senkire, ennyire nem szenved a magánytól, kicsit logikátlan, hogy folyton Lénát keresi. Hogy hagyja, hogy Léna bármit megcsináljon vele.

Legjobban a célvesztés a zavaró a *Halálcsillagban*, ami valószínűleg abból is fakad, hogy ez az első Cserna-regény. Hogy az egyébként kiválóan megírt epizódokból összeállított, de kissé meder nélküli főtörténetnek a szerző olyan részeit domborította ki, amelyekre – habár ez persze ízlés dolga is – kevésbé volnánk kíváncsiak. Például Emlék legjobb barátja, az operettszínész Zafir nemváltása Zafirába és hempergése az aszott, öreg, perverz bölcsészprofesszorral, majd Zafira átvedlése Dudu bohóccá. Olyan ziccernek tűnő problémák nincsenek eléggé kibeszélve, mint Emlék Bundás, Léna és Heller szerelmi háromszöge, ahol Heller a befutott író és Emlék nemezése, és ahol egy ponton Heller szamurájkarddal támad Emlékre a mindkettőjüket átverő cemende miatt. A Hellerrel kapcsolatos részek, az írói féltékenység, a Batman–Joker viszony leírása talán a legérdekesebb része a könyvnek. És az igaz ugyan, hogy Léna körül mondjuk minden idegesítő, de a cselekménynek általa van motorja (ha nem is túl erős).

Aztán a regény utolsó pár fejezeténél már elfáradt az Olvasó. Ennek talán az is lehet az oka, hogy pár nap alatt olvasott el egy olyan regényt, amelyben nyüzsögnek az eltalált mellékszereplők és az ilyen mondatok: „Lelkem olyan üres volt, mint egy halott város általános iskolájának tornaterme éjjel”. Tehát az is meglehet, hogy ő nincs hozzászokva ahhoz, hogy regénymennyiségben olvas Cserna-novellákba, illetve esszébe illő, néha lírai sűrűségű mondatokat.

Az is igaz, gondolkozik az Olvasó, hogy ha épp ezeket az utolsó fejezeteket idézi fel most, nem tudná azt mondani, hogy ezek nincsenek biztos kézzel megírva, hogy önmagukban rosszak lennének. Csak talán ebbe a regénybe már nem kellett volna beleerőszakolni őket. Az Olvasó, például, Mátyás Varjú Ernőre gondol, aki csak a regény utolsó nyolcadában bukkan fel, addig nyoma sem volt, Emlék Bundás közvetlen szomszédja és ugyanannak a beszédes nevű, Éden presszónak a törzsvendége, ahol Emlék is őslakos, egyike az odajáró „metafizikai csúrhének”. Jelenlétét talán csak az indokolja, hogy ő az, aki kimondja az Olvasó gondolatait Emlékről. „Valóban, Emlék úr. Maga is kiütéses vereséget szenvedett az élettől. Még a nők is magába törlik a túsarkú cipellőjüket. Ezért aztán úgynevezett elefánt-csonttoronyba vonult. Ami, valljuk be, nem más, mint egy szárnalmas, szűk, sötét gödör. Maguk, bukott művészek, hogy költőien fogalmazzak, hátha úgy megérti, a világ szalmonellás tortájában a kukacok.”

Hogy ezeken a szavakon bólogatva gondolkozzon el azon, hogy vajon ez volt-e a cél? Hogy egyet kellene érteni Varjúval, vagy épp ellenkezőleg? Hogy Emlék végzetének végül is örülnie kellene, vagy sírnia?

Mindenképpen öröm egy-egy Cserna-írás felbukkanása, ahogy az is, hogy valaki megpróbál és sokáig sikerrel képes olvasható szépirodalmat gyúrni – Kárpát-medence Tarantinójaként – horrorból, pornóból, popból, mocskokból. De az biztos, hogy még szokni kell – az Olvasónak is – ezt a fajta hosszútávfutást és az is, hogy nem a szusszal volt baj.

Toroczkay András

Cserna-Szabó András: *Szíved helyén épül már a Halálcsillag.* Magvető, 2013. 368 oldal

- 3 Tarkovszkivágások I. – **Jász Attila** versei
9 Még egy ember – **Czakó Gábor** filmnovellája
14 **Tőzsér Árpád** versei
17 Emlékmacska – **Keszthelyi Rezső** prózája
25 **Böszörményi Zoltán** versei
29 Kiképzés – **Potozky László** prózája
38 Szótár a párnán – **Kántor Zsolt** versei
45 Záróra – **Vesztergom Andrea** versei és novellái
54 Kőbányai fények – **Szőke Imre Mátyás** novellái
58 Lélekvesztő – **Stiller Kriszta** versei
60 **Acsai Roland** versei, novellája
62 Óda a becsípődött gerincideghez – **Makkai Ádám** verse
63 Velem, nélkülem – **Mányoki Endre** tárcája
67 A fasizmus bélyege és a mai magyar irodalom – **Boldog Zoltán** tárcája
69 Nagyapámék rádiója – **Hudy Árpád** tárcája
72 Mindenütt szorít – **Antall István** tárcája
74 Egy javíthatatlan alkimista – távoli beszélgetés **Jász Attilával**
79 Az olvasóbarát kritikus és a kiismerhetetlen prózaíró – beszélgetés **Fekete J. Józseffel**
84 A fordító kalandor – beszélgetés **Gy. Horváth Lászlóval**
88 „A kortárs irodalomban szinte mindenki sárvári” – beszélgetés **Nagy Gáborral**
93 Véres komolytalanságok – **Bárdos József** rovata: Stefan Heym – Nekem van igazam
96 Egy szárnyaszegett regény – **Finy Petra Madáraszszony** című kötetéről
100 Magában a gyermeket – **Lennert (Móger) Tímea Kollázs** című kötetéről
104 Kultúrasztronauta – **Székelyhidi Zsolt Űrbel!** című kötetéről
108 A lányregény-irodalom margóján – **Karafiáth Orsolya Kicsi Lili** című kötetéről
112 Bölcsésztiükör – **Turczi István Mennyei egyetem** című kötetéről
116 A regényírás Tarantinója – **Cserna-Szabó András Szíved helyén épül már a halálcsillag** című kötetéről

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57. szám,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Mányoki Endre (Főmunkatárs), **Boldog Zoltán** (Kritika, Interjú),

Laik Eszter (Helyszíni tudósítás), **Varga Melinda** (Kolozsvár),

Szőcs Tekla (Fotó).

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

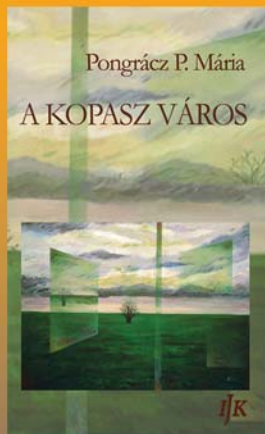
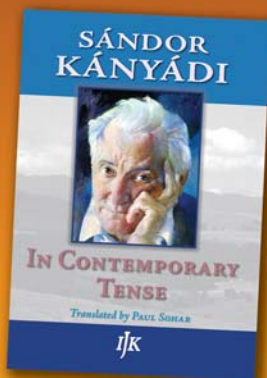
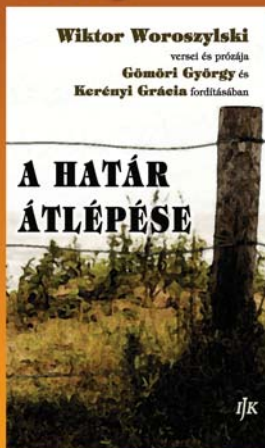
Makkai Ádám (Főmunkatárs, Hawaii)

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

Igazgató: **Kurjatkó Péter**

A borítón: **Kaszás Réka** festménye

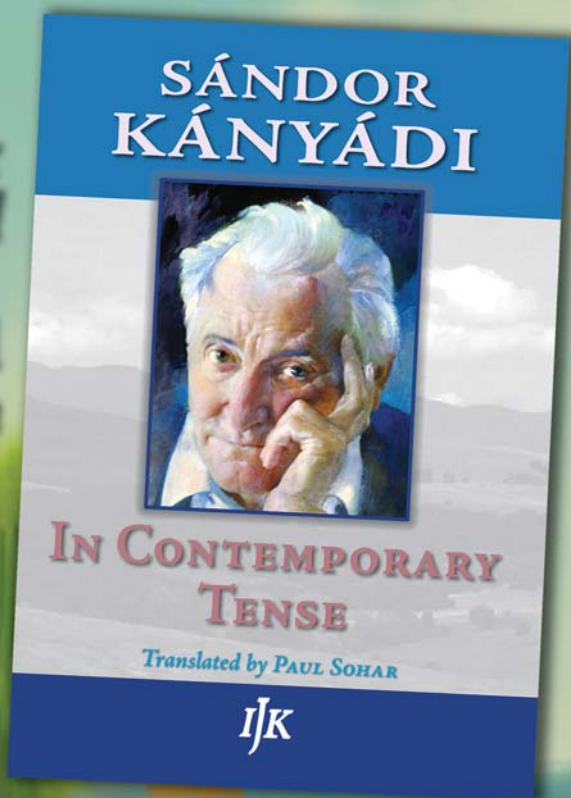
Irodalmi Jelen Könyvek 2013

<http://shop.irodalmijelen.hu>
www.irodalmijelen.hu

Kányádi Sándor
versei angolul

Sohár Pál
fordításában

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

